

Mikko Heikkilä

**Taloudellisen syrjäytymisen vaikutus poliittiseen
osallistumiseen**

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

Pro gradu

18.4.2007

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

1. JOHDANTO	1
2. SYRJÄYTYMISEN MÄÄRITELMÄ	4
2.1. Köyhyyden käsitteestä sosiaalisen syrjäytymisen käsitteeseen	4
2.2. Syrjäytymisen määritelmä	4
3. POLIITTINEN VIERAANTUMINEN	9
3.1. Vieraantumisen käsitteellistämisestä ja vieraantumisen teorit	9
3.2. Poliittinen vieraantuminen	13
3.3. Syrjäytyminen ja vieraantuminen	15
3.4. Taloudellinen syrjäytyminen ja poliittinen vieraantuminen	17
4. VUODEN 2003 EDUSKUNTAVAALEJA EDELTÄNYT YHTEISKUNNALLINEN TILANNE: SYRJÄYTYMISEN MAAPERÄ	18
4.1. Työttömyys ja sen kohdentuminen	19
4.2. Köyhyys ja toimeentulotuen saanti	21
5. AINEISTOT JA TALOUDELLISEN SYRJÄYTYMISEN KRITTEERIT	24
5.1. Taloudellisen syrjäytymisen kriteerien frekvenssien ja yhteiskunnallisen tilanteen kohtaaminen vuoden 2003 aineistossa	24
5.1.1. Työttömyys	25
5.1.2. Työttömyyden kokemisen ajallinen kesto ja sen jakautuminen ikäryhmittäin	28
5.1.3. Objekttiivinen köyhyys: talouden pienet vuositulot	31
5.1.4. Subjekttiivinen köyhyys: tyytymättömyys omaan taloudelliseen tilanteeseen	33
5.2. Vuoden 1991 aineiston taloudellisen syrjäytymisen indikaattorien jakaumat	35
5.3. Taloudellista syrjäytymistä kuvaavien tekijöiden väliset yhteydet	37
5.4. Taloudellisen syrjäytymisen kriteerit ja summamuuttuja	42
5.5. Käytetyistä menetelmistä	45

6. TALOUDELLISEN SYRJÄYTYMISEN SUHDE POLIITTISEEN KIINNOSTUKSEEN JA POLITIIKAN SEURAAMISEEN	47
6.1. Poliittinen kiinnostus ja politiikan seuraaminen	47
6.2. Poliittinen kiinnostus elaboraatio	49
7. TALOUDELLISEN SYRJÄYTYMINEN JA VAALIT VALLAKÄYTÖN MENETELMÄNÄ	58
7.1. Vaalit vallankäytön menetelmänä	58
7.2. Vaalit vallankäytön menetelmänä elaboraatio	60
8. TALOUDELLISEN SYRJÄYTYMISEN VAIKUTUS ÄÄNESTYSAKTIIVISUUTEEN	64
8.1. Äänestysaktiivisuuden kehitys	64
8.2. Haastatteluaineistoon liittyvät ongelmat	64
8.3. Äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa 2003 ja 1991	66
8.4. Äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa 2003 ja 1991 elaboraatio	68
9. TALOUDELLINEN SYRJÄYTYMINEN JA MUU POLIITTINEN TOIMINTA	70
9.1. Muu poliittinen toiminta	70
9.2. Muu poliittinen toiminta elaboraatio	77
10. JOHTOPÄÄTÖKSET	81
LÄHDELUETTELO	85
LIITE 1	89

TIIVISTELMÄ

Tämä pro gradu analysoi taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta poliittiseen osallistumiseen. Tarkoitin poliittisella osallistumisella tässä politiikan seuraamista, vaaleja, äänestämistä ja muuta poliittista toimintaa. Näiden analyysien rinnalla kulkee vuosien 1991 ja 2003 ajallinen vertailu. Vaikuttaako taloudellinen syrjäytyminen näinä vuosina samoin vai onko sen vaikutus muuttunut. Kysymys on mielenkiintoinen, koska taloudellisesti syrjäytyneiden määrä on laman ja rakennemuutosten myötä kasvanut.

Tutkimukseni teoreettinen viitekehitys perustuu syrjäytymisen ja poliittisen vieraantumisen käsitteisiin. Eurooppalaisessa keskustelussa syrjäytyminen on korvannut köyhyyden käsitteen miltei kokonaan 1990-luvun aikana. Köyhyys on moderni ilmiö ja sosiaalinen syrjäytyminen on sen postmoderni vastine. Syrjäytyminen on konkreettisenä ilmiönä huono-osaisuuteen ja sen kasautumiseen viittaava käsite. Se sisältää yksilön ja yhteiskunnan välisten siteiden heikkenemisen, joutumista vasten omaa tahtoa pois työelämästä ja tyypillisen kulutuksen malleista sekä sosiaalisen elämän, vaikuttamisen ja vallankäytön kentiltä. Tässä tutkimuksessa keskitytään taloudellisen syrjäytymisen eli taloudellisen huono-osaisuuden kasautumiseen ja sen vaikutuksiin poliittiseen kiinnostukseen, osallistumiseen suhtautumiseen ja itse osallistumiseen.

Vieraantumisen käsitettä ovat käyttäneet jo yhteiskuntatieteiden klassikot Karl Marx, Emil Durkheim ja Max Weber. Poliittinen vieraantuminen on usein nähty johtuvan yleisestä vieraantumisesta. Alhaisen statuksen on ajateltu johtavan normittomuuteen tai voimattomuuteen, jolloin seurauksena on poliittinen vieraantuminen. Useat tutkijat ovat katsoneet, että vieraantumisen objektiksi katsotaan poliittinen järjestelmä. Poliittisen vieraantumisen määrittellään olevan subjektiivinen ilmiö, joka käsittää vieraantumisen asenteet yksilön ja poliittisen järjestelmän välillä. Poliittisen vieraantumisen ajatellaan yleisesti olevan uhka poliittisen järjestelmän olemassaololle. Poliittista vieraantumista käytetään viitekehystenä tässä tutkimuksessa erityisesti muuta poliittista toimintaa tutkittaessa.

Aineistona käytän Eduskuntavaalitutkimus 2003 ja Eduskuntavaalitutkimus 1991 haastatteluaineistoja. Molempiin on kyseisten eduskuntavaalien läheisyydessä haastateltu yli tuhat henkilöä. Aineistot on saatu Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta. Aineistojen tarkempi kuvaus on liitteessä 1. Tutkimusmenetelmä on kvantitatiivinen. Analyysiluvuissa olen käyttänyt ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä eli ”khi toiseen testiä”.

Tutkimus osoitti, että taloudellinen syrjäytyminen ja sen osa-alueista erityisesti työttömyys sekä pitkäaikaistyöttömyys vaikuttavat heikentävästi yksilöiden poliittiseen kiinnostukseen, suhtautumiseen vaaleihin vallankäytön menetelmänä ja äänestysaktiivisuuteen sekä muuhun poliittiseen osallistumiseen. Korkea koulutustausta suojasi pääsääntöisesti tältä suuntaukselta. Miesten ja naisten välillä ei tutkituissa seikoissa ollut suuria eroja. Käytetyillä kriteereillä taloudellisesti syrjäytyneiden määrä oli vuonna 2003 kaksinkertainen verrattuna vuoteen 1991. Vuonna 1991 heitä oli 9,3 % ja 2003 19,3 % kansalaisista. Taloudellinen syrjäytyminen on laajentunut koskettamaan noin joka viidettä täysikäistä. Vuonna 1991 taloudellisesti syrjäytyneiden ja syrjäytymättömien välillä ei ollut poliittisessa kiinnostuksessa, suhtautumisessa vaaleihin vallankäytön menetelmänä ja äänestysaktiivisuudessa niin suuria eroja kuin vuonna 2003. Vuonna 2003 taloudellinen syrjäytyminen madalsi kiinnostusta, suhtautumista ja osallistumista politiikkaan selvästi enemmän kuin 1991.

1. JOHDANTO

Äänestysaktiivisuus on laskenut Suomessa 1960-luvun huippuluvuista eduskuntavaaleissa noin 15 prosenttiyksikköä ja kunnallisvaaleissa noin 20 prosenttiyksikköä. Useat tutkijat ovat eritelleet laskevan äänestysaktiivisuuden syitä monelta eri näkökannalta (Kts. Paloheimo, 2005, *Vaalit ja demokratia Suomessa*, 20–21). Yksi syy äänestysaktiivisuuden viimeaikaiseen laskuun voi olla taloudellinen syrjäytyminen. Taloudellinen syrjäytyminen on tullut hyvin ajankohtaiseksi 1990-luvun laman myötä. Sen seurauksena rakenteellinen työttömyysaste on jäänyt huomattavasti korkeammaksi kuin ennen lamaa, pitkäaikaistyöttömien määrä on kasvanut ja tuloerot alkaneet suurentua kolmen vuosikymmenen tasoittumisen jälkeen. Lisäksi vaikka köyhien määrä on laskenut, köyhät ovat absoluuttisesti mitattuna entistä köyhempiä. (Kangas 2003, *Laman varjo ja nousun huuma*, 13–14)

Työttömyys on yksi selkeimpiä taloudellisen syrjäytymisen indikaattoreita. Työttömänä oli vuonna 1990 82 000 ihmistä. Työttömyysaste oli 3,2 prosenttia. Vuoden 1991 lopussa työttömänä oli jo 169 000 ihmistä ja työttömyysaste nousi 6,6 prosenttiin. Työttömänä oli enimmillään eli vuonna 1994 408 000 ihmistä. Tuona vuonna työttömyysaste oli 16,6 prosenttia. Vuoteen 2003 mennessä työttömyysaste oli laskenut 9,1 prosenttiin. Työttömiä oli edelleen 235 000. Tässä tutkimuksessa käytän taloudellisen syrjäytymisen indikaattoreina työttömyyden ohella, pitkään jatkunutta työttömyyttä, alhaisia tuloja ja tyytymättömyyttä taloudelliseen tilanteeseen. Kaikki nämä ovat käytettyjen aineistojen valossa lisääntyneet. Tekemäni taloudellisen syrjäytymisen summamuuttujan mukaan taloudellisesti syrjäytyneiden osuus kansalaisista on vuosien 1991 ja 2003 välillä kaksinkertaistunut. Käyttämälläni kriteereillä vuonna 1991 taloudellisesti syrjäytyneitä oli 9,3 prosenttia ja vuonna 2003 19,3 prosenttia aineistoihin haastatelluista.

Työttömyyden lisääntyminen, pitkäaikaistyöttömyyden lisääntyminen ja köyhien köyhtyminen vaikuttanee jollakin tavalla yhteiskuntaan. Ilmiö saattaa vieraannuttaa osan kansalaisista poliittisesta järjestelmästä osittain tai kenties kokonaan. Tätä voidaan tutkia kysymällä: Vaikuttaako taloudellinen syrjäytyminen poliittiseen osallistumiseen suhtautumiseen? Vaikuttaako taloudellinen syrjäytyminen poliittiseen osallistumiseen? Tarkoitin poliittisella osallistumisella tässä vaaleja, äänestämistä ja jäljempänä tarkemmin määriteltävää muuta poliittista toimintaa. Yhdenlaista poliittista osallistumista on politiikan seuraaminen – siihen suunnattu kiinnostus. Tulen

käsittämään siten myös taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta poliittiseen kiinnostukseen.

Pääkysymys voidaan jakaa muun muassa seuraaviin alakysymyksiin. Miten taloudellinen syrjäytymien vaikuttaa politiikkaa kohtaan tunnettuun kiinnostukseen? Vaikuttaako heikko taloudellinen asema suhtautumiseen vaaleihin? Vaikuttaako taloudellinen ahdinko passivoivasti äänestyskäyttäytymiseen? Ovatko työttömät vai kenties pienituloiset passiivisimpia äänestämään? Minkälaiseen muuhun poliittiseen toimintaan taloudellinen eriarvoisuus saattaa johtaa? Passivoituvatko vai aktivoituvatko taloudellisesti syrjäytyneet muussa poliittisessa toiminnassa verrattuna muuhun väestöön? Nouseeko esiin jopa väkivaltaista poliittista toimintaa kannattava kansanryhmä? Näitä kysymyksiä pyrin selvittämään tässä työssä. Selvitän taloudellisen syrjäytymisen ja sen osa-alueiden yhteyksiä näihin kysymyksiin.

Tutkimuksen ajankohtaisuutta ilmentää vuoden 2006 vapun ajan tapahtumat Helsingissä aivan eduskuntatalon kupeessa. Vapun mellakoinnissa oli mukana myös prekaareja, jotka koostuvat työttömistä, osa-aikatyössä, määräaikaisessa työssä käyvistä tai muulla tavoin vailla pitkäkestoisia työpaikkoja olevista. Prekaarien nettisivujen pääviesti on vaatimus perustulosta (Prekariaatti 2006). Tässä poliittisesti latautuneessa vuorovaikutuksessa mentiin jo väkivallan puolelle.

Tutkimukseni teorettinen viitekehitys perustuu syrjäytymisen ja poliittisen vieraantumisen käsitteisiin. Aineistona käytän pääsääntöisesti Eduskuntavaalitutkimus 2003 haastatteluaineistoa. Toisena aineistona on Eduskuntavaalitutkimus 1991. Ne on esitelty tarkemmin kappaleessa 5. ja liitteessä 1. Tutkimuksen metodi on kvantitatiivinen. Työn rakenne on seuraava. Luvussa 2. käsittelen syrjäytymisen käsitteen muotoutumista ja sisältöä. Luku 3. käsittelee vieraantumisen ja poliittisen vieraantumisen käsitettä. Luku 4. selvittää vuoden 2003 eduskuntavaaleja edeltänyttä yhteiskunnallista tilannetta 1990-luvun lamasta lähtien. Luvussa käsitellään muun muassa työttömyyttä ja sen kohdentumista sekä köyhyyttä ja toimeentulotuen saantia. Luku 5. esittelee aineistot ja taloudellisen syrjäytymisen kriteerit. Käsittelen muun muassa taloudellisen syrjäytymisen kriteerien frekvenssien ja yhteiskunnallisen tilanteen kohtaamista. Luvun lopussa tarkastellaan taloudellista syrjäytymistä kuvaavien tekijöiden välisiä yhteyksiä sekä taloudellisen syrjäytymisen summamuuttujaa. Analyysiluvuissa 6., 7., 8. ja 9. käsittelen taloudellisen syrjäytymisen suhdetta ja vaikutuksia eri aihealueisiin. Luvussa 6. analysoin taloudellisen syrjäytymisen suhdetta

poliittiseen kiinnostukseen ja politiikan seuraamiseen. Luvussa 7. käsittelen taloudellista syrjäytymistä ja vaaleja vallankäytön välineenä. Luvussa 8. tutkin taloudellisen syrjäytymisen vaikutusta äänestysaktiivisuuteen. Lisäksi perehdyn äänestysaktiivisuuden kehitykseen ja pohdin haastatteluaineistoihin liittyviä ongelmia. 9. luvussa analysoin taloudellista syrjäytymistä ja muuta poliittista toimintaa. Analyysiluvuissa olen elaboroinut tutkittavat seikat koulutustasolla ja sukupuolella. Johtopäätökset ovat luvussa 10. Kirjalliset lähteet olen merkinnyt niin, että ensimmäisen kerran viitatessa olen kirjoittanut joko kirjan tai artikkeli koko nimen sekä vuosiluvun ja sivunumeron. Internet lähteissä on lähteen nimi ja vuosiluku esimerkiksi Tilastokeskus 2003.

2. SYRJÄYTYMISEN MÄÄRITELMÄ

2.1. Köyhyyden käsitteestä sosiaalisen syrjäytymisen käsitteeseen

Tutkielmani teoreettinen näkökulma perustuu sosiaalisen syrjäytymisen käsitteeseen. Eurooppalaisessa keskustelussa syrjäytyminen on korvannut köyhyyden käsitteen miltei kokonaan 1990-luvun aikana. Kiinnostava selitys käsitteiden vaihtumisesta löytyy Peter Abrahamsonilta, jonka ajatukset Matti Heikkilä (2000, *Syrjäytymisen tutkimus 1990-luvulla*, 167) on tiivistänyt seuraavasti. Abrahamson sanoo, että köyhyys on moderni ilmiö ja sosiaalinen syrjäytyminen on sen postmoderni vastine. Hän tiivistää väitteen kolmeen kohtaan.

”Ensinnäkin, sekä köyhyys että syrjäytyminen tulee asettaa yhteyteensä tarkastelemalla niiden vastakohtia, siis rikkautta ja sosiaalista integraatiota. Toiseksi, jyrkän yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ja riiston vuoksi aineellinen köyhyys muodosti esimodernissa ja modernissa yhteiskunnassa eräänlaisen normaalitilan pääosalle (työ)väestöä. Kolmanneksi, sosiaalinen syrjäytyminen on ymmärrettävissä postmodernin yhteiskunnan pienen vähemmistön elinolona, mikä siis tarkoittaa heidän marginalisoitumistaan normaaliyhteiskunnasta.” (emt. 167)

1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun yhteiskunnissa aineellinen puute oli työväenluokan keskuudessa normi. Köyhyys oli työväenluokan pääasiallinen elämäntapa. Tämä ei merkinnyt syrjäytymistä normaaliyhteiskunnasta. Köyhyys ja aineellinen niukkuus oli normaaliyhteiskuntaa. Nyky-yhteiskunnassa sosiaalisesti syrjäytyneet voivat muodostaa ”huono-osaisuuden alakulttuureja”. (emt. 167)

”[Sosiaalisesti syrjäytyneet] edistävät yhteiskunnan sirpaloitumista ja saattavat jopa muodostaa uhkan yhteiskunnan sosiaaliselle järjestykselle. Vaikka kysymys onkin vain väestön pienestä vähemmistöstä, yhteiskunnalliset instituutiot (ainakin ns. hyvinvointivaltiossa) pyrkivät syrjäytyneiden integroimiseen.” (emt. 167)

Syrjäytyminen on siis jäämistä syrjään valtavirran elämäntavasta.

2.2. Syrjäytymisen määritelmä

Syrjäytyminen on melko uusi käsite kielessämme. Sitä alettiin käyttää vasta 1970-luvulla, vaikka ilmiönä syrjäytyminen ei ole uusi asia. Sitä on Suomessakin esiintynyt erilaisissa muodoissa kautta historian. 1800-luvun nälkävuosien kerjäläisjoukot, tilaton väestö ja huutolaislapset ovat esimerkkejä näistä varhaisemmista syrjäytyneiden

ryhmistä. Nykyään syrjäytymisellä tarkoitetaan esimerkiksi joutumista palkkatyön ulkopuolelle, työttömäksi. Toisaalta sillä voidaan tarkoittaa jäämistä sosiaalisen yhtenäisyyden, kuten perheen, ulkopuolelle. Syrjäytyminen voitaisiin laveasti ymmärtää tarkoittavan yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävien siteiden heikkoutta. Toisin sanoen syrjäytyminen voidaan nähdä tilanteena, jossa yksilön sidokset yhteiskunnan sosiaaliseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen ulottuvuuteen ovat heikkoja. Syrjäytymiselle leimaa antavaa on vallan puute. (Sipilä 1985, *Sosiaalipolitiikan tulevaisuus*, 72–73)

Syrjäytymistä tarkasteltaessa ollaan aina tilanteessa, jossa yksilö tai ryhmä on syrjäytynyt eli joutunut sivuun, etääntynyt kauemmas jostakin, joka on normaalia tai tavallista. Keskustelua syrjäytymisestä ei voida käydä ilman tätä jotakin, jota usein kutsutaan keskukseksi. Syrjäytyminen muotoutuu aina suhteessa keskukseen, sillä ilman keskusta ei olisi syrjäytymistä ja syrjäytyneitä, sillä miten voisi määritellä yksilön tai ryhmän syrjäytyneen, jostakin jota ei ole. Keskus on jotakin joka edustaa yhteiskunnallista normaliteettia ja yhtenäisyyttä. Keskus ja syrjäytyneet – puheenparsisi sisältää myös rajanvedon meihin ja toisiin. (Helne 2004, *Syrjäytymisen yhteiskunta*, ix-x) Esimerkkinä tällaisesta puheesta tapahtuvasta rajanvedosta olkoon vaikkapa viattoman kuuloinen ilmaisu: ”tavalliset työssäkäyvät suomalaiset”. Se rajaa ulkopuolelle ne, jotka eivät ole tavallisia eli ne, jotka eivät täytä kulloinkin olemassa olevia tavallisuuden määreitä ja ne, jotka eivät käy töissä sekä ne, jotka eivät ole suomalaisia. Toisaalta ilmaisu rajaa ulkopuolelleen hyvinvoivan yläluokan, jonka ei ole välttämätöntä käydä palkkatyössä.

Erilaiset ilmaisutavat myös määrittelevät politiikkaa, poliittisia päätöksiä ja toimintaa, joita syrjäytymiseen kohdistetaan. Syrjäytymisdiskurssi on saanut esimerkiksi moralisoivia muotoja, jotka kuvaavat syrjäytyneet passiivisiksi ja ainoastaan itse syyllisiksi tilanteeseensa. Tämä on johtanut varsinaisen yhteiskuntapolitiikan korvautumiseen aktivoimispolitiikalla. Keskustelua syrjäytymisestä ja syrjäytyneistä käydään pääasiassa keskuksessa ja keskukseen itsensä lukevien yksilöiden taholla. Tämä sisältää vallan käyttöä. (Helne 2004, *emt.*, ix-x) Keskus luo ja siihen kuuluu sellainen mikä edustaa yhteiskunnallista normaliteettia ja yhtenäisyyttä. Tällaisina voidaan nähdä esimerkiksi valtiolliset ja kunnalliset instituutiot, kuten ministeriöt, virastot, koulut ja sairaalat. Keskustaa kuuluvat niin ikään työpaikat (niiden olemassaolo sinänsä)yritykset, raha- ja pankkijärjestelmä, verotus sekä talouden toimintaedellytykset ja sen toiminta. Keskukseen kuuluvat myös kirkolliset instituutiot

ja seurakunnat. Keskusta ovat sellaiset toiminnat tai asian tilat kuten työssäkäynti, opiskelu, eläkeläisyys ja niin edelleen. Abstraktimmin keskus voi ilmetä esimerkiksi isänmaallisuuden aatteena. En koe voivani esitellä keskusta niin, että voisin sen kokonaan tavoittaa. Jätän lukijan mielikuvituksen varaan ne yhteiskunnallisen normaliteetin ja yhtenäisyyden osa-alueet, joita en tavoittanut. Keskuksen kuvailu on hankalaa, koska sen ei esimerkiksi voida osoittaa aina olevan jossakin tietyssä paikassa. Ajallinen muutos voi muuttaa keskukseen periferiaksi. Entinen vauras ja kehittyvä tehdaskaupunki voi tehtaan sulkiessa ovensa kuihtua köyhäksi syrjäseuduksi. Samalla monista tehtaan työntekijöistä tulee työttömiä ja ehkä syrjäytyneitä. Näin kukaan ihminen ei varmuudella pysy keskuksessa. Se, miten keskus määritellään ja koetaan, riippuu yhteiskunnassa vaikuttavista ajan mukana muuntuvista sosiaalisista, spatiaalisista (tilallisista) ja kulttuurisista arvoista, käsityksistä ja uskomuksista. Tämä kuvaa sitä kuinka suhteellinen on yhtäläillä keskuksen kuin syrjäytymisenkin käsite (Helne, 2004, emt., x ja 175). Keskuksen käsitteen muuttuessa muuttuu syrjäytymisen käsite ja päinvastoin.

Toisaalta nykyään ei ehkä enää voida puhua työkeskeisestä yhteiskunnasta, koska palkkatyöyhteiskunta on 1990-luvun laman, sen seurausten ja sen varjolla tuotettujen seurausten jäljiltä jättänyt taakseen vaiheen, jossa normaliteettin ehkä olennaisin osa oli työssäkäynti. Vuonna 1990 15–64 -vuotiaiden työllisyysaste oli 74,1 prosenttia. Tämä tarkoittaa kolmea neljästä tuohon ikäryhmään kuuluvasta. Kuten jäljempänä käy ilmi (kts. Taulukko 4.) pääaineistona käyttämäni Eduskuntavaalitutkimus 2003:n haastatelluista vain kaksi viidestä on kokopäivätyössä, kaksi viidestä on työelämän ulkopuolella ja joka viides sijoittuu edellisten välimaastoon olemalla joko osa-aikatyössä, työtön tai lomautettu. Aineiston pohjalta voisi esittää kyseenalaistuksen palkkatyöyhteiskunnan olemassaololle.

Miksi sitten on tärkeää ja mielenkiintoista tutkia sitä, miten taloudellisesti syrjäytyneet, jotka oletettavasti ovat pääsääntöisesti juuri näitä väliinputoajia, ja jotka ovat ikään kuin muutoksen keskuksessa – työelämässä olevien ja sen ulkopuolella olevien välissä. Heitä puristavat näin ollen paineet yhteiskunnasta ja sisäiset itsensä toteuttamisen tarpeet. On mielenkiintoista kuinka käy heidän suhteensa yhteiskuntaan, kun heillä ei ole mahdollisuutta eikä varmuutta tulevaisuudessa siitä, että he pystyisivät toteuttamaan näitä odotuksia ja sisäisiä tarpeitaan. Eristäytyvätkö vai aktivoituvatko he muilla vaikuttamisen ja toiminnan alueilla, kuten poliittisella areenalla.

Kokonaisuudessaan keskuksen käsite ja siihen kuuluminen on näin ollen monitahoisesti muuttuvaa. Keskukseen kuuluvat oleellisesti tieteelliset organisaatiot, kuten yliopisto. Yhdellä tapaa tämäkin tutkimus ”luo” syrjäytyneitä yksilöistä, jotka kyselytutkimukseen vastatessaan eivät ilmoittaneet kärsivänsä syrjäytymisen ongelmasta, eikä heiltä kysytty kokevatko he olevansa syrjäytyneitä jollakin elämänsä alueella tai kokevatko he esimerkiksi sosiaalisen tai taloudellisen kytköksensä yhteiskuntaan oleellisesti heikoksi. Kun tämä tutkimus määrittelee perustellut kriteerit, sille ketkä ovat aineiston pohjalta taloudellisesti syrjäytyneitä, se tekee tietynlaista rakenteellista väkivaltaa. Se luokittelee yksilöitä tietyn tyyppiseksi ja tietyn tyyppisen ilmiön edustajiksi. Jokainen tutkimus määrittää tietyt kriteerit tutkimuksensa kohteelle, tässä tutkimuksessa taloudelliselle syrjäytymiselle. Syrjäytyminen on siis sopimuksenvaraista. Toisilla kriteereillä, toisessa ajassa ja paikassa syrjäytyneiksi määrittäisivät mahdollisesti eri yksilöt ja ryhmät.

Seuraavien ajatusten tarkoitus on johdattaa lukijaa muistamaan diskurssien valta. Syrjäytyminen on sosiaalinen konstruktio (Helne 2004, emt., 21). Tämä tutkimus osaltaan osallistuu syrjäytymisen konstruointiin eli luomiseen ja todellistamiseen. Se määrittää syrjäytyneiksi taloudellisesti syrjäytyneet. Se ei tutki niitä mekanismeja, jotka ovat johtaneet syrjäytyneet heidän osaansa. Näin se jatkaa katseensa suuntaamista yksisuuntaisesti siihen suuntaa, johon yleinen syrjäytymisdiskurssi sitä johdattaa (Helne 2004, emt., ix-x). Tämäkin tutkimus on osa osaltaan syrjäytymisen diskurssin luomus. Jos syrjäytymisen diskurssia ei olisi, ei olisi tämän tutkimuksen aihetta. Se täytyisi ensin keksiä. Toisaalta eikö syrjäytyminen olisi olemassa, vaikka siitä ei puhuttaisi. Mutta kokisivatko syrjäytyneiksi luokitellut olevansa syrjäytyneitä, mikäli heistä ei olisi puhetta. Tyytyisivätkö he kenties paremmin osaansa vai saisivatko he helpommin otteen elämästään. Entä, jos syrjäytymiskeskustelu ei olisi pitämässä yllä yhteishenkeä ei-syrjäytyneiden joukossa. Kuinka yhteiskunnan tällöin kävisi. Antaisivatko matalammat raja-aidat ei-syrjäytyneiden ja syrjäytyneiden välillä enemmän liikkumatilaa ja vapautta yksilöille heidän elämänsä elämiseen. Tällaiset kysymyksenasettelut kuuluvat enemmän konstruktivistiseen syrjäytymiskeskusteluun ja -tutkimukseen. Tahdoin kuitenkin tuoda ne ilmi, jotta lukija havahtuisi syrjäytymisen ja se konstruoinnin monitahoisuuteen.

Tiivistäen syrjäytyminen on konkreettisenä ilmiönä huono-osaisuuteen ja sen kasautumiseen viittaava käsite. Se sisältää yksilön ja yhteiskunnan välisten siteiden heikkenemisen, joutumista vasten omaa tahtoa pois työelämästä ja tyypillisen kulutuksen malleista sekä sosiaalisen elämän, vaikuttamisen ja vallankäytön kentiltä.

Syrjäytymisen syitä ovat erilaiset prosessit, jotka Pierre Bourdieu tiivistää kilvoitteluksi ”pääomista” talouden, työn, politiikan, kulttuurin ja arkielämän kentillä. Kilpailussa on aina häviäjiä. (Karisto ym. 1998, *Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan murros Suomessa*, 108–109) Tässä tutkimuksessa keskitytään taloudellisen syrjäytymisen eli taloudellisen huono-osaisuuden kasautumiseen ja sen mahdollisista vaikutuksista tutkittavana oleviin kysymyksiin.

3. POLIITTINEN VIERAANTUMINEN

3.1. Vieraantumisen käsitteellistämistä ja teorioista

Vieraantumisen käsitettä ovat käyttäneet jo yhteiskuntatieteiden klassikot Karl Marx, Emil Durkheim ja Max Weber. Poliittista vieraantumista on tutkittu laajasti ja monipuolisesti. On pyritty selvittämään poliittisen vieraantumisen muotoja, syntyprosessia, yhteyksiä muihin tekijöihin ja vieraantumisen mahdollisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. (Pesonen ja Sänkiaho 1979, *Kansalaiset ja kansanvalta, Suomalaisten käsityksiä poliittisesta toiminnasta*, 255 ja Puukka 1971, *Vieraantuminen ja poliittinen kiinnostus*, 2)

Vieraantumista prosessina tutkittaessa on päädytty siihen, että vieraantumiseen on johtanut yhteiskunnan kehittyminen talonpoikaisesta voimakkaasti solidaarisesta yhteisöstä kaupunkimaiseen massayhteisöön. Kaupungistuminen sinänsä ei ole syy vieraantumiseen, vaan kaupungistumiseen liittyvät muut piirteet, kuten kasvava byrokratisoituminen ja juurettomuus, nähdään vieraantumisen lisääntymisen syyksi. (Pesonen ja Sänkiaho 1979, 256) Max Weber kiinnittää huomion byrokratisoitumiseen ja kirjoittaa seuraavaa: ”Edistäessään ja arvostaessaan ennen kaikkea tehokkuutta byrokratia myötävaikuttaa tarkoituksettomuutena koetun vieraantumisen syntyyn. (Puukka 1971, 2)” Vieraantumista tutkittaessa on eritelty lukuisia sen muotoja. Yksi tunnetuimpia on Melvin Seemanin jaottelu. Hän on jakanut vieraantumisen osa-alueet seuraavasti:

1. vallanpuute
2. normittomuus
3. tarkoituksettomuus
4. eristäytyminen
5. itsestään vieraantuminen (Pesonen ja Sänkiaho 1979, 256)

Seemannin typologian käsitteet Veli-Pekka Puukka avaa seuraavasti:

1. Vallanpuute. Yksilö tuntee, että hän ei itse pysty vaikuttamaan tavoittelemiansa tulosten ja päämäärien toteutumiseen.
2. Normittomuus. Tämä vieraantumisen muoto voidaan johtaa anomia-käsitteestä. Anomia kuvaa nimenomaan yhteisön tilaa, yhteisön suhteellista

normittomuutta, vieraantuminen taas vastaavaa yksilöllistä reaktiota. Yksilöillä ei näytä olevan normeja kulttuurin asettamien päämäärien saavuttamiseksi.

3. Tarkoituksettomuus. Tämä vieraantumisen muoto viittaa yksilön kykyyn ymmärtää itseään koskevia tapahtumia. Seemannin mukaan voimme puhua suuresta vieraantuneisuudesta tässä merkityksessä silloin, kun yksilö ei tiedä, mihin hänen pitäisi uskoa tai kun hän ei saa tyydyttäviä tietoja päätöksenteosta.
4. Eristäytyminen. Yksilö on Seemanin mukaan eristäytynyt silloin, kun hän ei pidä yhteiskunnassa vallitsevia tavanmukaisia päämääriä tärkeinä. Tämä vieraantumisen osa-alue on mukana kaikissa vieraantumisen muodoissa. Eristäytymistä voitaisiin ehkä pitää vieraantumisen eräänä seurauksena.
5. Itsestä vieraantuminen. Henkilö on Seemanin mukaan vieraantunut itsestään esimerkiksi silloin, kun hän ei saa suorituksistaan iloa ja itsekunnioitusta, vaan siirtää palkinnosta nauttimisen tulevaisuuteen. (Puukka 1971, 3)

Seemanin tyypittely on alustava. Se ei pyri erittelemään eri tyyppien suhteita, eikä ole sellaisenaan käyttökelpoinen esimerkiksi pyrittäessä kehittämään vieraantumisen mittareita.

Erik Allardtin mukaan yhdenmukaisuuden painetta luovat tekijät voivat tuottaa vaihtelevasti epävarmuutta ja välinpitämättömyyttä yhteisön jäsenissä. Epävarmuus arvoista johtaa tarkoituksettomuuteen, epäselvyys rooliodotuksista itsestä vieraantumiseen, ja tilanteen määrittelyn ollessa epäselvä syntyy tilapäistä vieraantumista. Allardt esittää vieraantumisen oireiden kasaantumisen järjestelmän, jossa 1. tarkoituksettomuuteen liittyy epävarmuutta tai epätietoisuutta arvoista, normeista, rooliodotuksista ja tilanteen määrittelystä; 2. normittomuuteen (anominen vieraantumien) ja 3. itsestä vieraantumiseen liittyy epävarmuutta tai epätietoisuutta rooliodotuksista ja tilanteen määrittelystä; 4. tilapäiseen vieraantumiseen liittyy epävarmuutta tai epätietoisuutta tilanteenmäärittelystä; ja 5. ei-vieraantuminen, johon ei liity epävarmuutta tai epätietoisuutta arvoista, normeista, rooliodotuksista tai tilanteen määrittelystä. (Pesonen ja Sänkiaho 1979, 256–257)

David Nacmias on esittänyt, että vieraantuminen ilmetessään

”Voimattomuutena [vallanpuutteena] aiheuttaa vetäytymistä sovinnaisesta poliittisesta osallistumisesta, tarkoituksettomuus lisää sovinnaisista poliittisista käyttäytymistä ja epäluottamus poliittista järjestelmään kohtaan aiheuttaa valmiutta protestitoimiin. Eristäytyminen puolestaan aiheuttaa osallistumista ”vastakulttuurien” toimintaan eli tilanteen, jossa ihmiset pakenevat yhteiskuntaa johonkin pienempään yhteisöön, minkä piirissä kuitenkin toimivat aktiivisesti.” (emt. 256–257)

Tiivistäen voidaan sanoa, kuten Allardt, että vieraantuminen sisältää kaksi alakäsitettä: vallanpuutteen ja epävarmuuden. Näitä yksilön tai ryhmän kokemuksia voidaan pyrkiä mittaamaan tietyillä asennekysymyksillä (Puukka 1971, 6). Marx kiinnittää huomion työntekijän aseman vieraannuttavaan luonteeseen:

”[...] työntekijä, joka ei enää itse pysty kontrolloimaan työolosuhteitaan eikä työn lopputulosta, on vieraantunut itsestään. Hän on myös vieraantunut muista, sillä hänen kanssakäymisensä muiden kanssa on vain vaihtokauppaa. Koska työntekijä on tehnyt työstään vaihdon välineen, hän on myös ilman valtaa.” (emt. 1971, 2)

Marxin ajatuksissa proletariaatin asema on epävarma kapitalistisen tuotantotalouden olosuhteissa, joihin suhdanteet vaikuttavat eikä kapitalisteja kontrolloi mikään instanssi. Marxin mukaan vieraantumisen ydin ja syy on kapitalistisessa järjestelmässä ja vieraantuneisuus voidaan poistaa vain järjestelmän perusteellisella muuttamisella (emt. 1971, 2). Kapitalistinen järjestelmä aiheuttaa vieraantumista Marxin mukaan seuraavien kolmen tekijän takia: yksityisomistus, työnjako ja edellä lähemmin kuvatun seikan eli sen, että työvoima muuttuu tavaraksi muiden tavaroiden joukkoon ja näin kapitalistisen markkinajärjestelmän alaiseksi (Nissinen 1973, *Poliittinen vieraantuminen: tutkimus poliittisesta vieraantumisesta eräässä kunnassa*, 2).

Vieraantuminen on tilanne, joka sisältää irtaantumisprosessin. ”Yksilö irtaantuu tavalla tai toisella ympäristöstään ja sen institutionaalisista normeista ja/tai arvoista.” (emt. 1) Vieraantumisen teorioita voidaan tarkastella tutkimalla niiden erilaisia näkökulmia irtaantumistapahtumaan. Yhteiskuntakeskeiset teoriat näkevät vieraantumisen yhteisön aiheuttaman tapahtumana. Yhteiskunnan tilan nähdään johtavan vieraantumiseen, koska se ei tarjoa yksilölle mahdollisuutta toteuttaa itseään ja tyydyttää tarpeitaan. Tällaiset teoriat ovat pääsääntöisesti muutosteorioita, jotka selvittävät kuinka yhteiskunnan tulisi muuttua, jotta vieraantumisilmiöt vähenisivät tai poistuisivat. Edellä käsitelty Marxin teoria on juuri tällainen yhteiskuntakeskeinen ja muutosta hahmotteleva teoria. (emt. 2)

Vieraantumista voidaan tarkastella yksilöllisenä ongelmana. Yksilökeskeisissä teorioissa vieraantuminen nähdään haitallisena tunnetilana. Tässä tutkimuslähtökohdassa yksilö nähdään objektina, johon vaikuttavat sosiaaliset prosessit, joita hän ei voi kontrolloida. Tältä näkökulmalta vieraantumista lähestyvissä empiirisissä tutkimuksissa on usein jätetty huomiotta yhteiskunnallisten olojen tutkiminen. (emt. 2)

Allardt on kehittänyt vieraantumisen teorian, joka pyrkii yhdistämään edellä mainitut lähestymistavat. Allardtin näkökulma pohjautuu Durkheimin työnjakoa ja solidaarisuutta koskevaan teoriaan.

”Solidaarisuuden määrä vaihtelee eri yhteisöissä sen mukaan, miten pitkälle [...] työnjako on eriytynyt ja miten voimakkaasti niissä esiintyy painetta yhdenmukaisuuteen. Aina silloin, kun esiintyy epäsuhtaa työnjaon ja yhdenmukaisuuden paineen välillä vallitsee yhteisössä heikko solidaarisuus. Tällaisissa tilanteissa on yksilötasolla havaittavissa vieraantumisasiämiöitä.” (emt. 3)

Allardtin teoria tiivistyy kahteen hypoteesiin:

1. Jos arvojen ja normien suhteen vallitsee voimakas yhdenmukaisuuden paine ja yksilön kyvyt vaihtoon lisääntyvät, lisääntyvät vieraantumisasiämiöt.
2. Jos yhdenmukaisuuden paine on pieni, kykyjen lisääntyminen vähentää vieraantuneisuutta. (emt. 3)

Tapani Valkonen on testannut Allardtin teoriaa empiirisellä tutkimuksella. Valkonen mittasi yksilön kykyjä vaihtoon kolmella mittarilla: ammatin arvonanto, koulusivistys ja varallisuus. Vieraantumista mitattiin tyytymättömyydellä toimeentuloon, tyytymättömyydellä elämään yleensä, tyytymättömyydellä asuinpaikkaan ja halulla muuttaa muualle. Merkittävin tulos oli, että kun vieraantumista mitataan yleisellä elämään tyytymättömyydellä ja tyytymättömyydellä toimeentuloon, varallisuus oli selittävin tekijä. Yhteys oli riippumaton suhteessa yhdenmukaisuuden paineisiin. (emt. 3-4) Taloudellinen syrjäytyminen on näin ollen selvästi yhteydessä yleiseen vieraantumiseen, mutta onko se yhteydessä poliittiseen vieraantumiseen.

3.2. Poliittinen vieraantuminen

Poliittinen vieraantuminen on usein nähty johtuvan yleisestä vieraantumisesta. Alhaisen statuksen on ajateltu johtavan normittomuuteen tai voimattomuuteen, jolloin seurauksena on poliittinen vieraantuminen. Useat tutkijat ovat katsoneet, että vieraantumisen objektiksi katsotaan poliittinen järjestelmä. Poliittisen vieraantumisen määrittellään olevan subjektiivinen ilmiö, joka käsittää vieraantumisen asenteet yksilön ja poliittisen järjestelmän välillä. Esimerkiksi Robert A. Dahl on kirjoittanut: ”Yksilö voi olla vieraantunut poliittisesta järjestelmästä siten, että hänellä on epäsuotuisat tunteet, arvioinnit ja asenteet sitä kohtaan.” (emt. 4-5)

Poliittisen vieraantumisen ajatellaan yleisesti olevan uhka poliittisen järjestelmän olemassaololle. Kun poliittista vieraantumista ja käyttäytymistä tarkastellaan lähemmin, voidaan todeta, että kaikkea poliittista vieraantumista ei voida luokitella poliittisen systeemin olemassaoloa uhkaavaksi. Ne poliittisesti vieraantuneet, jotka ovat passiivisia osallistumiseltaan, voivat toimia vakavien poliittisten konfliktien pehmentäjinä ja ehkäisijöinä, koska he eivät ota osaa näihin konflikteihin. (Finifer, 1970, *Dimensions of Political Alienation*, 406) Voidaan ajatella todellisuutta, jossa poliittisesti vieraantuneet olisivatkin hyvin osallistuvia ja toiminnallisia. Tämä voisi ilmetä tilanteina ja konflikteina, joissa vieraantuneet pyrkisivät muuttamaan nykyistä poliittista järjestelmää radikaalein ja vailla vallitsevan järjestelmän normeihin sitoutunutta toimintaa. Tällainen toiminta voisi johtaa muun muassa väkivaltaisuuksiin, vallankumous- tai kapinaliikkeisiin.

Ada Finifer on esittänyt poliittisen vieraantumisen eri muotoja. Nissinen (1973) on tiivistänyt Finiferin havaintoja seuraavasti:

1. Poliittinen voimattomuus – yksilö tuntee, että hän ei voi vaikuttaa päättävien elinten toimintaan
2. Poliittinen tarkoituksettomuus – yksilö tuntee, että poliittiset valinnat ovat merkityksettömiä ja hänen on vaikea suorittaa poliittista valintaa
3. Poliittinen normittomuus – yksilö tuntee, että normit ja säädökset ovat murtuneet poliittisessa elämässä ja uskoo, että poliitikot toimivat laittomasti käsitellessään yleisöä
4. Poliittinen eristäytyminen – yksilö uskoo, että äänestäminen ja muut sosiaaliset velvoitteet ovat pelkästään muodollisuuksia (Kts. Finifer, 1970, 389–391)

Asenneväättämällä tekemässään empiirisessä tutkimuksessa Finifer sai esille kaksi poliittisen vieraantumisen komponenttia: poliittinen voimattomuus ja poliittinen normittomuus. Poliittista voimattomuutta havainnoitiin muun muassa seuraavilla väittämillä: ”Some people say that politics and government are so complicated that the average man cannot really understand what is going on. In general, do you *agree* or disagree with that?” ja “People like me don’t have any say about what the government does.”, ja poliittista normittomuutta väittämillä: “All candidates sound good in their speeches, but you can never tell what they will do after they are elected.” ja “One sometimes hears that some people or groups have so much influence over the way the governance is run that the interests of the majority are ignored. Do you *agree* or disagree that there are such groups?” (Finifer 1970, 392 ja Nissinen 1973, 6)

Poliittisen vieraantumisen seurauksina on pidetty eristäytymistä, kiinnostamattomuutta ja alttiutta protestiliikkeille. Suomessa Allardt tulkitsi kommunismin olleen osaksi protestiluonteista. Tämän hypoteesin kautta katsottuna kommunismi oli tai on osittain seurausta vieraantumisesta. (Nissinen 1973, 7) Marxilaishenkisemmät tutkijat todennäköisesti sanoisivat jotain aivan muuta. Allardt'n hypoteesia häiritsee se, että protestit ja esimerkiksi kommunismi ovat osaltaan poliittista toimintaa. Finifer esittää nelikentän poliittisen käyttäytymisen ja poliittisen vieraantumisen yhteyksistä.

Kuvio 1. Poliittisen toiminnan tyypit kahden poliittisen vieraantumisen komponentin: poliittisen voimattomuuden ja poliittisen normittomuuden mukaan

		Poliittinen voimattomuus	
		Korkea	Matala
Poliittinen normittomuus	Korkea	<i>Äärimmäinen irtiotto</i> Separatistiset ja vallankumoukselliset liikkeet. Täydellinen vetäytyminen	<i>Uudistusorientaatio</i> Protestiryhmiä, jotka toimivat institutionaalisissa raameissa
	Matala	<i>Apatia</i> Hyvin matala poliittinen osallistuminen	<i>Poliittinen integraatio</i> Mukautuva osallistuminen

Lähde: Finifer 1970, 407

Vieraantumisen empiirinen tutkiminen on ongelmallista, koska vieraantuminen on vaikea erottaa sen syy- ja seurausilmiöistä. Asennekysymyksillä mitattaessa voidaan tietynlaisten vastausten ajatella ilmaisevan vieraantuneisuutta, mutta vastaukset voidaan tulkita myös vieraantumisen aiheuttamiksi. Empiirisesti pystytään ennemminkin mittaamaan vieraantumisen oireet, vieraantumisen ollessa teoreettinen taustakäsite. (Nissinen 1970, 7) Samaan kysymykseen päätyy Risto Sänkiaho artikkelissaan *Poliittinen vieraantuminen* (Sänkiaho 1986, *Poliittinen vieraantuminen*, 124) todetessaan, että: ”Poliittinen vieraantuneisuus saattaa olla vain teoreettinen käsite, jolla ei ehkä ole mitään vastinetta empiirisellä tasolla.” (Poliittisen vieraantumisen problematiikasta enemmän kts. Borg 1986, Nissinen 1971, Pesonen ja Sänkiaho 1979, Puukka 1971, Puusaari 1993)

3.3. Syrjäytyminen ja vieraantuminen

Syrjäytymisessä on ilmiönä kyse huono-osaisuudesta ja sen kasautumisesta. Se sisältää yksilön ja yhteiskunnan välisten siteiden heikkenemisen, sulkeutumista pois työelämästä ja tyypillisen kulutuksen malleista sekä sosiaalisen elämän, vaikuttamisen ja vallankäytön kentiltä. Tutkimukseni fokus on taloudellisessa syrjäytymisessä eli taloudellisen huono-osaisuuden kasautumisessa ja sen mahdollisista vaikutuksista tutkittavana oleviin kysymyksiin. Kuten edellä esitin, syrjäytyminen on jäämistä syrjään valtavirran elämäntavasta. Taloudellinen syrjäytyminen on tällöin jäämistä syrjään valtavirran taloudellisista mahdollisuuksista. Tämä ilmenee muun muassa matalina tuloina, lyhyempinä tai pitempinä työttömyyden jaksoina, tyytymättömyytenä omiin taloudellisiin resursseihin sekä ylivelkaantumisenä. Ylivelkaantumista ei tässä tutkimuksessa oteta huomioon, johtuen empiirisestä aineistosta, jossa mahdollista ylivelkaantumista ei ole kartoitettu.

Vieraantuminen on tilanne, joka sisältää irtaantumisprosessin. ”Yksilö irtaantuu tavalla tai toisella ympäristöstään ja sen institutionaalisista normeista ja/tai arvoista.” (Nissinen 1973, 1) Syrjäytymisen ja vieraantumisen määritelmä kohtaavat tässä selvästi. Kuten Sipilä sanoo, syrjäytyminen voitaisiin laveasti ymmärtää tarkoittavan yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävien siteiden heikkoutta. Syrjäytyminen voidaan nähdä tilanteena, jossa yksilön sidokset yhteiskunnan sosiaaliseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen ulottuvuuteen ovat heikkoja. Sipilän mukaan syrjäytymiselle leimaa antavaa on vallan puute. (Sipilä 1985, 72–73) Seemanin luettelossa vieraantumisen osa-alueista vallanpuute on ensimmäisenä. Syrjäytymisen johtaessa rikollisuuteen, mellakoihin,

huumausaineiden käyttöön tai muuhun vastaavaan voidaan nähdä, että Seemanin luettelon normittomuus ja eristäytyminen astuvat mukaan kuvaan. Seemannin tavoin määritellyt tarkoituksettomuus ja itsestään vieraantuminen eivät suoraan istu syrjäytymisestä käytävään keskusteluun. (Pesonen ja Sänkiaho 1979, 256 ja Puukka 1971, 3 ja 6)

Allardtin käsitelmäärittelyin tarkoituksettomuus voidaan hahmottaa lähelle syrjäytymisen todellisuutta. Allardtin mukaan yhdenmukaisuuden painetta luovat tekijät voivat tuottaa vaihtelevasti epävarmuutta ja välinpitämättömyyttä yhteisön jäsenissä. Mikäli yhdenmukaisuuden paine käsitetään tässä taloudellisen ”normaliteetin” paineeksi, voidaan sanoa, että taloudellisesti huonompi-osaiset ovat tämän paineen alaisina. Näin heille syntyy vaihtelevasti epävarmuutta ja välinpitämättömyyttä. Epävarmuus arvoista johtaa tarkoituksettomuuteen. Esimerkiksi työttömyys tai taloudellinen ahdinko voivat johtaa Allardtin kuvaamaan epäselvyyteen rooliodotuksista, jonka seurauksena on itsestä vieraantumista. Esimerkkinä tilanteesta voisi olla lapsiperhe, jossa käytettävissä olevat tulot eivät riitä vastaavan kulutustason ylläpitoon kuin lasten koulutoverien. Vanhempien omat ja yhteiskunnan kulttuuriset rooliodotukset saattavat joutua ristiriitaan taloudellisen tilanteen kanssa. Vanhemmat saattavat kokea epäselvänä sen, mitä on hyvä vanhemmuus ilman siihen tarvittavia varoja. He saattavat vieraantua itsestään. Kyseessä on myös tilanteen määrittelyyn liittyvä epäselvyys, jolloin Allardtin mukaan syntyy tilapäistä vieraantumista. (Pesonen ja Sänkiaho 1979, 256–257)

Samanlaiseen epävarmuuteen, epäselvyyteen rooliodotuksista ja tilanteen määrittelyyn liittyvään epäselvyyteen törmää myös työtön. Työttömyyteen sisältyy voi sisältyä epävarmuutta. Työttömällä saattaa olla epävarmoja ajatuksia sen suhteen, tuleeko hän saamaan töitä lähiaikoina tai vuosiin. Epävarmuutta voi herättää myös heikko taloudellinen toimeentulo. Minkälainen on työttömän rooli? Kuinka hän sen oppii? Työttömyyteen ei kouluteta peruskoulussa tai ylemmillä asteilla. Työttömän on siis itse jotenkin löydettävä roolinsa ja viiteryhmänsä. Samankaltaisuuden paine työssäkäyvien puolelta on voimakas esimerkiksi joukkotiedotusvälineissä: työttömien odotetaan hakevan työtä. Työttömyyskorvausta ei saa, mikäli ei ilmoitaudu työttömäksi työnhakijaksi. Toisaalta pysyviä kokopäivätöitä ei ole samassa määrin tarjolla kuin vielä vuonna 1990 ja sitä ennen.

Allardtille vieraantuminen sisältää kaksi alakäsitettä: vallanpuutteen ja epävarmuuden (Puukka 1971, 6). Vallanpuute voidaan nähdä taloudellisten resurssien puutteena. Epävarmuuden lähteenä voivat olla epävakaa työmarkkina-asema, työttömyys sekä alhainen tulotaso. Syrjäytyminen ja vieraantuminen laajasti ymmärrettyinä ovat monessa mielessä päällekkäisiä käsitteitä.

3.4. Taloudellinen syrjäytyminen ja poliittinen vieraantuminen

Taloudellista syrjäytymistä ja sen suhdetta vieraantumiseen käsitteelin jo edellä. Mikä on taloudellisen syrjäytymisen suhde poliittiseen vieraantumiseen.? Poliittinen vieraantuminen on usein nähty johtuvan yleisestä vieraantumisesta. Matalan statuksen on ajateltu johtavan normittomuuteen tai voimattomuuteen, jolloin seurauksena on poliittinen vieraantuminen. (Nissinen 1973, 4-5) Poliittisen vieraantumisen sisältönä ovat Finifterin luetteloimat poliittinen voimattomuus, tarkoituksettomuus, normittomuus ja eristäytyminen. Poliittisen vieraantumisen seurauksina on pidetty eristäytymistä, kiinnostamattomuutta ja alttiutta protestiliikkeille. Syrjäytymisen käsitteestä tai taloudellisesta syrjäytymisestä ei voida sinällään johtaa poliittista vieraantumista. Tutkimukseni yksi osa-alue onkin tutkia taloudellisen syrjäytymisen yhteyksiä poliittiseen vieraantumiseen.

4. VUODEN 2003 EDUSKUNTAVAALEJA EDELTÄNYT YHTEISKUNNALLINEN TILANNE: SYRJÄYTYMISEN MAAPERÄ

Tässä luvussa käsittelen taloudellisen syrjäytymisen lisääntymiseen johtaneita yhteiskunnallisia kysymyksiä 1990-luvun ja 2000-luvun alun Suomessa. Toisen maailmansodan jälkeen Suomen yhteiskuntakehitys oli jatkuvan kasvun ja elintason nousun aikaa aina 1980-luvun lopulle saakka. 1990-luvun alussa lähes puoli vuosisataa kestänyt nopean kasvu kausi päättyi lamaan, joka oli itsenäisyyden ajan pahin taloudellinen kurimus ja syvin kehittyntä markkinatalousmaata kohdannut tuotannon romahdus toisen maailmansodan jälkeen. (Karisto 1998, emt., 91, Kangas 2003, emt., 13)

Laman synnyllä ja sen syvyydellä oli sekä kansallisia että kansainvälisiä syitä. Sosialismin ja sen mukana Neuvostoliiton romahdus 1980- ja 1990-luvun taiteessa johtivat idänkaupan tyrehtymiseen. Samanaikainen taantuma Länsi-Euroopassa edesauttoi tapahtumien kulkua. Kolmantena ulkoisena tekijänä oli kansainvälisten pääomaliikkeiden nopea kasvu 1980-luvulla. Tähän Suomen pankki oli reagoinut vapauttamalla tiukasti säännellyt raha- ja pankkijärjestelmät. Rahamarkkinoiden vapauttaminen johti innokkaaseen riskeistä piittaamattomaan luotonantoon ja talouden ylikuumenemiseen. Luotonanto kasvoi 30 prosentin vuosivauhtia. Vuonna 1988 jopa tavallisilla kotitalouksilla oli lainojen suhde käytettävissä oleviin vuosituloihin nähden 80 prosenttia. Pääosa luotoista käytettiin asuntoihin. Asuntojen hinnat melkein kaksinkertaistuivat. Iso osa velkarahasta päätyi pörssikeinotteluun. Kun Suomen pankki liian myöhään pyrki hillitsemään markkinoita nostamalla korkoa, alettiin veloista odotusten synkistyessä pyrkiä nopeasti eroon. Investointi- ja kestokulutustavaroiden kysyntä romahti. Asuntojen ja osakkeiden hinnat laskivat. Lainojen hoidon vaikeutuminen johti siihen, että monet ylivelkaantuneet joutuivat pakkomyymään omaisuuttaan, mikä kiihdytti omaisuuden arvon laskua. Syntyi velkadeflaatiokierre, joka imaisi kansantalouden syvyyksiinsä. Lisäksi sitoutuminen vahvan markan politiikkaan syksyyn 1991 saakka vaikeutti viennin elpymistä ja nosti korkotason ennätysellisen korkealle. (Karisto 1998, emt., 91–94)

Kasinotalouden seuraukset olivat mittavat. Yrityskonkurssien määrä kaksinkertaistui. Velkaa ottaneista kotitalouksista monet joutuivat suuriin vaikeuksiin. Pankkijärjestelmä olisi romahtanut, ellei valtio olisi kymmenien miljardien markkojen tuella pitänyt sitä pystyssä. Tämä vaikutti huomattavasti valtion velkaantumiseen. (Karisto 1998, emt.,

92–94) Työttömien määrä nousi vuosien 1990–1994 välillä 82 000 työttömästä 408 000 työttömään (Tilastokeskus 2006). Tuloerot alkoivat kasvaa ja monet joutuivat tinkimään jopa elintarvikkeiden laadusta.

Vuosikymmenen toisella puoliskolla lama näytti makrotaloudellisilla indikaattoreilla olevan ohi. Bruttokansantuotteen nousu oli Länsi-Euroopan nopeinta, vienti veti ja teollisuustuotanto kasvoi. Lisäksi Suomi saavutti mainetta olemalla yksi harvoista maista, joissa julkinen talous oli Euroopan talous- ja rahaliiton, EMU:n, edellyttämässä kunnossa. (Karisto 1998, emt., 95)

4.1. Työttömyys ja sen kohdentuminen

Vaikka talous kasvoi hyvällä vauhdilla, työpaikkoja ei syntynyt samaa tahtia. Teollisuudessa alkoi työpaikattoman kasvun aika. Teollisuus pystyi vuonna 1995 tuottamaan noin kolmanneksen enemmän noin kolmanneksen pienemmällä työvoimalla kuin kymmenen vuotta aikaisemmin. Palvelualoilla työpaikkojen kasvua rajoitti valtion ja kuntien säästölinja. Työpaikkojen syntyminen yksityiselle palvelusektorille oli myös hidasta. Laman varjolla, sitä syynä käyttäen, moni käytti tilaisuutta hyväkseen ja saneerasi väkeä ulos. Pääoman tuotto saatiin korkeaksi, koska ihmisille annettiin lopputilejä. Kyseessä oli poliittinen teko, jonka oikeutus haettiin muuttuneen taloudellisen tilanteen varjolla. Lisäksi muuttunut maailmanpoliittinen tilanne Neuvostoliiton ja itä-blokin romahtaminen antoivat elintilaa uusliberalistiselle ajattelulle. Työttömyyden ja työttömyysasteen kehitys vuosien 1990–2004 välillä näkyy oheisesta taulukosta 1.

Työttömyysaste oli vuonna 1990 3,2 prosenttia ja huippulukema 16,6 saavutettiin vuonna 1994. Työttömiä oli tällöin 408 000. Kuten 1970-luvun puolivälin silloisen noin 7 prosentin suurtyöttömyyspiikin jälkeen, niin 1990-luvun laman jälkeen työttömyysaste pyrki jäämään korkeammalle asteelle kuin ennen taantumaa. Öljykriisin tuottama työttömyys puoliintui hieman yli kymmenessä vuodessa. Tämä tapahtui juuri ennen lamaa. Vuonna 2004 työttömyys oli vielä 8,8 prosenttia eli matkaa vuoden 1994 huipputyöttömyysasteen puoliintumiseen oli vielä 0,5 prosenttiyksikköä. Tämä antaa hyvän kuvan siitä kuinka kerran kohonnut työttömyys pyrkii jäämään taantumaa edeltänyttä tilannetta korkeammalle. Tällaista työttömyyttä kutsutaan rakenteelliseksi. Rakenteellisen työttömyyden uhreiksi ovat jääneet Suomessa erityisesti vähän koulutetut, nuoret ja yli 50-vuotiaat työttömät. Vuonna 2006 työttömyysaste oli 7,7 % ja

työttömiä 204 000 eli työttömiä oli noin kaksi ja puoli kertaa enemmän kuin vuonna 1990. (Tilastokeskus 2006 ja 2007, Karisto 1998, emt., 98–100)

Taulukko 1. Työttömyys 1990–2006

Vuosi	Työttömät			Työttömyysaste, %		
	Yht.	M	N	Yht.	M	N
1990	82 000	49 000	33 000	3,2	3,6	2,7
1991	169 000	106 000	62 000	6,6	8,0	5,1
1992	292 000	178 000	114 000	11,7	13,6	9,6
1993	405 000	235 000	170 000	16,3	18,1	14,4
1994	408 000	235 000	174 000	16,6	18,1	14,8
1995	382 000	204 000	178 000	15,4	15,7	15,1
1996	363 000	186 000	176 000	14,6	14,3	14,9
1997	314 000	160 000	154 000	12,7	12,3	13,0
1998	285 000	143 000	142 000	11,4	10,9	12,0
1999	261 000	130 000	131 000	10,2	9,8	10,7
2000	253 000	122 000	131 000	9,8	9,1	10,6
2001	238 000	117 000	121 000	9,1	8,6	9,7
2002	237 000	123 000	114 000	9,1	9,1	9,1
2003	235 000	124 000	111 000	9,0	9,2	8,9
2004	229 000	118 000	111 000	8,8	8,7	8,9
2005	220 000	111 000	109 000	8,4	8,2	8,6
2006	204 000	101 000	104 000	7,7	7,4	8,1

M=mies, N=nainen,

Nuorisotyöttömyys (15–24-vuotiaat) oli 20,7 % v. 2004. Työttömistä pitkäaikaistyöttömiä (yli vuoden työttömänä olleita) oli vuonna 2004 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 22,3 %. (Lähde: Tilastokeskus 2006)

Koska tutkimuksen kohteena ovat vuoden 2003 alussa pidetyt vaalit, on aiheellista tutustua tarkemmin vaaleja edeltävän vuoden näkymiin työttömyyden ja muiden taloudellista syrjäytymistä indikoivien seikkojen osalta. Työttömiä oli vuonna 2002 237 000 eli 1 000 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Työttömyys oli laskenut alle 0,05 prosenttia. Tätä ei voida edes pitää laskuna vaan paikallaan pysymisenä. Työttömistä ikääntyneitä eli yli 50-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli 95 300. Ikääntyneiden työttömyys aleni suhteellisen hitaasti vuodesta 2001 (-3.000). Nuoria 15–24 -vuotiaita oli työttöminä 36 000. Luku oli 800 pienempi kuin 2001. (Työministeriö 2002)

Pitkäaikaistyöttömistä Työministeriö toteaa seuraavaa:

Pitkäaikaistyöttömiä eli yhtäjaksoisesti yli vuoden työttömänä olleita oli kuukausittain keskimäärin 77 700 henkilöä. Määrä oli 5 000 henkilöä pienempi kuin edellisenä vuonna. Pitkäaikaistyöttömyys laski vuonna 2002 huomattavasti nopeammin kuin kokonaistyöttömyys. Rakenteellinen työttömyys oli silti edelleen työmarkkinoiden keskeinen ongelma.

Edellisiä lukuja käyttäen oli vuonna 2002 kaikista työttömistä pitkäaikaistyöttömiä 32,5 prosenttia, nuoria työttömiä 15,2 ja yli 50-vuotiaita 40,2.

Pystyäkseen arvioimaan tulevaa kehitystä aikeeni oli esittää tällä kohtaa uusimmat eli vuoden 2004 vastaavat luvut. Työministeriö ei ole enää internetsivujensa vuosien 2003 ja 2004 työllisyyskertomuksissa eritelletyt työttömyyden kohtaantoa. Kertomusten sävy ja otsikointi on tyystin muuttunut. Niissä selvitetään nyt perusteellisesti muun muassa montako tuhatta ihmistä on työvoimakoulutuksessa, ja kuinka moni koulutukseen osallistuvista on pitkäaikais- tai nuorisotyötön. Varsinaisia lukuja ikääntyneistä, nuorista ja pitkäaikaistyöttömistä ei ole. Otsikoissa keuhataan onnistunutta linjaa. Ilmeisesti uudella hallituksella on ollut vaikutus ministeriön viestintälinjaan, vaikka työministeri on pysynyt samana (Tarja Filatov, SDP).

Kokonaistrendi on kuitenkin selvä. Työttömyys on laskenut vuodesta 2002 vuoteen 2005 17 000 hengellä eli 0,7 prosenttiyksikköä. Taulukkoa 1. tarkasteltaessa on nähtävissä työttömyyden laskun hidastuminen muutamiin prosentin kymmenesosiin vuodessa jo vuodesta 2000 alkaen. Korkea rakenteellinen työttömyys on näin hyvin hitaasti purkautuvaa. Sillä on varmasti tulevaisuudessakin osuutensa taloudelliseen syrjäytymiseen. Haastatteluaineistossa on selvitetty taustamuuttujina haastateltujen mahdollista työttömyyttä ja montako kuukautta vastaaja on ollut työttömänä viimeisen 12 kuukauden aikana. Tästä saan mittarit työttömyyteen, työttömyyden kokemisen ajalliseen keston viimeisen 12 kuukauden ajalta ja pitkäaikaistyöttömyyteen.

4.2. Köyhyys ja toimeentulotuen saanti

Köyhyys määritellään usein suhteellisen tulometodin kautta. Tämä tarkoittaa köyhyysrajan vetämistä sopimuksenvaraiseen tulojakauman kohtaan. Useissa maissa rajana on puolet väestön kulutusyksikköä kohti lasketusta mediaanitulosta. Suomessa tällä metodilla laskettu raja on seurannut melko tarkasti poliittis-hallinnollisesti määriteltyjä kansaneläkkeen ja toimeentulotuen perusosan tasoa. Yleiseurooppalaiseksi köyhyysrajatasoksi on nyttemmin sovittu 60 prosenttia kotitalouksien mediaanitulosta. Köyhiksi luokituvat ne, joiden tulot jäävät rajan alle. (Kts. Karisto 1998, emt., 86 ja Heikkilä 2002, *Suomalaisten hyvinvointi 2002*)

Köyhien määrä pienentyi laman myötä, koska koko väestön tulotason laskiessa mediaanitulo pieneni. Köyhiä on ”vähemmän”, mutta he ovat absoluuttisesti mitattuna

entistä köyhempiä. (Kts. Kangas 2003, emt., 13–14) Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimus ”*Suomalainen köyhyys 1990-luvun lopulla - väliaikaista vai pysyvää?*” toteaa pitkittäisaineistoon vuosilta 1996–2001 perustuen seuraavaa. Pitkä- ja lyhytkestoinen köyhyysriski keskittyy työttömiin ja opiskelijoihin. 13–19 prosenttia näihin kotitalouksiin kuuluvista on pitkäaikaisköyhiä tuloilla mitattuna. Lisäksi yksinasuvat vanhemmat naiset ja yksin asuvat nuoret ovat riskiryhmää. Subjektiiiviset arviot köyhyydestä ovat työttömien kotitalouksilla korkeimmat (25 prosenttia). (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2003) Muissakin tutkimuksissa köyhyyden laajuus vaihtelee objektiivisiin ja subjektiivisiin mittarein mitattuna. Teoksessa ”Kuka on köyhä? – Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa” todetaan:

[...]köyhyyden laajuus on lähes sama (noin 10 %) mitattiinpa köyhyyttä tuloilla, toimeentulotuen saamisella, välttämättömyyshyödykkeiden omistamattomuudella, ylivelkaantumisella tai vaikeuksilla suoriutua välttämättömistä menoista. Ns. subjektiivinen köyhyysmittari tuottaa korkeammat köyhyysluvut. [...] Kyseisellä mittarilla köyhiä oli 19 % suomalaisista.”

Edellä viitattu STM:n tutkimus (2003) päättyy seuraaviin johtopäätöksiin:

Tulokset osoittavat, että suomalainen sosiaalipolitiikka 1990-luvun leikkauksista huolimatta toimii edelleen varsin tehokkaasti mitä tulee köyhyyden ehkäisemiseen. Pulmallista on se, että minimiturvalla elävät ryhmät ovat ongelmissa. Heistä uhkaa tulla yhteiskunnassa pysyvästi syrjäytyneiden luokka.

Haastatteluaineistossa on kysytty talouden vuosituloja ja tyytyväisyyttä omaan taloudelliseen tilanteeseen, joten voin mitata objektiivista ja subjektiivista köyhyyttä. Seuraavaksi käsitelen minimiturvalla eläviä eli toimeentulotukea saavia. Stakesin ”Toimeentulotuki 2002” -tilastotiedote kertoo seuraavaa:

Toimeentulotuen saajat

Toimeentulotukea myönnettiin [2002] 262 570 kotitaloudelle ja 429 806 henkilölle. Vuodesta 2001 talouksien määrä supistui 0,6 prosenttia. Väestöstä 8,3 prosenttia sai toimeentulotukea. Ehkäisevää toimeentulotukea myönnettiin 19 245 kotitaloudelle. Vuodesta 2001 talouksien määrä lisääntyi 12,7 prosenttia. [...]

Vuonna 2002 toimeentulotukea saaneiden talouksien määrä lisääntyi 18–29 ja 50–59-vuotiaiden ikäryhmissä, [...], toimeentulotukea saaneiden suurin väestöosuus oli 20–24-vuotiailla (17,5 %).

Toimeentulotuen asiakkaista oli 67,5 prosenttia yksinäisiä henkilöitä. Kaikissa muissa paitsi lapsettomien parien ja kahden huoltajan lapsiperheiden talouksissa tukea saaneiden kotitalouksien määrä lisääntyi vuodesta 2001. Kaikista maamme yksinhuoltajatalouksista oli toimeentulotuen piirissä 28,6 prosenttia.[...] (Stakes, 2003)

Toimeentulotuen saajia oli väestöstä 8,3 prosenttia. Muutos vuoteen 2001 oli -0,6. Toimeentulotuen määrä lisääntyi 18–29 ja 50–59-vuotiaiden ikäryhmissä. Tukea saaneiden suurin osuus oli 20–24-vuotiailla. Toimeentulon saajista 67,5 prosenttia oli yksinäisiä henkilöitä. Yksinhuoltajatalouksista toimeentulotukea sai 28,6 prosenttia. Nämä ryhmät voidaan luokitella herkimmiksi köyhyydelle ja taloudelliselle syrjäytymiselle.

Kuten työttömyyden ja köyhyyden kohdalla niin toimeentulotuenkin kohdalla ikäryhmillä on merkityksensä. Yksin asuminen on osa köyhyys- ja toimeentuloriskiryhmään kuulumista. Yksinhuoltajuus lisää toimeentulotuen piiriin kuulumista. Lisäksi köyhyydestä kärsivät eniten työttömät ja opiskelijat. Kaikista näistä seikoista on aineistossa muuttajat.

5. AINEISTOT JA TALOUDELLISEN SYRJÄYTYMISEN KRITTEERIT

Käytän aineistoja, jotka olen saanut Yhteiskuntatieteellisestä tietoarjistosta. Tampereelle sijaitseva tietoarjisto on erinomainen ja ilmainen valmiiden aineistojen tietopankki. Aineistot ovat Eduskuntavaalitutkimus 2003 ja Eduskuntavaalitutkimus 1991. Vuoden 2003 aineisto koostuu 1270 haastatellun täysikäisen suomalaisen vastauksista ja 1991 1472 vastaavan haastatellun vastauksista. Vastajilta on kysytty monia politiikkaa koskevia kysymyksiä, kuten tyytyväisyyttä demokratiaan, hallituksen toimintaan, puolueisiin, omaa sijoittumista vasemmisto-oikeisto – akselille, äänestikö vastaaja vaaleissa vai ei ja niin edelleen. Taustamuuttujina on kysytty muun muassa erilaisia sosiaaliseen asemaan liittyviä kysymyksiä. Aineistojen tarkempi kuvaus selviää liitteestä 1.

5.1. Valittujen mittarien frekvenssien ja yhteiskunnallisen tilan kohtaaminen vuoden 2003 aineistossa

Aineistoissa on taustamuuttujina kysytty haastateltavilta muun muassa seuraavia seikkoja: asuinalue, kuntaryhmä, maakunta, tulot, äidinkieli, ikä, koulutus, työssäkäynti ja sukupuoli. Lisäksi on kysytty esimerkiksi tyytyväisyyttä omaan ja Suomen taloudelliseen tilanteeseen. Käytän näistä taloudellisen syrjäytymisen mittaamiseen tuloja, työssäkäyntiä (työttömyyttä haastatteluhetkellä ja pitkään jatkunutta työttömyyttä) ja tyytyväisyyttä omaan taloudelliseen tilanteeseen. Käsillä olevalla aineistolla ei tavoiteta aivan kaikkia taloudellisesti syrjäytyneitä. Aineistoissa ei kysytty esimerkiksi ylivelkaantumisesta, mikä sekin olisi hyvä taloudellisen syrjäytymisen mittari. Vertauksen vuoksi mainittakoon, että Borg (1996) tutkiessaan nuorten (18–30-vuotiaiden) yhteiskunnallista syrjäytymistä käytti tämän syrjäytymisen muodon tutkimisessa kriteereinä yli puolen vuoden työttömyyden kokemista viimeisen 2 vuoden aikana, taloudelliseen tilanteeseen tyytymättömyyttä ja vanhempien matalaa koulutusta. Syrjäytyneiksi hän määritteli ne, joilla oli vähintään kaksi näistä kriteereistä. Tässä luvussa esittelen taloudellista syrjäytymistä mittaamaan valittujen muuttujien frekvenssit. Tarkastelen niitä suhteessa vaaleja edeltäneeseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen nähdäkseni onnistuuko aineisto tavoittamaan tilanteen ilman merkittäviä vinoutumia.

5.1.1. Työttömyys

Aloitan työttömyydestä. Suomenkielisessä ja ruotsinkielisessä kyselyssä oli työssäolo kysytty hieman eri vastausvaihtoehdot antaen. Suomenkielisessä kyselyssä oli enemmän vastausvaihtoehtoja. Lisäksi, kuten jäljempänä ilmenee, suomenkielisten ja ruotsinkielisten edustavuudessa oli tiettyä vinoumaa. Jotta lukija voi tarkastella vinouman mahdollisia seurauksia työssäolon jakaumiin, esitän ensiksi suomenkieliseen ja ruotsinkieliseen kyselyyn vastanneet eri taulukoissa. Näin ilmenevät myös vastausvaihtoehtojen erot. Vasta sitten esitän yhdistetyn taulukon.

Taulukosta 2. nähdään suomenkielisessä kyselyssä työttömiä olleen 9,4 prosenttia, mikä on 0,3 prosenttia enemmän kuin Tilastokeskuksen ilmoittama 9,1 prosentin työttömyysaste vuonna 2002. Kokopäivätyössä on 38,7 prosenttia, osa-aikatyössä 9,4 ja lomautettuna 0,7 prosenttia haastatelluista. 41,9 prosenttia on työelämän ulkopuolella. Tämä sisältää ilmeisesti esimerkiksi eläkeläisiä, opiskelijoita ja äitiyslomalaisia.

Taulukko 2. Työssäolo, suomenkielisessä kyselyssä

Työssäolo	Frekvenssi	Prosenttia
Kokopäivätyössä	412	38,7
Osa-aikatyössä	100	9,4
Työtön	100	9,4
Lomautettu	7	0,7
Työelämän ulko- puolella	446	41,9
n	1065	100,0

Taulukko 3. sisältää ruotsinkielisessä kyselyssä saadut tulokset työssäolosta. Ruotsinkielisten työllisyys on 55,6 prosenttia eli peräti 16,9 prosenttia parempi kuin suomenkieliseen kyselyyn vastanneiden. Eroa vähentää se, että suomenkielisessä kyselyssä 9,4 prosenttia ilmoittaa olevansa osa-aikatyössä. Tätä ei ruotsinkielisessä kyselyssä kysytty. Työttömiä on vain 2,4 prosenttia eli melkein neljä kertaa vähemmän kuin suomenkielisiä työttömiä. Työelämän ulkopuolella olevien määrä on molemmilla

ryhmillä sama (vain 0,1 % ero). Ruotsinkielisyys näyttää näin suojelevan taloudellisen syrjäytymisen osatekijältä työttömyydeltä.

Taulukko 3. Työssäolo, ruotsinkielisessä kyselyssä

Työssäolo	Frekvenssi	Prosenttia
Työelämässä	114	55,6
Työtön	5	2,4
Muusta syystä työelämän ulko- puolella	86	42,0
n	205	100,0

Kieliryhmien työllisyystaulukoita vertaillessa huomaa, että ruotsinkielisten osuus haastatelluista on suuri. Heillä on ilmeisesti yliedustus kyselyssä. Ruotsinkielisiä (n=205) on työllisyysastekysymysten mukaan 16,1 prosenttia kaikista haastatelluista (n=1270). Kuitenkin ruotsinkielisten osuus koko väestöstä vuonna 2002 oli 5,6 prosenttia. Jonkinasteista vinoutumaa aineistossa näin ollen on. Tämä on sen tähden häiritsevä tekijä, että kuten todettiin, ruotsinkielisten työttömyysaste on melkein neljä kertaa matalampi kuin suomenkieliseen kyselyyn vastanneiden. Tämä muuntaa mahdollisesti työttömien (ja matalatuloisten) lukumäärää aineistossa. Koska tarkoituksena on tutkia juuri taloudellisen syrjäytymisen vaikutuksia, voi tämä hieman vinouttaa tuloksia. Ruotsinkielisten yliotoksen sisältyminen aineistoon todetaan aineiston esittelyssä (Kts. Eduskuntavaalitutkimus 2003).

Taulukossa 4. on edellisten taulukkojen 2. ja 3. frekvenssit yhdistämällä saatu kaikkien haastateltujen työssäolosta seuraavat lukemat. Kokopäivätyössä kohtaan on sisällytetty suomenkieliset kokoaikatyössä ja ruotsinkieliset työelämässä olevat. Ruotsinkielisessä kyselyssä ei työssäolo eritelty kokopäivä- ja osa-aikatyön osalta. Tällä saattaa olla pientä vaikutusta jakaumaan. Muut kohdat ovat pysyneet samoina. Kokopäivätyössä käy 41,4 prosenttia vastanneista. 7,9 prosenttia käy osa-aikatyössä. Näin työelämässä on mukana 49,3 prosenttia haastatelluista. Työttömiä ja lomautettuja on yhteensä 8,9 prosenttia, mikä on 0,2 prosenttia vähemmän kuin Tilastokeskuksen vuoden 2002

työttömyysaste.

Taulukko 4. Työssäolo, kaikki

Työssäolo	Frekvenssi	Prosenttia
Kokopäivätyössä	526	41,4
Osa-aikatyössä	100	7,9
Työtön tai lomautettu	112	8,9
Työelämän ulkopuolella	532	41,9
n	1270	100,0

Ruotsinkielisten osuus ei näin ollen ilmeisesti aiheuta suurta vinoutumaa aineistossa. Pieni heitto alaspäin olisi ollut odotettavissa, koska haastatteluihin vastaavat ovat yleensä hieman valikoituneita. Poliittisesti kaikkein passiivisimmat eivät yleensä päädy vastaajiksi. (Kts. Pesonen *etc.* 1993, *Vaalikansan äänivalta. Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*, 528) Mielenkiintoista olisi pohtia myös osa-aikatyön vaikutusta äänestyskäyttäytymiseen, vaikka se ei ehkä sinällään sovellu taloudellisen syrjäytymisen kriteeriksi.

Edellisistä päättelyistä huolimatta, jotta tutkimukseni olisi mahdollisimman luotettava, käytän tästä eteenpäin kaikissa Eduskuntavaalit 2003 aineistosta lasketuissa jakaumissa ja laskutoimituksissa aineistossa valmiina ollutta kielisuhteen mukaista painomuuttujaa. Painokerroin muokkaa otoksen kielisuhteen mukaisesti sellaiseksi kuin se olisi väestön todellisen kielisuhteen mukaisesti painottunut. Painomuuttujalla korjattu koko aineiston työssäolo kolmiluokkaiseksi yhdistettynä saa seuraavat arvot (Taulukko5.). Jäljempänä en erikseen mainitse painomuuttujan käytöstä. Painomuuttujan käyttäminen aiheuttaa ristiintaulukoinnissa pieniä muutoksia frekvensseihin. Jätän edellä esitetyt suomen- ja ruotsinkielisten kyselyiden työllisyystulokset esille, koska niitä tarkastelemalla voidaan ymmärtää näiden kielellis-kulttuuristen ryhmien välisiä sosiaalisia ja taloudellisia eroja. Esimerkiksi kuten taulukoista 1. ja 2. käy ilmi suomenkielisten työttömyys on miltei neljä kertaa suurempi kuin ruotsinkielisten.

Taulukko 5. Työssäolo, painomuuttujalla korjattuna

	Frekvenssi	Prosenttia
Työelämässä	621	49,0
Työtön, lomautettu	118	9,3
Muusta syystä työ- elämän ulkopuolella	529	41,7
n	1268	100,0

Prosenttiosuudet eivät olennaisesti muutu, mutta ovat nyt lähempänä väestön todellisen kielijakauman mukaista jakoa. Työelämässä olevien osuus putoaa 0,3 ja muusta syystä työelämän ulkopuolella olevien 0,2 prosenttiyksikköä. Työttömien ja lomautettujen osuus nousee 0,4 prosenttia. Painomuuttujan myötä suomenkielisiä tulee aineistoon lisää. Heitä on nyt 1169 ja ruotsinkielisten osuus laskee 99:ään. Haastateltujen kokonaismäärä tippuu 1270 kahdella eli haastateltuja on nyt 1268.

5.1.2. Työttömyyden ajallinen ajallinen kesto ja sen jakautuminen ikäryhmittäin

Työttöminä haastatteluhetkellä oli 9,3 prosenttia vastaajista. Työttömänä on kuitenkin ollut haastattelua edeltäneen viimeisen 12 kuukauden aikana huomattavasti suurempi joukko. Viimeisen 12 kuukauden aikana työttömänä on ollut peräti 18,5 prosenttia eli melkein joka viides haastateltu.

Taulukko 6. Työttömänä viimeisen 12 kuukauden aikana

Ollut työttömänä	Frekvenssi	Prosenttia
Ei	1030	81,2
Kyllä	239	18,8
n	1268	100,0

Taulukosta 7 nähdään työttömyyden keston jakaantuminen työttömyyttä viimeisen 12 kuukauden aikana olleiden kesken. Alle puoli vuotta (0-5 kk) työttömänä on ollut 42,3 prosenttia haastatelluista. 6-11 kuukautta työttömänä on ollut 25,2 prosenttia ja 32,6 prosenttia on ollut työttömän kaikki 12 edeltävää kuukautta. Nämä 12 kuukautta työttömänä olleet määrittelen pitkäaikaistyöttömiksi. Heidän prosentuaalinen osuutensa haastatelluista on melkein täsmälleen sama kuin Työministeriön työttömyysluvuista laskemani vuoden 2002 pitkäaikaistyöttömien prosenttiosuus 32,5 %. Taloudellinen huono-osaisuus on todennäköisimmin sitä syvempää mitä pidempään työttömyys on kestänyt. Otan taloudellisen syrjäytymisen summamuuttujaan mukaan 6-12 kuukautta työttömänä olleet. Heitä on työttömänä viimeisen 12 kuukauden aikana olleista yhteensä 58,2 prosenttia.

Taulukko 7. Työttömyyden kokemisen keston jakautuminen viimeisen 12 kuukauden ajalta

Työttömyys/kk	Frekvenssi	Prosenttia
0-5	100	42,3
6-11	59	25,2
12	77	32,6
n	236	100,0

Taulukossa 8. on esitetty työttömyyden keston ja iän ristiintaulukointi. Iällä on osuutensa työttömyyden keston. Työttömyyden kesto on ryhmitelty, kuten edellä, kolmeen luokkaan 0-5 kk, 6-11 kk ja 12 kk. Ikäryhmät ovat 18–30, 31–50 ja 51–64-vuotta. Yli 65 -vuotiaita ei ole työttöminä. He ovat eläkkeellä. Työttömyyden keston ja ikäryhmien ristiintaulukointi osoittaa, että alle 18–30 -vuotiaista 55 prosenttia on kokenut työttömyyttä 0-5 kuukautta, 32 prosenttia 6-11 kuukautta ja vain 13 prosenttia 12 kuukautta. 31–50 -vuotiaiden joukossa työttömyyden kesto on jakautunut tasaisemmin. Heistä 0-5 kuukautta työttömänä on ollut 42 prosenttia, 6-11 kuukautta 26 prosenttia ja 12 kuukautta 31 prosenttia. Vanhimmassa ikäryhmässä 24 prosenttia on kokenut työttömyyttä 0-5 kuukautta, 16 prosenttia 6-11 kuukautta ja peräti 60 prosenttia 12 kuukautta. Lyhytaikainen työttömyys painottuu näin nuoriin 18–30-vuotiaisiin, pitkäaikaistyöttömyys yli 50-vuotiaisiin ja 31–50-vuotiailla työttömyys painottuu alle

viiteen kuukauteen sekä pitkäaikaistyöttömyyteen. P:n arvo on 0,00, joten tulos on erittäin merkitsevä.

Pitkäaikaistyöttömyyden ytimen muodostavat aineistossa vanhemmat ikäluokat, kuten reaali maailmassakin. Ikääntyvien työttömien määrä 24,1 prosenttia kaikista työttömistä ei kuitenkaan ole täysin edustava, sillä yli 50 -vuotiaita työttömiä oli 2002 Työministeriön luvuista laskettuna yli 40 prosenttia (Kts. Luku 4.1.). Työttömyyden kovan ytimen keskittyminen vanhempiin ikäluokkiin johtuu muun muassa siitä, että monilla heistä on alhainen tai puutteellinen koulutus nykyisten työmarkkinoiden vaatimuksiin nähden. Myös ikädiskriminaatio ja mahdollinen terveydentilan heikentyminen iän myötä vaikeuttavat työpaikan saantia. (Kts. Karisto 1998, emt., 100).

Taulukko 8. Työttömyyden keston ja ikäryhmien välinen yhteys

Työttömyyden kokeminen / 12kuukautta (%)					
Ikäryhmä	0-5 kk	6-11 kk	12 kk	Yhteensä	Ikäluokassa/n
18–30 v.	55	32	13	100%	32
31–50 v.	43	26	31	100%	44
51–64 v.	24	16	60	100%	24
Yhteensä	42	25	33		100%

n=237

$X^2=31,8$, vapauste=4, $p=0,000$

Perustelut sille, miksi työttömyys haastatteluhetkellä ja työttömyys 6-12 kuukautta viimeisen vuoden aikana on otettu erillisinä osina, on seuraava. Työttömyys haastatteluhetkellä indikoi mahdollista olemassa olevaa tai tuleva taloudellisen syrjäytymisen uhan yhtä osatekijää. Työttömyyden pitkittyminen puoleen vuoteen ja sen yli alkaa olla jo selvä merkki mahdollisesta taloudellisesta syrjäytymisestä. Kun nämä kaksi tekijää yhdistyvät haastateltavassa, voidaan hänen olettaa olevan taloudellisesti syrjäytynyt, koska hänen asemansa työmarkkinoilla on ilmeisen heikko.

Työssäolon ja työttömyyden kaksiluokkaisen jaottelun ristiintaulukointi (Taulukko 9.) osoittaa, että suuri osa (70,3 %, n=83) työttöminä haastatteluhetkellä olleista on myös

ollut työttömänä 6-12 kuukautta viimeisen 12 kuukauden aikana. Nämä henkilöt luokituvat muiden mukana summamuuttujassa taloudellisesti syrjäytyneiksi. Eli kaikki 9,3 prosentista (n=118) työttömiä ja lomautettuja eivät välttämättä tule luokitelluiksi taloudellisesti syrjäytyneiksi (Taulukko 5.) Tämä kartoitus oli tarpeen, jotta vältetään päällekkäisyyksiltä mittarissa.

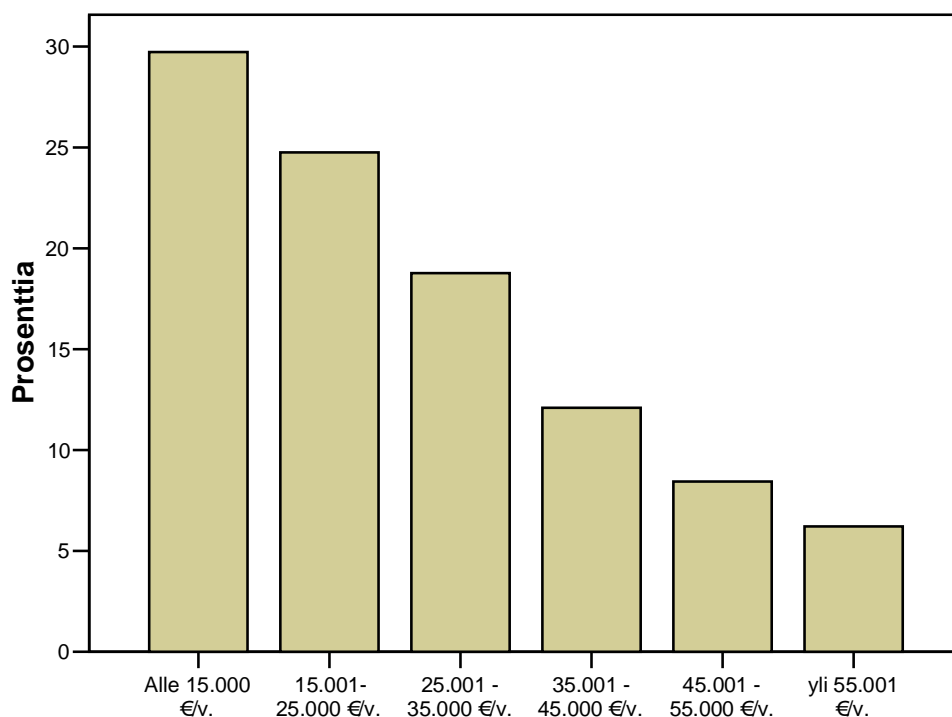
Taulukko 9. Työssäolo työttömyyskuukausien 0-5 ja 6-12kk mukaan (%)

	Työttömyyskuukaudet viimeisen 12 kk aikana	
	0-5kk	6-12kk
Työelämässä ja muualla	95,3	4,7
Työtön tai lomautettu	29,7	70,3
n	1131	137
N=1268		
X ² =478,5 vapaste=1, p=0,000		

5.1.3. Objektiivinen köyhyys: talouden pienet vuositulot

Tuloista laskettu köyhyysraja lasketaan yleensä käyttämällä suhteellista tuloköyhyysluokitusta. Se on sopimuksenvarainen määrittelytapa. Köyhyysrajana käytetään sovittua prosenttia väestön mediaanitulosta. 60 prosenttia on nykyinen Eurostatin köyhyysrajan suositus. (Heikkilä 2002, emt., 318–319) Tämän rajan alle jäävät luokituvat köyhiksi. Aineiston tulojakauma ilmenee kuvioista 2.

Kuvio 2. Talouden vuositulot

Mediaanitulo on 20 001–25 000 euroa. 60 prosenttia siitä on 12 000–15 000 euroa. Köyhyysrajan alle jää alin tuloluokka (alle 15 000 e/v ansaitsevat), jossa on yhteensä 351 kotitaloutta eli 29,7 prosenttia haastatelluista. Mikäli ottaisiin mukaan kunkin talouden jäsenmäärän, tulos olisi miltei täsmälleen sama. Talouksien jäsenmäärät vaihtelevat yhdestä neljääntoista. Kun jaoin talouden vuositulot niiden jäsenmäärillä, sain mediaaniksi tekemieni luokittelumuutoksien jälkeen 11 250 euroa vuodessa/jäsen. Tällöin 60 prosentin köyhyysraja olisi 6750 euroa. 28,5 prosenttia kotitalouksien jäsenistä jää tuloiltaan tämän rajapyykin alapuolelle. Laskemistapojen tuottama osuusero on vain 1,2 prosenttiyksikköä. Vaikka tämä luokittelu talouden jäsenten tulojen mukaan saattaa ottaa sisäänsä hieman eri haastateltuja tai kotitalouksia kuin suoraan talouden vuositulojen mukaan tehty luokittelu, mielestäni on perusteltua käyttää jo valmiina olevaa luokittelua, koska molemmat tavat antavat melkein saman osuuden haastelluista.

Kolmas tapa olisi jakaa talouden vuositulot OECD:n määrittelemällä kotitalouden jäsenten kertoimella. Siinä ensimmäinen aikuinen saa arvon 1, toinen 0,7 ja kaikkia seuraavat jäsenet 0,5. Tällöin esimerkiksi kahden aikuisen ja kahden lapsen perhe saa arvon 2,7. Tätä lukua kutsutaan kulutusyksikköluvuksi. Tällä jaetaan perheen vuositulot, jolloin saadaan vuositulot kulutusyksikköä kohden. Tällöin mediaaniksi tulee luokittelumuutosten jälkeen 13 235 euroa. Köyhyysraja nousee 7941 euroon ja havaintoyksiköistä vain 23,5 prosenttia jää se alapuolelle. On muistettava, että Suomalaisten hyvinvointi 2002 -tutkimus osoittaa, että esimerkiksi kahden aikuisen ja kahden lapsen perhe jää köyhyyteen vielä 18.000 euron vuosituloilla (vuoden 2000 tulosolla) (Heikkilä 2002, emt.). OECD:n mittaustapa jättää mielestäni liian monia köyhyysrajan alapuolella eläviä sen yläpuolelle.

Käytän jatkossa alle 15 000 euroa vuodessa ansaitsevia yhtenä taloudellisen syrjäytymisen summamuuttujan osana, vaikka tämäkin raja saattaa olla liian alhainen. Lisäksi on huomattava, että haastattelussa ei ole selvästi kysytty bruttotuloja tai nettotuloja, jolloin ei ole täysin varmaa mitä tuloja vastaaja on tarkoittanut. Käsittelen tuloja kuin ne olisivat bruttotuloja. Erilaisten mittaamistapojen kirjo antaa kuvaa siitä miksi köyhyystilastoja lukiessa eri tutkimusten tulosten välillä on eroja.

5.1.4 Subjektiivinen köyhyys: tyytymättömyys omaan taloudelliseen tilanteeseen

Seuraavaksi käsittelen haastateltujen subjektiivista kokemusta omasta taloudellisesta tilanteestaan. Subjektiivisen köyhyyden mittarien luotettavuudessa on omat ongelmansa. Haastateltavat saattavat antaa asian tilaa kaunistelevia vastauksia. Eivätkä kyselyt tavoita syrjäytyneimpiä kansalaisia (Kts. Borg 1996, *Nuoret, politiikka ja yhteiskunnallinen syrjäytyminen. Raportti nuorten osallistumisesta vuoden 1996 kunnallis- ja eurovaaleihin*, 11). Subjektiivisen mittarin mukaan ottamisessa kriteereihin on näin ollen omat riskinsä. On kuitenkin perusteltua ottaa ainakin tämä yksi yksilöiden itsensä antama arvio omasta taloudellisesta tilanteestaan. Muut kriteerit ovat objektiivisia - ulkoa päin havaittavia ja määriteltäviä. Ulkoiset kriteerit eivät aina kerro koko totuutta tilanteesta. Hanna Lindholm (Lindholm, 2001, *Suomalaisen hyvinvoinnin muutokset 1995–2000*, tiivistelmä) esittää tutkimustuloksissaan suomalaisesta hyvinvoinnista ja sen muutoksista seuraavaa.

”Yleisesti vuonna 2000 toimeentulo koettiin vuotta 1995 helpommaksi, taloudellisia vaikeuksia koettiin vähemmän ja ylivelkaantumisen kokemukset olivat vähentyneet.

Subjektiiivisen köyhyyden kokemukset eivät kuitenkaan olleet vähentyneet, ja tyytyväisyys omaan elintasoon ja kulutusmahdollisuuksiin oli heikentynyt. [...] Subjektiiivisten kokemusten valossa heikoimmassa asemassa ovat työttömät, erityisesti pitkäaikaistyöttömät, jotka kokevat kotitaloutensa toimeentulon muita ryhmiä selkeästi vaikeammaksi. Hyvä tai huono taloudellinen hyvinvointi määrittää pitkälti myös muiden elämänalueiden hyvinvointia, kuten terveyttä ja erilaisia toimintamahdollisuuksia.” (emt.)

Vaikka toimeentulo on laman jälkeen koettu helpommaksi, subjektiiivisen köyhyyden kokeminen ei ole vähentynyt. Kohtuulliset tai hyvät tulot tai objektiivisen köyhyyden poissaolo eivät tältä kannalta katsoen kerro kaikkea. Tässä ja useissa muissa vaalitutkimuksissa politiikkaan suhtautumista tutkitaan samalla subjektiiivisellä periaatteella. Politiikkaankin suhtautuminen on subjektiiivinen ilmiö, jota kysytään suoraan henkilöltä itseltään. Kun vielä muistamme, että aineiston pohjalta ei ole voitu erikseen eritellä ylivelkaantuneita (Ylivelkaantuneilla voi olla kohtuulliset tai hyvät tulot, mutta olemattomat käytettävissä olevat tulot.), on subjektiiivisen köyhyyden ottaminen yhdeksi kriteeriksi summamuuttujaan perusteltua. Tyytymättömyys omaan taloudelliseen tilanteeseen on arvokas mittari pyrittäessä hahmottamaan taloudellisen syrjäytymisen koko kuvaa.

Taulukko 10. Tyytyväisyys taloudelliseen tilanteeseen

Tyytyväisyys	Frekvenssi	Prosenttia
Erittäin tyytyväinen	104	8,2
Melko tyytyväinen	772	60,9
Melko tyytymätön	279	22,0
Erittäin tyytymätön	112	8,8
Ei osaa sanoa	1	0,1
n	1268	100,0

Taulukosta 10 ilmenee haastateltujen tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen. Asiaa kartoitettiin kysymyksellä: ”Kuinka tyytyväinen olette omaan taloudelliseen tilanteeseenne?” Vastausvaihtoehdot olivat erittäin tyytymätön, melko tyytymätön, melko tyytyväinen, erittäin tyytyväinen ja en osaa sanoa. Enemmistö on melko tyytyväisiä (60,9 %). Melko tyytymättömiä on noin joka neljäs tai viides (22,0 %).

Erittäin tyytymättömiä on noin joka yhdestoista (8,8 %). Erittäin tyytyväisiä on melkein saman verran (8,3 %). Taloudelliseen tilanteeseensa negatiivisesti suhtautuvia on yhteensä 30,8 prosenttia eli melkein joka kolmas. Vain yksi ei osaa sanoa onko tyytyväinen tai tyytymätön tilanteeseensa.

Otan taloudellisen syrjäytymisen summamuuttujaan mukaan melko tyytymättömät ja erittäin tyytymättömät, sillä kuten edellä totesin haastateltavat saattavat kaunistella tilannettaan ja kertoa olevansa tyytyväisiä, vaikka eivät olisikaan tai olevansa melko tyytymättömiä vaikka olisivat erittäin tyytymättömiä. Kaunisteluun voi johtaa niin sanottu onnellisuusmuuri (esim. Roos, 1988, *Elämäntavasta elämäkertaan*), jonka takia annetaan harhaanjohtava vastaus. Tästä voidaan tehdä se hypoteesi, että ne vastaajat, jotka vastaavat olevansa tyytymättömiä todella ovat tyytymättömiä. On mahdollista, että ne, jotka uskaltautuva ilmaisemaan tyytymättömyytensä taloudelliseen tilanteeseensa, ovat mahdollisesti niin tuskastuneita tilanteeseensa, että antautuvat sen myös myöntämään. Toisaalta joukkoon mahtunee niitäkin, jotka eivät käytettyjen objektiivisten mittarien raameissa määrittäisi köyhiksi tai työttömiksi.

5.2. Vuoden 1991 aineiston taloudellisen syrjäytymisen indikaattorien jakaumat

Tässä kappaleessa käyn lyhyesti lävitse vuoden 1991 aineistossa esiintyneet taloudellisen syrjäytymisen kriteerit. Vuoden 1991 haastatteluaineistossa työttömiä on vain 3,1 prosenttia haastatelluista (taulukko 11). Tämä täsmää ennen vuoden 1991 vaaleja olleen tilanteen kanssa. Työttömyysaste oli vuonna 3,2 prosenttia. Työttömyyden ajallinen kokeminen oli vuoden 1991 haastattelussa kysytty kysymyksellä: "Have you or has some member of your family been unemployed within the past two years during a continuous period of more than one month?" Taulukko 12 esittää myönteisesti vastanneiden osuuden. Mukana eivät ole muiden perheenjäsenten työttömyyskokemukset, koska vuoden 2003 kyselyssä ei asiaa kysytty. Näin mittarit ovat vertailukelpoisempia. Työttömyyttä on kokenut viimeisen kahden vuoden aikana 7,9 prosenttia vastaajista. Vuonna 2003 työttömyyttä oli kokenut yli kaksi kertaa suurempi osuus (18,8 %) haastatelluista.

Taulukko 11. Työssäolo

	Frekvenssi	Prosenttia
Muu	1427	96,9
Työtön	45	3,1
n	1472	100,0

Taulukko 12. Ollut työttömän viimeisen kahden vuoden aikana

	Frekvenssi	Prosenttia
Ei	1355	92,1
Kyllä	117	7,9
n	1472	100,0

Vuoden 1991 aineistossa 60 prosenttia mediaanitulosta määrittäytyi hieman alle 96 000 markan kohdalle (taulukko 13). Tämä on suunnilleen 16.000 euroa. Alle 96 000 markan tuloluokkaan kuului 25,0 prosenttia eli joka neljäs kotitalous. Tyytymättömiä taloudelliseen tilanteeseensa oli 16,4 prosenttia (taulukko 14.), mikä on huomattavasti vähemmän kuin vuoden 2003 aineistossa. Jokseenkin tyytymättömiä ja erittäin tyytymättömiä oli 30,8 prosenttia. Ilmeisesti suurin osa väestöstä on vielä vuonna 1991 kokenut taloudellisen tilanteensa hyväksi. Osaltaan tähän on saattanut vaikuttaa, että tuolloin on myös ollut vähemmän odotuksia suuremmasta elintasosta ja ”kännykkätaivaasta” sekä muusta rekvisiitasta, mitä onnelliseen tai tyytyväiseen elämään välttämättä kuuluu. Samoin on voinut vaikuttaa eri sukupolvien erilaiset elämäkokemukset (Sukupolvien eroista kts. J. P. Roos, 1987, *Suomalainen elämä: tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista*).

Taulukko 13. Tulot alle 96.000 markkaa (noin 16.000 euroa)

	Frekvenssi	Prosenttia
Ei	1104	75,0
Kyllä	385	25,0
n	1472	100,0

Taulukko 14. Tyytymättömyys taloudelliseen tilanteeseen

	Frekvenssi	Prosenttia
Tyytyväinen	1230	83,6
Tyytymätön	242	16,4
n	1472	100,0

5.3. Taloudellista syrjäytymistä kuvaavien tekijöiden väliset yhteydet

Taulukossa 15. on tarkasteltu taloudellisen syrjäytymisen kriteerien riippuvuuksia vuonna 2003 kaikkien haastateltujen osalta sekä ikäluokissa 18–30-vuotiaat, 31–50-vuotiaat ja 51–64-vuotiaat. Yli 65-vuotiaita koskevia korrelaatiokertoimia ei ole taulukossa ilmoitettu, koska tässä ikäluokassa ei korrelaatiokertoimia saatu muuta kuin tulojen ja taloudellisen tyytymättömyyden välille. Yhteys näiden muuttujien välillä oli tässä ikäluokassa pieni ($r=0,05$). Muihin kohtiin ei korrelaatiokerrointa saatu, koska työttömyyden ja pitempään koetun työttömyyden arvot olivat vakiot, sillä yli 65-vuotiaat olivat eläkkeellä.

Kaikkia haastateltuja analysoitaessa voidaan todeta seuraavia seikkoja. Haastatteluhetkellä työttömänä oleminen on sängen voimakkaassa riippuvuussuhteessa pitkäaikaiseen työttömyyden kokemiseen (6-12 kuukautta viimeisen 12 kuukauden aikana). Työttömyydellä haastatteluhetkellä on selvä yhteys mataliin tuloihin ja tyytymättömyyteen taloudelliseen tilanteeseen. Työttömyyden pitkäaikainen kokeminen

on yhteydessä myös yhteydessä mataliin tuloihin ja tyytymättömyyteen taloudelliseen tilanteeseen. Tulojen jääminen alle 15.000 euroon vuodessa on riippuvuussuhteessa tyytymättömyyden kokemiseen taloudelliseen tilanteeseen.

Eri ikäluokissa yhteydet eri kriteerien välillä vaihtelevat hieman. Työttömyyden ja sen pitkäaikaisen kokemisen välinen korrelaatio on huomattavan suuri myöhemmällä keskiällä. Tätä tukee myös taulukossa 8. esitetty ikäluokkien ja työttömyyden keston ristiintaulukko. Nuorten vastaava korrelaation on miltei puolet pienempi. Työttömyyden yhteys mataliin tuloihin on kahdessa vanhemmassa ikäluokassa huomattavasti selvempi verrattuna nuoriin. Ero nuorten ja vanhempien ikäluokkien välillä tasoittuu jonkin verran työttömyyden pitkittyessä jatkumaan yli kuuden kuukauden. Työttömänä olevat ja työttömyyttä pitempään kokeneet nuoret eivät ole aivan samassa määrin tyytymättömiä taloudelliseen tilanteeseensa kuin vanhemmat ikäluokat. Tämä saattaa johtua esimerkiksi siitä, että vanhempaan ikäluokkaan kuuluneet ovat todennäköisesti olleet ennen työttömyyttään pidempään tai vakituisemmissa töissä. Työttömyyden myötä aikaisemman elintason pitäminen yllä on varmasti hankaloitunut ja osaltaan johtanut tyytymättömyyteen. Työttömät nuoret eivät luultavasti ole tottuneet esimerkiksi vakituisiin työpaikkoihin ja he saattavat saada rahoitusta vanhemmiltaan, jolloin työttömäksi jääminen ei aiheuta vastaavaa tyytymättömyyttä.

Tulojen jäädessä alle 15 000 euroon vuodessa tyytymättömyys korreloi vahvasti nuorten ja keski-ikäisten suhteen. Vanhimmassa ikäluokassa korrelaatio on puolet pienempi. Tämä voisi johtua esimerkiksi siitä, että 51–64-vuotiaat ovat syntyneet 1940- ja 1950-luvuilla, jolloin heidän lapsuuden ja nuoruuden aikainen kokemusperäinen elintasostandardinsa saattaa pitää heidät tyytyväisempinä pienilläkin tuloilla.

Taulukko 15. Taloudellista syrjäytymistä kuvaavien neljän tekijän väliset parittaiset tilastolliset riippuvuudet ikäluokittain vuonna 2003 (r)

	Muu/työtön (0-1)	Ollut työttömänä 0-5kk/6-12kk / 12kk (0-1)	Tulot alle 15 000e (0-1)
Kokenut työttömyyttä			
0-5kk/6-12kk / 12kk (0-1)			
kaikki	.60**		
18-30-vuotiaat	.46**		
31-50-vuotiaat	.53**		
51-64-vuotiaat	.79**		
Tulot alle			
15.000e (0-1)			
kaikki	.25**	.28**	
18-30-vuotiaat	.14*	.23**	
31-50-vuotiaat	.43**	.45**	
51-64-vuotiaat	.35**	.36**	
Tyytymättömyys			
taloudelliseen			
tilanteeseen (0-1)			
kaikki	.23**	.27**	.25**
18-30-vuotiaat	.17*	.19**	.37**
31-50-vuotiaat	.25**	.29**	.34**
51-64-vuotiaat	.27**	.32**	.16**

Kursivoidut ja kahdella tähdellä (**) merkityt kertoimet ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä yhden prosentin riskitasolla ($p=0.00$, kaksi suuntainen testaus). Kursivoidut ja tähdellä (*) merkityt kertoimet ovat tilastollisesti merkitsevä viiden prosentin riskitasolla ($p>0.01$, kaksisuuntainen testaus).

Taulukossa 16. on kuvattu syrjäytymistä kuvaavien tekijöiden riippuvuudet vuodelta 1991. Kaikkia haastateltuja analysoitaessa voidaan todeta seuraavia seikkoja. Haastatteluhetkellä työttömänä oleminen on sangen voimakkaassa riippuvuussuhteessa pitkäaikaiseen työttömyyteen (6-12 kuukautta viimeisen 12 kuukauden aikana). Erittäin voimakas tämä yhteys on vanhimmassa ikäluokassa ($r=.72^{**}$). Tästä voidaan päätellä, että henkilön jouduttua työttömäksi ei hänen työllistymismahdollisuutensa ole kovin suuri tässä ikäluokassa. Työttömyydellä haastatteluhetkellä on selvä yhteys mataliin tuloihin vain 31–50-vuotiaiden ikäluokassa. Nuorten ikäluokassa yhteys työttömyyden ja matalien tulojen sekä tyytymättömyyden omaan taloudelliseen tilanteeseen on peräti negatiivinen.

Työttömyyden kokemisella viimeisen kahden vuoden aikana on kaikkien kohdalla tilastollisesti merkitsevä yhteys mataliin tuloihin ja tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys tyytymättömyyteen omiin tuloihin. Ikäluokkia vertailtaessa käy ilmi, että nuorilla näitä yhteyksiä ei oikeastaan esiinny. Yhteys on työttömyyden kokemisen ja matalien tulojen välillä on vahva 31–50-vuotiailla, mutta ei enää 51–64-vuotiailla. Työttömyyden kokemisen yhteys tyytymättömyyteen omaan taloudelliseen tilanteeseen on sen sijaan vahva molemmissa vanhemmissa ikäluokissa.

Tulojen jäädessä alle 96 000 markan (noin 16 000 euroa) yhteys tyytymättömyyteen omaan taloudelliseen tilanteeseen on ilmeinen kaikissa ikäluokissa. Yli 65-vuotiaissa, joita ei ole taulukossa esitetty jo aiemmin esitettyjen syiden perusteella, korrelaatio matalien tulojen ja tyytymättömyyden taloudellisen tilanteen välillä oli olemassa ($r=0.16^*$). Vuoden 1991 aineistossa oli myös niitä, jotka olivat kokeneet työttömyyttä ennen eläkkeelle pääsyä. Työttömyyttä ennen eläkeikää kokeneilla oli hyvin pieni yhteys matalien tulojen suhteen ($r=0.06$) sekä erittäin pieni negatiivinen yhteys ($r=-.02$) tyytymättömyyteen taloudellisen tilanteensa suhteen.

Kaiken kaikkiaan yhteydet tutkittavien seikkojen välillä ovat olemassa. Vain haastatteluhetkellä koetun työttömyyden ja matalien tulojen sekä tyytymättömyyden taloudelliseen tilanteeseen välillä ei ole vahvoja yhteyksiä, lukuun ottamatta 31–50-vuotiaita, joilla yhteys mataliin tuloihin on selvästi olemassa. Haastatteluhetkellä havaitulla työttömyydellä on kuitenkin erittäin voimakas yhteys pitkäaikaiseen työttömyyteen viimeisen kahden vuoden aikana, mikä on selvästi yhteydessä muihin kriteereihin. Lisäksi työttömyys on yksi taloudellisen syrjäytymisen selkeimpiä kriteerejä.

Taulukko 16. Taloudellista syrjäytymistä kuvaavien neljän tekijän väliset parittaiset tilastolliset riippuvuudet ikäryhmittäin vuodelta 1991 (r)

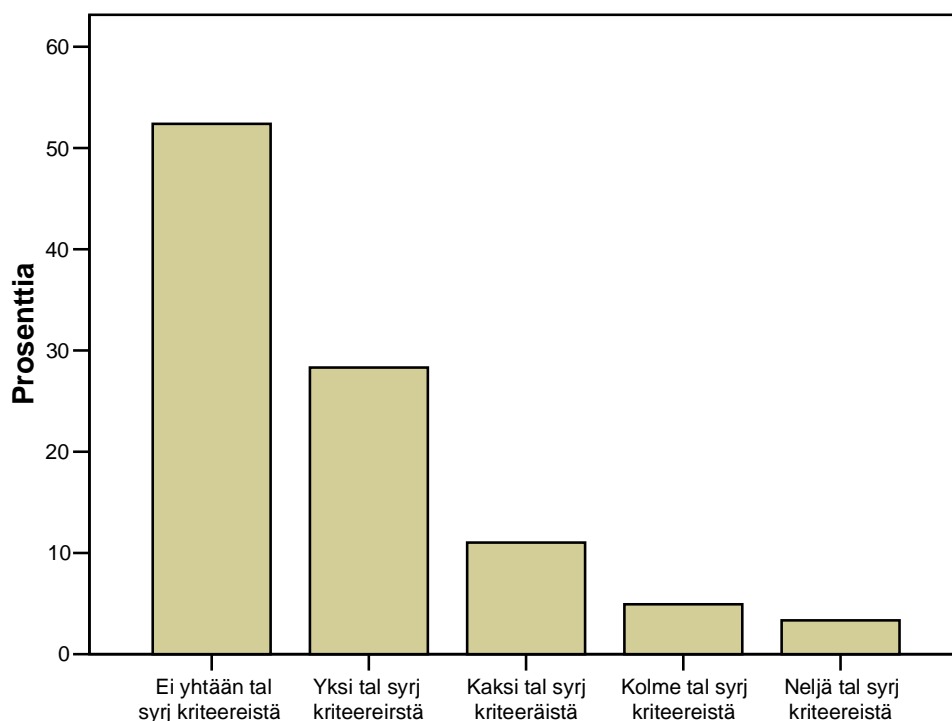
	Muu/työtön (0-1)	Ollut työttömänä viimeisen 2 vuoden aikana (0-1)	Tulot alle 96 000 mk (noin 16 000 e) (0-1)
<hr/>			
Kokenut työttömyyttä			
viimeisen 2 v. aikana (0-1)			
kaikki	.47**		
18-30-vuotiaat	.32**		
31-50-vuotiaat	.45**		
51-64-vuotiaat	.72**		
Tulot alle			
96.000 mk (0-1)			
kaikki	.03	.06*	
18-30-vuotiaat	-.02	.06	
31-50-vuotiaat	.08*	.17**	
51-64-vuotiaat	.07	.09	
Tyytymättömyys			
taloudelliseen			
tilanteeseen (0-1)			
kaikki	.04	.07**	.09**
18-30-vuotiaat	-.02	-.03	.15**
31-50-vuotiaat	.06	.10*	.14**
51-64-vuotiaat	.09	.12*	.20**

Kursivoidut ja kahdella tähdellä (**) merkityt kertoimet ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä yhden prosentin riskitasolla ($p=0.00$, kaksi suuntainen testaus). Kursivoidut ja tähdellä (*) merkityt kertoimet ovat tilastollisesti merkitsevä viiden prosentin riskitasolla ($p>0.01$, kaksisuuntainen testaus).

5.4. Taloudellisen syrjäytymisen kriteerit ja summamuuttuja

Kokonaisuudessaan aineistot onnistuvat melko hyvin tavoittamaan 2003 ja 1991 vaalien aikana vallinneen taloudellisen syrjäytymisen yhteiskunnallisen kontekstin. Ne ovat näiltä osin valideja ja soveltuvia käyttötarkoitukseensa. Validius tarkoittaa tässä, että aineistot kuvaavat aikansa tilannetta hyvin ja siksi aineistosta saatavat tulokset sekä niistä tehdyt yleistykset ovat luotettavampia. Taloudellisen syrjäytymisen kriteerit ovat seuraavat: 1. työttömyys, 2. työttömyyden kokeminen 6-12 kuukautta viimeisen 12 kuukauden aikana, 3. objektiivinen köyhyys eli tulot jäävät alle 15.000 euroa vuodessa ja 4. subjektiivinen köyhyys eli haastateltava kokee olevansa taloudellisen tilanteeseensa melko tai erittäin tyytymätön. Taloudellisesti syrjäytyneiksi määrittelen haastatellut, joilla on vähintään kaksi näistä neljästä kriteeristä. Taloudellisen syrjäytymisen kriteerien esiintyminen ja niiden kasautuminen on esitetty kuviossa 3.

Kuvio 3. Taloudellisen syrjäytymisen kriteerien esiintyminen

Kuviosta 3 nähdään, että yli puolella vastaajista ei esiinny yhtään taloudellisen syrjäytymisen kriteeriä. Hieman alle kolmannella on yksi kriteereistä. Joka kymmenennellä vastaajista on kaksi, noin joka kahdennellakymmenellä kolme ja noin joka kolmellakymmenennellä neljä syrjäytymisen kriteeriä. Taloudellinen syrjäytymisen syvyys vaihtelee. Se voidaan näin ollen myöhemmässä tutkimuksessa luokitella kolmeluokkaiseksi muuttujaksi, jolla voidaan tarkastella eri syvyyksien mahdollisia vaikutuksia tutkittavana oleviin seikkoihin. Kun kuvion 2 luokittelu muutetaan kaksiluokkaiseksi käyttäen luokitteluna ”ei taloudellisesti syrjäytyneitä” ja ”taloudellisesti syrjäytyneitä” saadaan taulukkoon 17 seuraavanlainen jakauma.

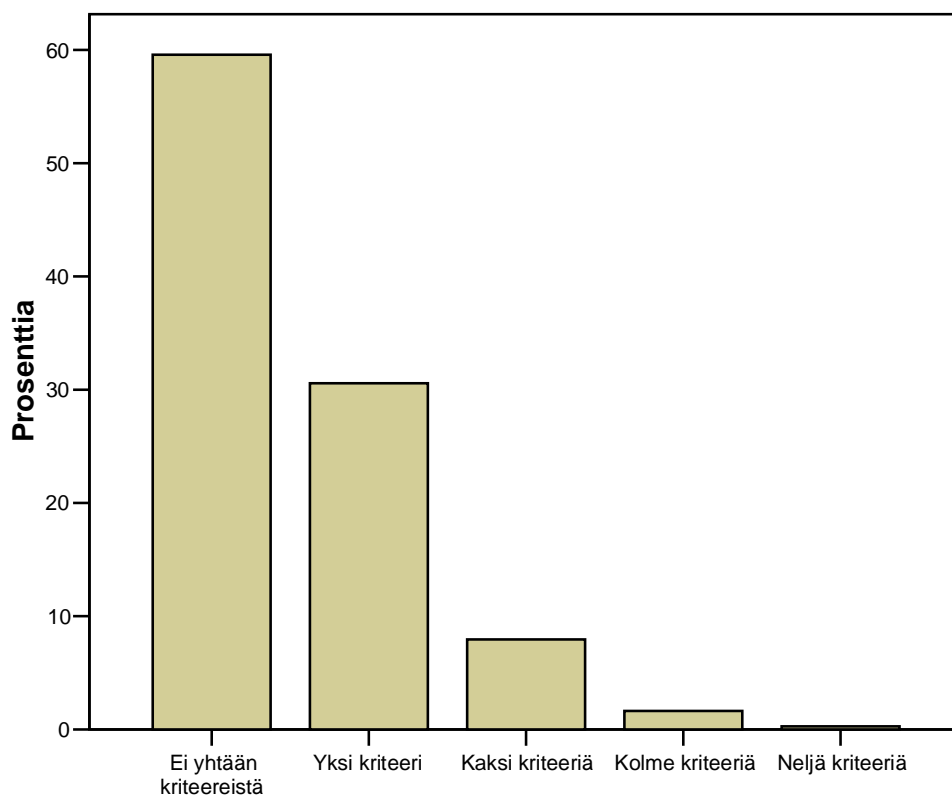
Taulukko 17. Taloudellisesti syrjäytyneet ja muut

	Frekvenssi	Prosenttia
Muut	1021	80,7
Taloudellisesti syrjäytyneet	244	19,3
n	1265	100,0

Taloudellisesti syrjäytyneitä on asettamillani kriteereillä 19,3 prosenttia aineistosta. Tämä on noin joka viides haastatelluista. Luku osuu melkein yksiin köyhyyden esiintymisen kanssa. Taloudellinen syrjäytyminen ja köyhyys ovat sisällöltään lähellä toisiaan. Pasi Moisioin artikkelissa Tilapäis-, toistuvais- ja pitkäaikaisköyhyys Suomessa köyhien osuudeksi väestöstä määrittyy noin 18 prosenttia (Moisio 2004, *Tilapäis-, toistuvais- ja pitkäaikaisköyhyys Suomessa*, 347). Taloudellisen syrjäytyminen on näin ollen sangen laaja ilmiö yhteiskunnassamme.

Taloudellisen syrjäytymisen kriteerit jakautuvat vuonna 1991 (kuvio 4) siten, että ilman yhtään kriteeriä on 59,6 prosenttia ja yhden kriteerin saaneita on 30,6 prosenttia. Näin taloudellisesti syrjäytyneiksi määrittyy 9,9 prosenttia (taulukko 18) Taloudellisesti syrjäytyneiksi määrittyvien osuus on vuoteen 2003 verrattuna melkein kaksi kertaa pienempi.

Kuvio 4. Taloudellisen syrjäytymisen kriteerien esiintyminen vuonna 1991

Taulukko 18. Taloudellinen syrjäytyminen 1991

	Frekvenssi	Prosenttia
Muut	1327	90,1
Taloudellisesti syrjäytyneet	145	9,9
n	1472	100,0

5.5. Käytetyistä menetelmistä

Menetelminä olen analyysiluvuissa käyttänyt ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä eli ”khi toiseen testiä”. Taulukot, joissa olen eritellyt taloudellisen syrjäytymisen ja sen osa-alueiden suhdetta tutkittavina oleviin seikkoihin, olen yhdistänyt useammasta ristiintaulukosta. Esimerkiksi taulukossa 19 kohdassa politiikasta ”hyvin” tai ”jonkin verran” kiinnostuneiden osuudet on saatu ristiintaulukoimalla kukin osuus erikseen työttömänä olleiden, pitempään työttömänä olleiden, matalatuloisten, taloudelliseen tilanteeseensa tyytymättömien ja taloudellisesti syrjäytyneiden kanssa. Lisäksi olen kohdissa ”Kaikki 2003” ja ”Kaikki 1991” ristiintaulukoinut ”hyvin tai ”jonkin verran” kiinnostuneiden osuudet

Elaboraatiolla tarkoitetaan prosessia, jossa jo löytynyttä kausaalisuhdetta yritetään tarkentaa tuomalla analyysiin mukaan asiaan vaikuttavia lisätekijöitä (MOTV, 2007). Elaboraatiotaulukoissa olen ristiintaulukoinut kaksiluokkaisen taloudellisesti syrjäytyneet/muut muuttujan tutkittavien seikkojen lisäksi sukupuolella ja koulutustasolla, jonka myös olen muuttanut kaksiluokkaisiksi. Khi toiseen testillä olen selvittänyt sitä onko taloudellisesti syrjäytyneiden ryhmän ja muiden ryhmän välillä eroa mielipiteissä tai osallistumisessa. χ^2 -testi on ns. riippumattomuustesti. Sen lähtökohtaisena oletuksena eli nollahypoteesina on muuttujien välinen riippumattomuus. Testin perustana on havaittujen frekvenssien ja odotettujen frekvenssien erotusten suuruus. Odotetuilla frekvensseillä tarkoitetaan sitä havaintojen jakaumaa, joka syntyisi, jos taloudellisesti syrjäytyneiden ja muiden suhtautuminen vaaleihin olisi samanlainen. Esimerkiksi taulukossa 20 tämä tarkoittaisi sitä, että taloudellisesti syrjäytyneiden ja muiden prosenttiluvut olisivat täysin samat. (MOTV, 2007)

χ^2 -testissä tarkastellaan sitä, kuinka paljon havaitut ja odotetut frekvenssit eroavat toisistaan. Jos erot ovat tarpeeksi suuria, voidaan todeta, että havaitut erot eivät todennäköisesti johdu ainoastaan sattumasta, vaan ne ovat löydettävissä myös perusjoukossa. Käytännössä testin tulokset tiivistyvät p-lukuun. Se kertoo virhepäätelmän todennäköisyyden silloin kun oletetaan, että otoksessa havaitut erot löytyvät myös perusjoukosta. P:n arvon ollessa alle 0,05 todetaan, että erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Esimerkiksi taulukossa 20 matalan koulutustason ryhmässä χ^2 -testin tulos on p=0,03, jolloin päätelmänä on, että taloudellisesti syrjäytyneillä ja muilla

on eroa politiikkaan suuntautuvassa kiinnostuksessaan. Muut ovat kiinnostuneempia. Tämä päätelmä voi olla virheellinen, mutta virheen todennäköisyys on kolme prosenttia ($p=0,03$). Jos testin osoittama p :n arvo olisi ollut suurempi kuin 0,05, olisi päätelmä ollut, että matalasti koulutettu taloudellisesti syrjäytyneet ja taloudellisesti syrjäytymättömät eivät eroa tilastollisesti merkitsevästi toisistaan sen suhteen, kuinka kiinnostuneita he ovat politiikasta. (MOTV, 2007) P :n arvot olen ilmoittanut elaboraatiotaulukoiden alla, siten että numeron 1 jälkeen ovat ensimmäisen kysymyksen p :n arvot ja numeron 2 seuraavan ja niin edelleen.

6. TALOUDELLISEN SYRJÄYTYMISEN SUHDE POLIITTISEEN KIINNOSTUKSEEN JA POLITIIKAN SEURAAMISEEN

6.1. Poliittinen kiinnostus ja politiikan seuraaminen

Tässä luvussa käsittelen taloudellisen syrjäytymisen ja sen osa-alueiden suhdetta poliittiseen kiinnostukseen ja politiikan seuraamiseen. Yleinen linja kiinnostuksessa politiikkaa kohtaan on pysynyt Suomessa melko tasaisena 1960-luvulta saakka. Keskimäärin puolet suomalaisista on hyvin tai jonkin verran kiinnostuneita ja puolet vähän tai ei lainkaan kiinnostuneita politiikasta. Taloudellisten laskusuhdanteiden aikana kiinnostus on ollut pienempää ja taloudellisesti hyvinä aikoina kiinnostus on ollut suurempaa. Työttömät ja pienituloiset ovat olleet vähemmän kiinnostuneita politiikasta kuin työlliset ja suurituloiset. (Paloheimo 2005, 89–90)

Taulukon 19 luvut kertovat samasta trendistä. Vuonna 2003 ja 1991 kaikista kansalaisista puolet (2003 52,8 % ja 1991 48,5 %) ovat olleet hyvin tai jonkin verran kiinnostunut politiikasta. Taloudellisesti syrjäytyneistä vuonna 2003 hyvin tai jonkin verran kiinnostuneita on ollut 42,2 prosenttia eli 10,6 prosenttiyksikköä vähemmän kuin kaikkien kansalaisten vastaava osuus. Työttömät, pitkään työttömänä olleet ja matalilla tuloilla elävät pysyttelevät suunnilleen samoissa lukemissa taloudellisesti syrjäytyneiden kanssa. Taloudelliseen tilanteeseensa tyytymättömät ovat yhtä kiinnostuneita kuin kaikki kansalaiset. Vuonna 1991 taloudellisesti syrjäytyneet olivat vain 5,7 prosenttiyksikköä vähemmän kiinnostuneita politiikasta kuin kaikki. Ero ei ollut suuri. Myöskään keskusteluaktiivisuudessa politiikasta yleensä vuonna 1991 kaikkien ja taloudellisesti syrjäytyneiden välillä ei eroa juuri ollut. Päivittäin tai lähes päivittäin ja usein vastausten osuus oli kaikilla 32,6 prosenttia ja taloudellisesti syrjäytyneillä 30,3 prosenttia. Miltei joka kolmas kansalainen keskusteli usein politiikasta vuonna 1991. Vuonna 2003 aktiivisesti politiikasta keskusteli joka viides kaikista kansalaisista, mutta taloudellisesti syrjäytyneistä vain joka kymmenes. Ero vuosien 1991 ja 2003 välillä on melkoinen.

Vuonna 2003 vaalikampanja nosti keskusteluaktiivisuutta selvästi. Kaikkien kansalaisten kohdalla päivittäin tai lähes päivittäin ja usein vastausten osuus kaksinkertaistuu (37,9 %). Taloudellisesti syrjäytyneiden kohdalla osuus miltei

kolminkertaistuu (27,9 %). Työttömistä ja pitkään työttöminä olleistakin joka neljäs keskusteli aktiivisesti politiikasta vaalikampanjan aikana.

Taulukko 19. Kiinnostus politiikkaan. Kuinka kiinnostunut olette politiikasta kysymykseen ”hyvin kiinnostunut” ja ”jonkin verran kiinnostunut” vastanneiden osuuden ja keskusteluaktiivisuuteen ”päivittäin tai lähes päivittäin” ja ”usein” vastausten osuudet taloudellisen syrjäytymisen osa-alueiden ja taloudellisen syrjäytymisen mukaan 2003 ja 1991 (%)

	Kriteeri 1 Työtön tai lomautettu työt. viim.12kk	Kriteeri 2 Kokenut 6-12 kk	Kriteeri 3 Tulot alle 15 000 e	Kriteeri 4 Tyytymätön tal. tilant.	Tal. syrj. (Väh. kaksi kriteereistä 1-4)	Kaikki 2003	Tal. syrj. 1991	Kaikki 1991
Politiikasta ”hyvin” tai ”jonkin verran” kiinnostuneet	41,5	37,2	42,9	50,4	42,2	52,8	42,8	48,5
Keskusteluaktiivisuus politiikasta yleensä	11,0	8,8	11,4	16,9	10,2	19,0	30,3	32,6
Keskusteluaktiivisuus vaalikampanjan aikana*	24,6	26,3	28,5	34,0	27,9	37,9	27,3	46,8
n	118	137	352	391	244	1265	145	1472
n*							132	1314

* Vuonna 1991 kysymys keskusteluaktiivisuudesta vaalikampanjan aikana mittasi sitä kuinka usein vastaaja keskusteli vaaleista perheensä kanssa. Vastausvaihtoehdot olivat almost daily, about once a week, more seldom ja not at all. Taulukossa on ilmoitettu almost daily tai about once a week vastausten osuus.

Vuonna 1991 vaalikampanja ei herättänyt taloudellisesti syrjäytyneitä keskustelemaan vaaleista sen useammin kuin yleensäkin. Alle kolmannes (27,3 %) heistä keskusteli vaaleista päivittäin tai suunnilleen kerran viikossa. Kaikista kansalaisista keskusteli vaaleista perheensä kanssa kuitenkin melkein puolet (46,8 %). Tämä on suurempi osuus kuin päivittäin tai lähes päivittäin vaaleista keskustelleiden osuus vuonna 2003. Selvää johtopäätöstä näiden kysymysten vastausosuuksien erosta ei voida tehdä, koska kysymykset ja vastausvaihtoehdot ovat hieman erilaiset.

Kiinnostus politiikkaan on pysytellyt 50/50 asetelmassa neljä vuosikymmentä (taulukko 24 ja emt. 89–90). Poliitikasta aktiivisesti keskustelee nykyisin yleensä noin viidennes kaikista kansalaisista, taloudellisesti syrjäytyneistä joka kymmenes. Vaalien alla keskusteluaktiivisuus nousee kaikissa ryhmissä huomattavasti. Vuoden 1991 taloudellisesti syrjäytyneet ovat tässä suhteessa ainut poikkeus.

6.2. Poliittinen kiinnostus elaboraatio

Koulutustaso

Koulutustasoja on tässä elaboraatiossa kaksi matala ja korkea. Vuoden 2003 aineistossa matalaan koulutustasoon olen sisällyttänyt peruskoulun ala- ja yläasteen, kansakoulun, keskikoulun, ammatillisen perustutkinnon ja ammattikoulun suorittaneet. Korkeaan koulutustasoon sisältyvät ylioppilaat, opistoasteen ammatillisen tutkinnon, ylemmän opistoasteen tutkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon, yliopiston ja korkeakoulun ylemmän akateemisen tai jatkotutkinnon suorittaneet. 2003 matalaan koulutustasoon sijoittuu 56,5 prosenttia vastaajista ja korkeaan 43,5 prosenttia. Vuonna 1991 matalaan koulutustasoon sisältyvät ilman ammatillista koulutusta olevat sekä lyhyen ja keskitason ammatillisen koulutuksen käyneet. Korkeasti koulutettuihin sisältyvät korkeamman ammatillisen ja yliopiston suorittaneet. Vuonna 1991 matalaan koulutustasoon kuului 73,9 % vastaajista ja korkeaan 26,1 %.

Koulutustaso näyttelee huomattavaa kiinnostusta politiikkaan jaottelevaa roolia (taulukko 20). Matalan koulutustason ryhmä on selvästi vähemmän kiinnostunutta politiikasta kuin korkeasti koulutettu ryhmä. Hyvin tai jonkin verran politiikasta kiinnostuneita matalasti koulutetuista muista kuin syrjäytyneistä on 2003 46,0 % ja 1991 43,7 %. Korkeasti koulutetuilla vastaavat luvut ovat 2003 67,0 % ja 1991 63,4 %. Ero matalan ja korkean koulutuksen ryhmillä tässä kategoriassa on noin 20 prosenttiyksikköä. Lisäksi 2003 taloudellisesti syrjäytyneiden ja muiden välillä on selvä ero kiinnostuksessa. (Taloudellisesti syrjäytyneet ja muut jaottelusta katso taulukko 17 ja 18.) Matalasti koulutetuista hyvin tai jonkin verran kiinnostuneita politiikasta on 36,3 % ($p=0,03$) ja korkeasti koulutetuista 52,3 % ($p=0,01$). 2003 taloudellinen asema on kytköksissä kiinnostukseen politiikkaan. Vuonna 1991 tätä kytköstä ei ole, vaikka hyvin tai jonkin verran vastanneiden prosenttiosuudet taloudellisesti syrjäytyneiden kohdalla matalammat kuin muilla (matala koulutustaso $p=0,62$ ja korkea koulutustaso $p=0,38$).

Taulukko 20. Kiinnostus politiikkaan koulutuksen mukaan. Kuinka kiinnostunut olette politiikasta kysymykseen ”hyvin kiinnostunut” ja ”jonkin verran kiinnostunut” vastanneiden osuuden ja keskusteluaktiivisuuteen ”päivittäin tai lähes päivittäin” ja ”usein” vastausten osuudet koulutustason ja taloudellisen syrjäytymisen mukaan 2003 ja 1991. (%)

	2003		1991	
	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut
<hr/>				
Matala koulutustaso				
Politiikasta ”hyvin” tai ”jonkin verran” kiinnostuneet	36,3	46,0	41,4	43,7
Korkea koulutustaso				
Politiikasta ”hyvin” tai ”jonkin verran” kiinnostuneet	52,3	67,0	52,9	63,4
<hr/>				
n	157	557	128	956
	86	463	17	366
<hr/>				
Matala koulutustaso				
Keskusteluaktiivisuus politiikasta yleensä	6,4	15,5	30,5	26,8
Korkea koulutustaso				
Keskusteluaktiivisuus politiikasta yleensä	16,1	28,1	29,4	48,9
<hr/>				
n	157	556	128	956
	87	463	17	366
<hr/>				
Matala koulutustaso				
Keskusteluaktiivisuus vaalikampanjan aikana	22,3	29,8	28,7	42,5
Korkea koulutustaso				
Keskusteluaktiivisuus vaalikampanjan aikana	37,2	53,0	17,6	64,9
<hr/>				
n	157	557	115	840
	86	245	17	339

1. 2003 0,03 ja 0,01 1991 0,62 ja 0,38 2. 2003 0,00 ja 0,02 1991 0,38 ja 0,12 3. 2003 0,07 ja 0,01 1991 0,01 ja 0,00

Koulutustasolla on politiikasta yleensä keskustelemiseen samansuuntainen vaikutus. Vastausosuuksien suhde toisiinsa on pääpiirteittäin samankaltainen kuin edelliseen kysymykseen. Toisaalta vastausosuudet ovat huomattavasti pienemmät ja 1991 keskusteluaktiivisuus on suurempaa kuin vuonna 2003. Taloudellinen asema aiheuttaa eroa keskusteluaktiivisuudessa molemmissa koulutusryhmissä 2003 (matala koulutustaso $p=0,00$ ja korkea koulutustaso $p=0,02$), mutta ei kummassakaan ryhmässä 1991 (matala koulutustaso $p=0,38$ ja korkea koulutustaso $p=0,12$).

Keskusteluaktiivisuus nousee vaalikampanjan aikana. Matalan koulutustason ryhmässä se ei kuitenkaan nouse kovin korkealle. Huippulukema on vuoden 1991 muiden kuin taloudellisesti syrjäytyneiden 42,5 % ($p=0,01$). Muutoin lukemat pysyvät hieman alle 30 % tuntumassa matalimman luvun ollessa 2003 taloudellisesti syrjäytyneillä, joista 22,3 % ($p=0,07$) keskusteli vaaleista päivittäin tai lähes päivittäin tai usein. Korkeasti koulutetuista syrjäytymättömistä keskusteli politiikasta 1991 usein melkein kaksi kolmesta (64,9 %) ja 2003 joka toinen (53,0 %). Taloudellisesti syrjäytyneistä korkeasti koulutetuista teki näin 1991 alle viidennes (17,6 %, $p=0,00$) ja 2003 joka kolmas (37,2 %, $p=0,01$). Korkeasti koulutettujen taloudellisesti syrjäytyneiden vuoden 1991 lukemiin on syytä suhtautua varauksella ryhmän pienen koon tähden ($n=17$).

Kokonaisuudessaan voidaan sanoa, että koulutustasolla on merkitystä kiinnostukseen politiikkaan ja, että taloudellinen asema vaikutti kiinnostukseen vuonna 2003. Vuonna 1991 taloudellinen asema ei saanut yhtä suurta painoarvoa, vaikka sillä oli vaikutusta keskusteluaktiivisuuteen vaalikampanjan aikana.

Sukupuoli

Miesten kiinnostus politiikkaan on yleisesti suurempaa kuin naisten. Miehet ovat myös 2003 ja 1991 olleet kiinnostuneempia politiikasta kuin naiset (taulukko 21). Miesten hyvin tai jonkin verran kiinnostuneiden osuus on pysytellyt samoissa lukemissa. Naisten kiinnostus on noussut jonkin verran erityisesti syrjäytymättömien kohdalla. Miesten ja naisten ryhmissä taloudellisesti syrjäytyneiden ja muiden välillä on 2003 selvä ero kiinnostuksessa (miehet $p=0,00$ ja naiset $p=0,03$). 1991 eroa kiinnostuksessa ei ole (miehet $p=0,49$ ja naiset $p=0,16$).

1991 miehistä joka kolmas keskusteli yleensä politiikasta melkein päivittäin tai noin kerran viikossa riippumatta olivatko he taloudellisesti syrjäytyneitä vai eivät ($p=0,50$). Naisten keskusteluaktiivisuus oli hieman alhaisempaa ($p=0,83$). 2003 syrjäytymättömistä miehistä joka neljäs (24,4 %) keskusteli politiikasta yleensä päivittäin, lähes päivittäin tai usein. Syrjäytyneistä miehistä näin teki joka kymmenes (11,3 %). Naiset keskustelivat politiikasta yleensä vielä harvemmin kuin miehet (taloudellisesti syrjäytyneet 9,0 % ja muut 18,1 %). 2003 molemmissa sukupuolissa ero politiikkaan kiinnostuksessa taloudellisen aseman mukaan on erittäin merkitsevä (miehet $p=0,01$ ja naiset $p=0,01$).

1991 vaalien alla naiset keskustelivat politiikasta miehiäkin enemmän taloudellisesti syrjäytyneistä joka kolmas (34,3 %) ja muista joka toinen (52,2 %). Miesten vastaavan luvut olivat joka viides (20,0 %) taloudellisesti syrjäytyneistä ja miltei puolet (45,8 %) muista. Taloudellinen asema aiheutti eron kiinnostuksessa politiikkaan selvästi niin miesten ($p=0,01$) kuin naisten ($p=0,00$) kohdalla. 2003 miehet ja naiset keskustelivat politiikasta vaalien alla yhtä paljon. Syrjäytymättömistä miehistä ja naisista kaksi viidestä (miehet 40,5 % ja naiset 40,2 %) keskusteli paljon ja taloudellisesti syrjäytyneistä miehistä 28,6 % ja naisista 27,0 %. 2003 sukupuoli ei siis määritellyt kiinnostusta vaan vain taloudellinen asema (miehet $p=0,01$ ja naiset ($p=0,01$)).

Taulukko 21. Kiinnostus politiikkaan sukupuolen mukaan. Kuinka kiinnostunut olette politiikasta kysymykseen ”hyvin kiinnostunut” ja ”jonkin verran kiinnostunut” vastanneiden osuudet ja keskusteluaktiivisuuteen ”päivittäin tai lähes päivittäin” ja ”usein” vastausten osuudet sukupuolen ja taloudellisen syrjäytymisen mukaan 2003 ja 1991. (%)

	2003		1991	
	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut
Mies				
Politiikasta ”hyvin” tai ”jonkin verran” kiinnostuneet	44,4	59,8	48,6	57,1
Nainen				
Politiikasta ”hyvin” tai ”jonkin verran” kiinnostuneet	39,6	51,2	36,6	40,9
<hr/>				
n	133	495	74	674
	111	525	71	653
<hr/>				
Mies				
Keskusteluaktiivisuus politiikasta yleensä	11,3	24,4	33,8	35,0
Nainen				
Keskusteluaktiivisuus politiikasta yleensä	9,0	18,1	26,8	30,6
<hr/>				
n	133	495	74	674
	111	525	71	653
<hr/>				
Mies				
Keskusteluaktiivisuus vaalikampanjan aikana	28,6	40,5	20,0	45,8
Nainen				
Keskusteluaktiivisuus vaalikampanjan aikana	27,0	40,2	34,3	52,2
<hr/>				
n	133	496	66	602
	111	525	68	590

1. 2003 0,00 ja 0,03 1991 0,49 ja 0,16 2. 2003 0,00 ja 0,02 1991 0,50 ja 0,83 3. 2003 0,01 ja 0,01
1991 0,01 ja 0,00

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että miehet ovat yleisesti ottaen kiinnostuneempia politiikasta ja, että he yleensä myös keskustelevat politiikasta hieman enemmän kuin naiset. Miesten ja naisten keskusteluaktiivisuus politiikasta yleensä on jonkin verran laskenut vuodesta 1991. Sukupuolten välillä ei kuitenkaan ollut 2003 enää eroa vaalikampanjan aikaisessa keskusteluaktiivisuudessa.

Kiinnostusta politiikkaan voidaan kartoittaa myös kysymällä sitä kuinka paljon kansalaiset seurasivat vaaleja tiedotusvälineistä. Taulukossa 22 on kysymyksen ”Kuinka paljon seurasitte eduskuntavaaleja eri tiedotusvälineistä” ”hyvin paljon” tai ”melko paljon” vastanneiden osuudet. Eri tiedotusvälineitä tässä ovat TV, lehdet ja radio. Eduskuntavaalien seuraamista internetissä on selvitetty omassa taulukossaan. Tiedot ovat pääsääntöisesti vuodelta 2003, koska vuoden 1991 kyselyssä tiedotusvälineiden seuraamista oli kartoitettu erityyppisillä kysymyksillä. Vuodelta 1991 saatiin kuitenkin vertailukelpoista mittausta radio-ohjelmien ja lehtimainosten osalta. Internetiin vuonna 1991 ei edes viitattu.

Vaaleihin liittyvässä TV-materiaalissa näyttää linjana olevan se, että taloudellisesti syrjäytyneet ja johonkin sen kriteereistä luokittuvat seuraavat huomattavasti vähemmän (noin 10 prosenttiyksikköä vähemmän) vaalikeskusteluja ja puoluejohtajien haastatteluja kuin kaikki kansalaiset. Vaaleihin liittyvien TV-uutisten ja ajankohtaisohjelmien kohdalla ero on hieman pienempi (8,2 prosenttiyksikköä). Viihdeohjelmien, joissa poliitikkoja oli mukana, seuraamisen kohdalla eroa on tuskin lainkaan (2,2 prosenttiyksikköä). TV-mainosten kohdalla eroa ei ole lainkaan. Vaaleja koskevat keskustelu- ja haastatteluohjelmat kiinnostavat taloudellisesti syrjäytyneitä, työttömiä, pitkään työttöminä olleita, matalatuloisia ja taloudelliseen tilanteeseensa tyytyväisiä vähemmän kuin kaikkia kansalaisia. Uutisten ja ajankohtaisohjelmien seuranta on melko lähellä kaikkia kansalaisia ja viihdeohjelmia sekä mainostelevisioiden ohjelmia kaikki ryhmät seuraavat suunnilleen yhtä paljon. Tulos kertonee omaa kieltään taloudellisesti heikommassa asemassa olevien kiinnostuksen kohteista. Viihteellä on ilmeisesti enemmän sijaa kuin politiikalla.

Sanomalehdissä toistuu sama suuntaus. Vaaleja koskevia sanomalehtikirjoituksia seuraa hyvin paljon tai melko paljon lukee kaikista kansalaisista noin kaksi viidestä (39,0 %) ja taloudellisesti syrjäytyneitä alle kolmannes (27,9 %). Lehtimainosten kohdalla tulos on suunnilleen sama (kaikki 31,0 % ja taloudellisesti syrjäytyneet 28,2 %). Samoin on vuoden 1991 lehtimainosten seurannassa (kaikki 23,1 % ja taloudellisesti syrjäytyneet

25,9 %). Vuonna 2003 vähiten perinteisestä mediasta vaaleja seurattiin radiosta. Vaaleja käsitteleviä radio-ohjelmia seurasi kaikista hyvin paljon tai melko paljon 14,4 prosenttia ja taloudellisesti syrjäytyneistä vielä hieman pienempi osuus (11,1 %). Vuonna 1991 radiolla on ilmeisesti ollut suurempi merkitys tiedonvälityksessä, koska kaikista ja myös taloudellisesti syrjäytyneistä joka neljäs (26,5 % ja 25,5 %) seurasi vaaleja hyvin tai melko paljon radio-ohjelmien kautta.

Taulukko 22. Eduskuntavaalien seuraaminen eri tiedotusvälineistä. Kuinka paljon seurasitte eduskuntavaaleja eri tiedotusvälineistä. ”Hyvin paljon” tai ”melko paljon” vastausten osuudet taloudellisen syrjäytymisen ja sen kriteerien mukaan 2003 (ja 1991 radio-ohjelmien ja lehtimainosten seuranta). (%)

	Kriteeri 1 Työtön tai lomautettu	Kriteeri 2 Kokenut 6-12 kk työt. viim.12kk	Kriteeri 3 Tulot alle 15 000 e	Kriteeri 4 Tyytymätön tal. tilant.	Tal. syrj. (Väh. kaksi kriteereistä 1-4)	Kaikki 2003
TV:n vaalikeskustelut ja puoluejohtajien haastattelut	32,2	27,2	34,4	32,5	29,9	39,6
TV-uutiset ja ajan- kohtaisohjelmat	50,8	46,3	53,6	56,3	51,6	59,8
TV:n viihdeohjelmat, joissa poliitikkoja oli mukana	22,0	16,9	25,9	24,8	23,7	25,9
Radio-ohjelmat	11,0	5,1	12,5	11,3 (v.1991)	11,1 25,5	14,4 26,5)
Sanomalehti- kirjoitukset	28,0	23,5	28,2	34,0	27,9	39,0
Lehtimainokset	28,0	22,8	27,4	28,6 (v.1991)	28,2 25,9	31,0 23,1)
TV-mainokset	27,1	25,0	28,4	27,6	28,7	28,3
n	118	136	352	391	244	1268
n 1991					112	1110

Kaikissa perinteisen median seuraamisen muodoissa pitkään jatkunut työttömyys (työttömänä 6-12 kuukautta viimeisen 12 kuukauden aikana) pitää politiikan seuraamisen matalimpana verrattuna muihin ryhmiin. Pitkään jatkunut työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys saattavat näin olla suurin passivoiva tekijä politiikan seuraamisessa. Se mitä ilmeisimmin johtaa herkimmin poliittiseen vieraantumiseen ja mahdollisesti Finifterin nelikentässä (kuvio 1.) apatia-tyyppiin. Siinä poliittinen voimattomuus on korkea ja poliittinen normittomuus matala, jolloin poliittinen osallistuminen on hyvin vähäistä.

Taulukko 23. Eduskuntavaalien seuraaminen internetissä. Kuinka paljon seurasi eduskuntavaaleja eri tiedotusvälineistä. Hyvin paljon ja melko paljon vastausten osuudet taloudellisen syrjäytymisen ja sen kriteerien mukaan 2003. (%)

	Kriteeri 1 Työtön tai lomautettu	Kriteeri 2 Kokenut 6-12 kk työt. viim.12kk	Kriteeri 3 Tulot alle 15 000 e	Kriteeri 4 Tyytymätön tal. tilant.	Tal. syrj. (Väh. kaksi kriteereistä 1-4)	Kaikki 2003
Vaaleja koskeva uutisointi internetissä	7,6	3,7	4,8	5,9	4,5	6,8
Ehdokkaiden ja puolueiden koti- sivut internetissä	5,9	3,7	4,5	4,6	4,9	4,9
Ns. vaalikoneet internetissä	5,9	3,6	7,1	7,7	6,5	7,8
n	118	136	352	391	244	1268

Eduskuntavaalien seuraamista internetissä on kuvattu taulukossa 26. Asiaa on kysytty samoin kuin taulukon 18 kohdalla. Taulukot on erotettu toisistaan luettavuuden tähden, sillä jos internet olisi otettu mukaan taulukkoon 25, se olisi jakautunut kahden sivun alueelle. Eduskuntavaalien seuraamista internetissä on tiedusteltu kysymyksillä siitä seurasiko vastaaja internetissä vaaleja koskevaa uutisointia, ehdokkaiden ja puolueiden kotisivuja ja niin sanottuja vaalikoneita. Kaikissa ryhmissä vastaukset jäivät selvästi

alle kymmenen prosenttia. Kaikista vastaajista vain 6,8 prosenttia oli seurannut vaaleja koskevaa uutisointia internetissä hyvin tai melko paljon. Taloudellisesti syrjäytyneistä samoin oli tehnyt 4,5 prosenttia. Jostakin syystä työttömät olivat seuranneet uutisointia internetissä enemmän kuin kaikki kansalaiset (7,6 %). Ehkä heillä on ollut tähän enemmän aikaa kuin työssäkäyvillä. Muutoin eri taloudellisen syrjäytymisen kriteerien edustajien vaaleja koskevan uutisoinnin seuranta internetissä liikkuu 3,7–5,9 prosentin välillä.

Ehdokkaiden ja puolueiden kotisivut ovat kiinnostaneet hyvin tai melko paljon vajaata viittä (4,9 %) prosenttia kaikista kansalaisista. Muut ryhmät pysyttelevät suunnilleen samoissa lukemissa. Vaalikoneiden seuranta on ollut hieman suurempaa. Kaikista kansalaisista vaalikoneita on aktiivisesti seurannut 7,8 prosenttia ja taloudellisesti syrjäytyneistä 6,5 prosenttia. Erot muihin ryhmiin eivät ole suuret. Koko taulukkoa tutkittaessa silmiin pistää pitkään työttömyyttä kokeneiden muita matalampi osuus vaalien seuraaminen. Internetin seuraamisen osuudet ovat kuitenkin niin pienet, että niistä voidaan tehdä johtopäätöksiä eri ryhmien välillä lähinnä taulukkoa 18 apuna käyttäen. Pitkään työttömänä olleiden vaalien vähäisempi seuraamisaste tuli ilmi jo edellistä taulukkoa analysoitaessa.

7. TALOUDELLISEN SYRJÄYTYMINEN JA VAALIT VALLAKÄYTÖN MENETELMÄNÄ

7.1. Vaalit vallankäytön menetelmänä

Vaalit ovat demokraattisen edustuksellisen järjestelmän olennainen osa. Suhtautumista vaaleihin vallankäytön menetelmänä on mitattu taulukossa 24 kolmella vaalien merkitystä käsittelevällä asenneväittämällä. Hieman yli kolmannes kaikista kansalaisista on sitä mieltä, että heidän äänellään ei ole mitään vaikutusta vaalien lopputulokseen. Työttömänä pitkään olleista noin puolet (47,5 %) kokee näin. Yli neljä kymmenestä työttömänä haastattelu hetkellä olleista ja alle 15 000 euron tuloilla elävistä kokee samoin. Vain taloudelliseen tilanteeseensa tyytyväiset ovat selvästi lähempänä kaikkien kansalaisten kokemusta. Yksilön luottamus mahdollisuuteensa vaikuttaa vaalien lopputulokseen näyttää heikkenevän sitä mukaa, kun hänen taloudellinen syrjäytymisensä syvenee. Tyytymättömyys taloudelliseen tilanteeseen heikentävät luottamusta vaaleihin vain hieman. Pienet tulot vähentävät luottamusta jo hieman enemmän. Työttömyys lisää epäluottamusta ja pitempi aikainen työttömyys lisää sitä vielä enemmän. Taloudellinen syrjäytyminen eli kahden tai useamman mainituista kriteereistä omaaminen tasoittaa epäluottamusta jonkin verran. Tässä lienee kysymys siitä, että koska taloudelliseen tilanteeseensa tyytymättömät ovat vain hiukan enemmän epäileviä omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa kuin muut tai kaikki yhteensä, taloudelliseen tilanteeseensa tyytymättömien suuri osuus (n=390) verrattuna erityisesti työttömien (n=117) ja työttömyyttä pitkään kokeneiden (n=137) ryhmiin tasoittaa eroa taloudellisesti syrjäytyneiksi luokiteltujen ja muiden välillä. Sama trendi näkyy muidenkin kysymysten kohdalla.

Vuonna 1991 luottamus oman äänen vaikutukseen näyttää olleen suurta. Vain 14,5 prosenttia äänestäjistä on kokenut, ettei heidän äänellään ole mitään vaikutusta vaalien lopputulokseen. Kuitenkin taloudellisesti syrjäytyneistä puolet suurempi määrä eli hieman yli joka viides on kokenut näin. Kansalaiset ovat tuolloin kokeneet selvästi äänensä merkityksellisemmäksi kuin vuonna 2003

Toisaalta seuraavan väittämän vuoden 1991 myönteisesti vastanneiden osuudet kertovat päinvastaista. Joka kolmas kaikista ja taloudellisesti syrjäytyneistä katsoo, että vaalien tuloksella ei ole vaikutusta harjoitetun politiikan suuntaan. Vuonna 2003 kaikista kansalaisista 18,2 prosenttia ovat täysin tai osittain samaa mieltä sen kanssa, että sillä

ketä ihmiset äänestävät ei voi vaikuttaa asioiden kulkuun. Taloudellisesti syrjäytyneistä näin ajattelee melkein kuusi prosenttiyksikköä enemmän eli joka neljäs. Työttömistä ja työttömänä pitkään olleista näin ajattelevien osuus on kaikkiin kansalaisiin verrattuna noin kymmenen prosenttiyksikköä suurempi.

Taulukko 24. Vaalit vallankäytön menetelmänä. Täysin tai osittain samaa mieltä väittämistä olevien prosenttiosuudet taloudellisen syrjäytymisen ja sen osa-alueiden mukaan vuonna 2003 ja taloudellisen syrjäytymisen mukaan 1991 (%)

	Kriteeri 1 Työtön tai lomautettu työt./viim.12kk	Kriteeri 2 Kokenut 6-12 kk	Kriteeri 3 Tulot alle 15 000 e	Kriteeri 4 Tyytymätön tal. tilant.	Tal. syrj. (Väh. kaksi kriteereistä 1-4)	Kaikki 2003	Tal. Kaikki syrj. 1991	Kaikki 1991
Minun äänelläni ei ole mitään vaikutusta vaalien lopputulokseen	44,4	47,5	43,9	38,2	42,6	36,9	22,0	14,5
Sillä, ketä ihmiset äänestävät ei voi vaikuttaa asioiden kulkuun*	27,9	30,9	21,0	20,2	24,1	18,2	33,1	33,6
Kuinka hyvin vaalit turvaavat mielestänne sen, että kansanedustajien mielipiteet edustavat äänestäjien mielipiteitä.	37,6	36,0	43,9	41,6	39,3	45,0	---	---
n	117	137	351	390	244	1264	132	1308
n*							130	1277

Vuoden 1991 kohdalla fully agree ja agree to some extent vastanneiden osuudet väittämiin: "One vote does not mean anything" ja "Election results do not mean much these days for the policies of our country". Kolmannelle väittämälle ei löytynyt sopivaa vastinparia.

Väittämässä "Kuinka hyvin vaalit turvaavat mielestänne se, että kansanedustajien mielipiteet edustavat äänestäjien mielipiteitä" sama osuuksien suuntautuminen jatkuu. Työttömät (37,6 %) ja pitkään työttömyyttä kokeneet (36,0 %) luottavat vähiten, taloudellisesti syrjäytyneet hieman paremmin (39,3 %) ja kaikki kansalaiset luottavat eniten (45,0 %). Erityisesti työttömyys ja työttömyyden pitkittyminen näyttää

madaltavan kansalaisten luottamusta vaalien kykyyn turvata äänestäjien mielipiteiden kulkeutumisen kansanedustajille. Voidaan kuitenkin kysyä tuleeko kansanedustajien edustaa äänestäjien mielipiteitä. Esimerkiksi elitistiset demokratiateoriat esittävät, että vaalit eivät takaa sitä, että vaaleilla valittujen poliitikkojen mielipiteet vastaavat kansalaisten mielipiteitä. Eliitin ja massojen yhteiskunnallisen aseman poikkeavuuden tähden niillä on toisistaan poikkeavat mielipiteet. (Paloheimo 2005, 253)

Vuoteen 1991 verrattuna havainnot antavat ristiriitaisen kuvan mahdollisesta suunnanmuutoksesta ihmisten käsityksissä. Vaikutusmahdollisuuksien epäily näyttää näiden aineistojen perusteella lisääntyneen ja luottamus asioiden kulun suuntaamiseen parantuneen. Epäluottamus äänestämisen vaikuttavuuteen voi perustua tietoihin järjestelmän vajavaisesta responsvisuudesta tai heikkoon subjektiiviseen kansalaispätevyyteen (emt, 151). On todennäköistä, että taloudellinen syrjäytyminen ja se osa-alueet korreloivat koulutustason mukaan. Tämä saattaa olla osallisena heikkoon subjektiiviseen kansalaispätevyyteen. Subjektiivinen kansalaispätevyys tarkoittaa kansalaisten käsityksiä omista henkilökohtaisista vaikutusmahdollisuuksista politiikkaan. (Subjektiivisesta kansalaispätevyydestä kts. emt., 95)

7.2. Vaalit vallankäytön menetelmänä elaboraatio

Koulutustaso

Matala koulutustaso vähentää kautta linjan kaikissa, paitsi toisessa kysymyksessä vuodelta 1991 ($p=0,996$), merkitsevästi taloudellisesti syrjäytyneiden luottamusta vaaleihin vallankäytönmenetelmänä verrattuna muihin matalan koulutustasolla oleviin. (p :n arvot vaihtelevat 0,04–0,01 välillä) Tämä näkyy keskimäärin 10 prosenttiyksikön erona syrjäytyneiden ja muiden välillä. Korkean koulutustason ryhmässä ei taloudellinen syrjäytyminen aiheuta eroa verrattuna syrjäytymättömien mielipiteisiin (p :n arvot vaihtelevat 0,96–0,34 välillä). Matalan ja korkean koulutustason vertailu osoittaa, että korkeampi koulutus antaa joissakin kohdin huomattavasti ja muissa jonkin verran positiivisemmän käsityksen vaaleilla vaikuttamisesta kuin matala koulutustaso. Ainoa poikkeus on vuoden 1991 matalasti koulutettujen kohdalla väittämässä ”Sillä, ketä ihmiset äänestävät ei voi vaikuttaa asioiden kulkuun”, jossa vastausosuudet syrjäytyneiden ja muiden välillä ovat täsmälleen samat (32,8 % ja 32,8 %, $p=0,996$).

Taulukko 25. Vaalit vallankäytön menetelmänä. Täysin tai osittain samaa mieltä tai väittämistä olevien prosenttiosuudet matalan ja korkean koulutustason ryhmissä taloudellisen syrjäytymisen mukaan vuosina 2003 ja 1991 (%)

	2003		1991	
	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut
Matala koulutustaso				
Minun äänelläni ei ole mitään vaikutusta vaalien lopputulokseen	51,0	41,8	22,2	14,6
Korkea koulutustaso				
Minun äänelläni ei ole mitään vaikutusta vaalien lopputulokseen	27,9	27,6	17,6	10,9
n	157	557	117	844
	87	463	17	340
Matala koulutustaso				
Sillä, ketä ihmiset äänestävät ei voi vaikuttaa asioiden kulkuun	29,3	20,3	32,8	32,8
Korkea koulutustaso				
Sillä, ketä ihmiset äänestävät ei voi vaikuttaa asioiden kulkuun	14,9	12,5	29,4	32,2
n	157	556	116	842
	87	463	17	339
Matala koulutustaso				
Kuinka hyvin vaalit turvaavat mielestänne sen, että kansanedustajien mielipiteet edustavat äänestäjien mielipiteitä.	34,6	47,2	---	---
Korkea koulutustaso				
Kuinka hyvin vaalit turvaavat mielestänne sen, että kansanedustajien mielipiteet edustavat äänestäjien mielipiteitä.	48,3	50,1	---	---
n	156	557		
	87	463		

1. 2003 0,04 ja 0,96 1991 0,03 ja 0,34 2. 2003 0,02 ja 0,54 1991 0,996 ja 0,81 3 2003 0,01 ja 0,75

Sukupuoli

Miehet ja naiset suhtautuvat vaaleihin vallan käytön menetelmänä suurin piirtein samoin (taulukko 26). Eroja suhtautumisessa miesten ja naisten ryhmien sisällä syntyy. Miehillä taloudellinen syrjäytyminen vaikuttaa selvästi käsitykseen oman äänen vaikuttavuuteen vaalien lopputulokseen verrattuna syrjäytymättömiin miehiin ($p=0,02$). Täysin tai osittain samaa mieltä väittämän ”Minun äänelläni ei ole mitään vaikutusta vaalien lopputulokseen” kanssa syrjäytymättömistä on 33,7 % ja syrjäytyneistä 44,4 %. Naisilla syrjäytyminen ei tässä väittämässä aiheuta eroa mielipiteissä ($p=0,56$). Vuonna 1991 tilanne oli päin vastainen. Miehillä ei ollut eroa mielipiteissä ($p=0,52$), mutta naisilla oli. Syrjäytymättömistä naisista 12,7 % ja syrjäytyneistä 23,5 % vastasi kysymykseen myönteisesti ($p=0,01$).

Seuraavassa väittämässä ”Sillä ketä ihmiset äänestävät ei voi vaikuttaa asioiden kulkuun” ei 1991 ollut eroja kummassakaan sukupuolella (miehet $p=0,22$ ja naiset $p=0,28$). Tilanne on sama 2003, vaikka syrjäytyneiden ja muiden naisten välillä ollaan tilanteessa, jossa ero mielipiteissä on lähellä ($p=0,06$). Miehillä ei eroa mielipiteissä ollut ($p=0,11$). Kohdassa ”Kuinka hyvin vaalit turvaavat mielestänne sen, että kansanedustajien mielipiteet edustavat äänestäjien mielipiteitä” syrjäytyneiden ja muiden välillä syntyy ero naisten kohdalla ($p=0,04$). Miesten kohdalla eroa ei synny ($p=0,09$). Muista naisista kysymykseen vastasi myönteisesti liki puolet (47,4 %) ja taloudellisesti syrjäytyneistä naisista reilu kolmannes (36,9 %). Kokonaisuudessaan sukupuolella yhdessä taloudellisen syrjäytymisen kanssa on eräissä kohdin vaikutuksensa suhtautumisessa vaaleihin vallankäytön muotona. Kuitenkaan sukupuolesta ei voida tässä johtaa selkeää linjaa suhtautumisen määrittelijänä, kuten edellisessä kappaleessa (6.1.2.) voitiin vetää johtopäätös, että miesten tyytyväisyys demokratian on matalampaa, kun heidän elinolosuhteissaan esiintyy taloudellista syrjäytymistä tai mitä tahansa sen osa-alueita.

Taulukko 26. Vaalit vallankäytön menetelmänä. Täysin tai osittain samaa mieltä tai väittämistä olevien prosenttiosuudet sukupuolen ja taloudellisen syrjäytymisen mukaan vuosina 2003 ja 1991 (%)

	2003		1991	
	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut
Mies				
Minun äänelläni ei ole mitään vaikutusta vaalien lopputulokseen	44,4	33,7	19,7	14,4
Nainen				
Minun äänelläni ei ole mitään vaikutusta vaalien lopputulokseen	40,0	37,1	23,5	12,7
n	133	495	66	597
	110	526	68	590
Mies				
Sillä, ketä ihmiset äänestävät ei voi vaikuttaa asioiden kulkuun	25,6	19,3	24,6	32,1
Nainen				
Sillä, ketä ihmiset äänestävät ei voi vaikuttaa asioiden kulkuun	21,6	14,5	39,7	33,1
n	133	495	65	595
n	111	525	68	589
Mies				
Kuinka hyvin vaalit turvaavat mielestänne sen, että kansanedustajien mielipiteet edustavat äänestäjien mielipiteitä.	41,8	50,0	---	---
Nainen				
Kuinka hyvin vaalit turvaavat mielestänne sen, että kansanedustajien mielipiteet edustavat äänestäjien mielipiteitä.	36,9	47,4	---	---
n	134	496		
n	111	525		

1. 2003 0,02 ja 0,56 1991 0,52 ja 0,01 2. 2003 0,11 ja 0,06 1991 0,22 ja 0,28 3. 2003 0,09 ja 0,04

8. TALOUDELLISEN SYRJÄYTYMISEN VAIKUTUS ÄÄNESTYSAKTIIVISUUTEEN

8.1. Äänestysaktiivisuuden kehitys

Melkein kaikissa länsimaalaistyyppisissä demokratioissa äänestysosallistuminen on viime vuosikymmeninä pienentynyt. Näin on käynyt myös Suomessa. Äänestysaktiivisuus oli Suomessa vuosina 1960–1969 keskimäärin 85,0 prosenttia äänestysikäisten ikäluokassa ja vuosina 1990–2001 70,8 prosenttia. Eduskuntavaaleihin osallistumisessa voidaan nähdä kolme vaihetta. Ensimmäinen vaihe oli kohoavan äänestysosallistumisen vaihe, joka alkoi 1930-luvulla. Toisessa vaiheessa osallistuminen pysyi eduskuntavaalien 1962 ja 1983 välillä yli 80 prosentissa, vuoden 1975 eduskuntavaaleja lukuun ottamatta. Vuonna 1987 alkoi äänestysosallistumisen alamäki. Vuonna 1999, jolloin oltiin samalla tasolla kuin 1939, osallistuminen nousi lievästi. Vuonna 2003 äänestysprosentti oli 1,4 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 1999. (Paloheimo 2005, 121) Toisaalta vuonna 2003 äänestysaktiivisuus oli 1,7 prosenttiyksikköä pienempi kuin vuonna 1991 (Tilastokeskus 2003). Kehityksen suunta on näin ollen viime vuosien aikana ollut marginaalinen.

Laskevalla kaudella ja sen jälkeenkin erityisesti nuorten äänestysosallistuminen on ollut heikkenevää. Vuoden 1975 eduskuntavaaleissa nuorista äänesti 75 prosenttia. Äänestysprosentti on siitä lähtien laskenut vähitellen. Vuonna 1983 nuorista äänesti 63 prosenttia, vuonna 1987 59 prosenttia ja vuonna 2003 53 prosenttia. Kunnallisvaaleissa nuorten äänestysprosentti on ollut hieman valtakunnallisia vaaleja alhaisempaa. (Pohjantammi 2004, *Nuorten poliittisen osallistumisen poliittiset taustat*, 171) Eroja on myös muissa ryhmissä, kuten miesten ja naisten, suuri- ja pienituloisten, eri koulutustaustojen ja ammattiryhmien välillä. Erityisen mielenkiinnon kohteena tässä tutkimuksessa ovat taloudellisesti syrjäytyneet ja eroavaisuudet heidän ja niiden välillä, jotka eivät ole taloudellisesti syrjäytyneitä.

8.2. Haastatteluaineistoon liittyvät ongelmat

Ennen kuin lähdän tutkimaan äänestyskäyttäytymisen ja taloudellisen syrjäytymisen mahdollisia yhteyksiä, on syytä kiinnittää huomiota äänestysprosenttien selvittämiseen valitsijakyselyin liittyviä pulmia. Ensinnäkin otoskoko ja käytetty luottamusväli aiheuttavat satunnaisvirheitä. Toiseksi osa vaaleissa äänestämättömistä väittää

haastatteluissa äänestäneensä. Tämän on selitetty johtuvan vaaliosallistumiseen liittyvästä velvollisuusnormista. Ihmiset eivät kehtaa tunnustaa jättäneensä äänestämättä. Jopa joka neljäs tai kolmas äänestämättä jättänyt salaa äänestämättömyytensä haastatteluissa. Ilmiö on kansainvälinen. Äänestämättömyyden salaamisen on arvioitu selittävän jopa puolet todellisen äänestysprosentin ja haastatteluaineistoista lasketun äänestysprosentin erosta. (Kts. Borg 1996, 7 ja Pesonen et al. 1993, 528)

Kolmas vinoutumaa aiheuttava tekijä on haastattelukato. Haastattelematta jääneet ovat yleensä poliittisesti passiivisempia kuin haastatteluun osallistuneet. Ruotsissa lopullisiin tutkimusaineistoihin valikoituneiden äänestysprosentin on havaittu olevan 3-4 prosenttia yleisen äänestysprosentin yläpuolella. Neljäs syy voi olla tutkimukseen valikoitumisen aktivoiva vaikutus. Tätä ilmenee, kun vastaajia on haastateltu jo ennen vaaleja, kuten paneelitutkimuksissa tehdään. Viides syy voi olla tutkimusotoksen alipeitto eli otokseen valitut eivät muodosta edustavaa joukkoa koko valitsijakunnasta. (Pesonen et al. 1993, 528)

Taulukko 27. Äänestysprosentit haastatteluaineistojen perusteella, todellinen äänestysprosentti ja näiden erotus. (%)

Vuosi	Kertoi äänestäneensä	Todellinen äänestysprosentti	Erotus
2007	----	67,9	
2003	79,0	66,7 (M 65,3 N 68,0)	12,3
1999	----	65,3 (M 64,3 N 66,1)	----
1995	----	68,8 (M 67,8 N 69,3)	----
1991	77,7	68,4 (M 67,7 N 69,0)	9,3

Todellinen äänestysprosentti sisältää Suomessa ja ulkomailla asuvat suomen kansalaiset. Todellisen äänestysprosentin lähteet: Tilastokeskus 2003 (Eduskuntavaalit 1983–2003 tilastot) ja Oikeusministeriö 2007

Äänestysprosentin suhdetta todelliseen äänestysprosenttiin käytetyissä aineistoissa vertaamalla saadaan kuva siitä kuinka suuri ero niiden välillä on. Eduskuntavaalitutkimuksen 2003 ja 1991 äänestysprosentti, vaalien todellinen äänestysprosentti ja niiden erotus ilmenevät taulukosta 27. Todellinen äänestysprosentti

oli vuonna 2003 66,7 ja aineiston äänestysprosentti oli 79,0. Erotus on 12,3 prosenttiyksikköä. 20,1 prosenttia (n=255) sanoi, että ei ollut äänestänyt. 0,9 prosenttia ei halunnut kertoa onko äänestänyt vai ei.

Vuonna 1991 äänesti 68,4 prosenttia äänioikeutetuista. Haastatelluista sanoi äänestäneensä 77,7 prosenttia. Erotus on 9,3 prosenttiyksikköä. 12,4 prosenttia (n=182) kertoi jättäneensä äänestämättä ja 9,9 prosenttia ei tahtonut kertoa mitä oli tehnyt. Näistä esimerkeistä nähdään, että otoksien ja todellisten äänestysprosenttien välillä on selvä eroavaisuus. Vertailun vuoksi on taulukkoon merkitty myös vuosien 1995 ja 1999 eduskuntavaalien todelliset äänestysprosentit sekä miesten ja naisten äänestysprosentit.

Edellä mainitut seikat huomioon ottaen liian ehdottomien johtopäätösten tekeminen taloudellisen syrjäytymisen ja sen osa-alueiden sekä äänestyskäyttäytymisen välisestä suhteesta eivät ole mahdollista. Tulokset tulevat olemaan enemmän suuntaa antavia ja yleisiä trendejä kuvaavia.

8.3. Äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa 1991 ja 2003

Vuonna 2003 kaikkein alhaisin äänestysprosentti on taloudellisesti syrjäytyneillä (66,0 %, taulukko 28). Tämä on 16,0 prosenttiyksikköä vähemmän kuin muilla ja 13,0 prosenttiyksikköä vähemmän kuin kaikilla kansalaisilla. Ero on myös tilastollisesti erittäin merkitsevä. Työttömänä olleet, työttömyyttä pitkään kokeneet ja alle 15.000 euroa vuodessa ansaitsevien kotitalouksien edustajat jäävät äänestysaktiivisuudessaan yli kymmenen prosenttiyksikön päähän muista ja koko äänestäjäkunnan aktiivisuudesta.

Vuonna 1991 heikoin äänestysprosentti on työttömillä. Heistä vain joka toinen kävi urnilla. Melkein yhtä heikko osallistumisaste on työttömyyttä viimeisen kahden vuoden aikana kokeneilla (59,8 %). Taloudellisesti syrjäytyneistä äänesti 71,0 prosenttia, mikä on 7,4 prosenttiyksikköä vähemmän kuin muut. Vuoden 2003 syrjäytyneet ovat käyneet äänestämässä hieman harvemmin (5,0 prosenttiyksikköä) kuin kohtalotoverinsa vuonna 1991. Ilmeisesti vuonna 1991 työttömyys on merkinnyt suurempaa yhteiskunnallisilta toimintakentiltä ja kenties myös yksityisiltä, kuten perheen, areenoilta syrjäytymistä, sillä työttömyys oli paljon harvinaisempaa. Ehkä työttömiksi valikoituneet olivat taustoiltaan erilaisia kuin laman aikana työttömiksi joutuneet, tai vuonna 2003 työttömänä olleet. Työttömyydestähän tuli 1990-luvulla melkein koko kansan ”huvi”. Työttömäksi saattoi joutua periaatteessa melkein kuka

vain. Vuonna 2003 työttömänä olleet ja pitempään työttömyyttä kokeneiden taustat saattavat olla esimerkiksi koulutus- ja tietotasostaustoilta erilaisia kuin 1991. Nämä seikat saattavat selittää vuoden 2003 työttömien 16,3 prosenttiyksikköä ja työttömyyttä pitempään kokeneiden 7,1 prosenttiyksikköä parempaa äänestysprosenttia verrattuna vuoteen 1991.

Taulukko 28. Äänestysaktiivisuus vuonna 2003 ja 1991 taloudellisen syrjäytymiseen liittyvien tekijöiden mukaan (%).

	Kriteeri 1 Työtön tai lomautettu	Kriteeri 2 Kokenut 6-12 kk työt. viim.12kk aikana	Kriteeri 3 Tulot alle 15 000 e	Kriteeri 4 Tyytymätön tal. tilant.	Tal. syrj. (Väh. kaksi Kriteereistä 1-4)	Kaikki 2003/ 1991
Äänestys- prosentti	67,8	66,9	68,2	74,6	66,0	79,0
2003 (n)	(118)	(136)	(352)	(390)	(244)	(1268)
Äänestys- prosentti	51,1	59,8	77,7	80,2	71,0	77,7
1991 (n)	(45)	(117)	(368)	(242)	(145)	(1472)

Vuoden 1991 kohdalla kriteeri 2 on ”Ollut työttömänä viimeisen kahden vuoden aikana” ja kriteeri 3 ”Tulot alle 96 000 mk eli (noin 16 000 euroa)”

Taloudellinen syrjäytymisen laajentuminen useampien ihmisten osaksi (1991 9,9 % ja 19,3 % kansalaisista) samalla kun taloudellinen syrjäytyminen näyttää olevan hieman passivoivampaa kuin aikaisemmin, on johtanut yhä useampien poisjääntiin vaaliuurnilta. Todellinen äänestysprosentti oli vuonna 1991 68,4 % ja 2003 66,7 % eli kaksi kolmesta äänioikeutetusta kävi äänestämässä. Erotus vaalien äänestysprosentissa oli 1,7 prosenttiyksikköä. 1,7 prosenttia äänioikeutetuista tarkoittaa noin 71 800 Suomen kansalaista. Äänioikeutettuja suomalaisia oli 2003 vaaleissa 4 221 000 (Oikeusministeriö 2003). Luku sisältää ulkosuomalaiset. Taloudellisesti syrjäytyneiden osuuden nousu ja ryhmän passivoitumiskehitys selittää osan äänimäärän laskusta.

8.4. Äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa 1991 ja 2003 elaboraatio

Koulutustaso

Taulukko 29. Äänestysaktiivisuus koulutustason ja taloudellisen syrjäytymisen mukaan 2003 ja 1991 (%)

	2003		1991	
	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut
Matala koulutustaso				
Äänestysprosentti	65,4	78,7	69,5	76,7
Korkea koulutustaso				
Äänestysprosentti	71,8	87,0	82,4	83,3
<hr/>				
n	153	555	128	956
	85	460	17	366

2003 0,00 ja 0,00 1991 0,01 ja 0,32

Koulutustaso vaikuttaa jonkin verran äänestysaktiivisuuteen (taulukko 29). Korkeasti koulutetut äänestävät innokkaammin kuin matalasti koulutetut. Matalan koulutustason äänestysprosentit olivat kumpanakin vuonna samankaltaiset. Muista äänesti 1991 76,7 % ja 2003 78,7 % ja taloudellisesti syrjäytyneistä 1991 69,5 % ja 2003 65,4 %. Taloudellinen asema aiheutti eroa äänestysaktiivisuudessa (1991 $p=0,01$ ja 2003 0,00). 1991 korkeasti koulutetuista syrjäytymättömistä äänesti 83,3 % ja taloudellisesti syrjäytyneistä 82,4 ($p=0,32$). 2003 korkeasti koulutetuista syrjäytymättömistä äänesti 87,0 % ja taloudellisesti syrjäytyneistä 71,8 % ($p=0,00$). 1991 korkeasti koulutetuilla ei taloudellinen asema aiheuttanut eroa äänestyskäyttäytymiseen, mutta vuonna 2003 näin tapahtui.

Sukupuoli

Taulukko 30. Äänestysaktiivisuus sukupuolen ja taloudellisen syrjäytymisen mukaan 2003 ja 1991 (%)

	2003		1991	
	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut
Mies				
Äänestysprosentti	65,1	81,9	66,2	78,8
Nainen				
Äänestysprosentti	71,3	82,8	76,1	78,3
n	129	493	74	674
	108	523	71	653

2003 0,00 ja 0,01 1991 0,01 ja 0,08

Miesten ja naisten äänestysaktiivisuus on samankaltaista syrjäytymättömien kohdalla vuosina 2003 ja 1991 (taulukko 30). Taloudellinen syrjäytyminen näyttää prosentuaalisesti madaltavan miesten äänestysaktiivisuutta enemmän kuin naisten. 1991 miesten äänestysaktiivisuus on syrjäytymättömien kohdalla 78,8 ja taloudellisesti syrjäytyneiden kohdalla 66,2 % ($p=0,01$). 2003 miesten vastaavat luvut ovat 81,9 % ja 65,1 % ($p=0,00$). Naisten äänestysaktiivisuuteen vuonna 1991 taloudellinen asema ei aiheuta eroa (muut 78,3 % ja taloudellisesti syrjäytyneet 76,1 %, $p=0,08$). Sen sijaan 2003 ero on yli 10 prosenttiyksikköä (muut 82,8 % ja taloudellisesti syrjäytyneet 71,3 %, $p=0,01$).

9. TALOUDELLINEN SYRJÄYTYMINEN JA MUU POLIITTINEN TOIMINTA

9.1. Muu poliittinen toiminta

Muu poliittinen toiminta on osa demokratiaa. Analysoin tässä kappaleessa kansalaisten muuta poliittista toimintaa erilaisten yhteiskunnallisten osallistumisen muotojen kautta. Vuoden 2003 haastattelututkimuksen perävaunuosiossa on kysytty kahdeksan kysymystä, joilla osallistumista voidaan mitata. Kysymykset on esitetty seuraavassa muodossa: ”Seuraavassa on joukko yhteiskunnallisen osallistumisen muotoja. Jos tuntisitte asian edistämisen todella tärkeäksi, niin mitä näistä olette tehnyt tai saattaisitte tehdä?” Luetellut osallistumisen muodot olivat: ”Kirjoittaa yleisönosastoon”, ”Ottaa yhteyttä poliittisiin päätöksentekijöihin jossakin tärkeässä asiassa”, ”Kirjoittaa nimenne vetoomuksiin”, ”Osallistua boikottiin, maksu- tai ostolakkoon”, ”Osallistua rauhanomaisiin mielenosoituksiin”, ”Osoittaa kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan”, ”Osallistua sellaisiin mielenosoituksiin, joissa aiemmin on ilmennyt väkivaltaisuutta” ja ”Käyttää väkivaltaa poliittisten päämäärien edistämiseen”.

Kuvio 5. Poliittisen toiminnan tyypit kahden poliittisen vieraantumisen komponentin: poliittisen voimattomuuden ja poliittisen normittomuuden mukaan

		Poliittinen voimattomuus	
		Korkea	Matala
Poliittinen normittomuus	Korkea	<i>Äärimmäinen irtiotto</i> Separatistiset ja vallankumoukselliset liikkeet. Täydellinen vetäytyminen	<i>Uudistus orientaatio</i> Protestiryhmiä, jotka toimivat institutionaalisissa raameissa
	Matala	<i>Apatia</i> Hyvin matala poliittinen osallistuminen	<i>Poliittinen integraatio</i> Mukautuva osallistuminen

Lähde: Finifter 1970, 407

Poliittista vieraantumista käsitelleen Finifterin poliittisen toiminnan typologiaa (kts. luku 3.2.) voidaan hyödyntää kysymysten luokittelussa. Ensimmäiset viisi kysymystä yleisönosastoon kirjoittamisesta rauhanomaiseen mielenosoitukseen voidaan sijoittaa uudistus orientaation alle. Tässä kategoriassa poliittinen voimattomuus on matala ja poliittinen normittomuus korkea. Uudistusorientaatio ilmenee protestiryhminä, jotka toimivat institutionaalisissa puitteissa. (Finifter 1970, 407) Ensimmäiset viisi kysyttyä yhteiskunnallisen osallistumisen muotoa sopivat tämän kategorian sisään. Mikään osallistumisen muodoista ei ole laiton tai väkivaltainen. Osallistuminen on hillittyä ja pääsääntöisesti kynä kädessä toimimista.

Kolme viimeistä kysymystä väkivallattomasta laittomasta toiminnasta väkivallan käyttämiseen poliittisten päämäärien saavuttamiseksi sopivat Finifterin nelikentän vasempaan yläkulmaan, jossa poliittinen voimattomuus ja poliittinen normittomuus ovat molemmat korkeat. Finifter on nimennyt tämän poliittisen toiminnan muodon ”äärimmäiseksi irtiotoksi”. Siihen sisältyvät separatistiset ja vallankumoukselliset liikkeet. Kyseessä on täydellinen vetäytyminen institutionaalisista puitteista. (Finifter 1970, 407)

Kun ”Olette tehnyt” ja ”Ette ole tehnyt, mutta saattaisitte tehdä” vastausten prosentiosuuksia tarkastellaan taulukossa 31, havaitaan, että uudistusorientaatiota kuvaavat yhteiskunnallisen toiminnan muodot saavat osakseen melko suuria osuuksia. Kaikista kansalaisista kolme neljästä on kirjoittanut tai saattaisi kirjoittaa yleisönosastoon. Taulukkoa analysoitaessa on syytä muistaa, että ”Olette tehnyt” -vastausten uudistusorientaatiota kuvaaviin kysymyksiin on antanut pääsääntöisesti noin kymmenen prosenttia vastaajista. Ainoastaan ”Kirjoittaa nimenne vetoomuksiin” – kysymyksen ”Olette tehnyt” – vastausten osuus on melko suuri. Kaksi viidestä on allekirjoittanut vetoomuksia. ”Ette ole tehnyt, mutta saattaisitte tehdä” -vastausten osuus vaihtelee vastaavasti 40–60 prosentin välillä. (Kts. kuviot 5-10) Yleisönosastoon kirjoittaminen saa periaatteessa – edellä esitetyt rajoitukset huomioiden - yli kahdeksan kymmenestä taloudellisesta syrjäytyneestä liikkeelle. Samoin on työttömien, pitkään työttömyyttä kokeneiden ja taloudelliseen tilanteeseensa tyytymättömien laita. Tuloiltaan köyhyysrajalla ja sen alla elävien osuus sen sijaan on sama kuin kaikilla kansalaisilla (74,1 %). Pienituloisilla on kaikissa viidessä ensimmäisessä kysymyksessä muutaman prosenttiyksikön pienempi osuus kuin kaikilla kansalaisilla. Ainoastaan osallistumisessa rauhanomaisiin mielenosoituksiin pienituloisten osuus ylittää kaikkien kansalaisten osallistumisen ja osallistumishalukkuuden. Ylitys on vain kolme

Taulukko 31. Muu poliittinen toiminta. ”Olette tehnyt” ja ”Ette ole tehnyt, mutta saattaisitte tehdä” vastausten osuudet taloudellisen syrjäytymisen osa-alueiden ja summamuuttujan mukaan kysymykseen ”Mitä näistä olette tehnyt tai saattaisitte tehdä:” (%)

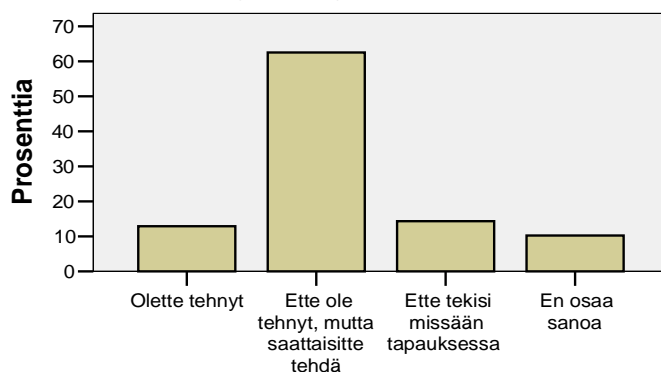
	Kriteeri 1 Työtön tai lomautettu	Kriteeri 2 Kokenut 6-12 kk työt. viim.12kk	Kriteeri 3 Tulot alle 15 000 e	Kriteeri 4 Tyytymätön tal. tilant.	Tal. syrj. (Väh. kaksi kriteereistä 1-4)	Kaikki 2003 1-4)
Kirjoittaa yleisönosastoon	84,3	83,9	74,1	84,1	82,6	75,4
Ottaa yhteyttä poliittisiin päättöksentekijöihin jossakin tärkeässä asiassa	74,0	71,4	64,5	72,5	71,9	70,3
Kirjoittaa nimenne vetoamuksiin	82,4	83,9	77,6	85,5	86,8	79,7
Osallistua boikottiin, maksu- tai ostolakkoon	64,0	64,3	54,2	63,8	67,5	57,9
Osallistua rauhanomaisiin mielensäsoituksiin	46,0	53,6	53,3	53,4	55,3	50,3
Osoittaa kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan	14,0	23,2	18,2	21,6	23,7	16,2
Osallistua sellaisiin mielensäsoituksiin, joissa aiemmin on ilmennyt väkivaltaisuutta	0,0	5,3	6,7	7,2	7,9	4,8
Käyttää väkivaltaa poliittisten päämäärien edistämiseksi	2,0	5,3	3,6	4,8	7,0	2,7
n	50	57	165	207	114	734

prosenttiyksikköä, joten voidaan sanoa, että kyseessä on sama taso. Pienituloisten osallistumisesta voisi tehdä sen johtopäätöksen, että pienet tulot eivät suoranaisesti passivoi protestityyppistä osallistumista, mutta tynnyttävät pysyttelemään kansalaisten yleisellä tasolla.

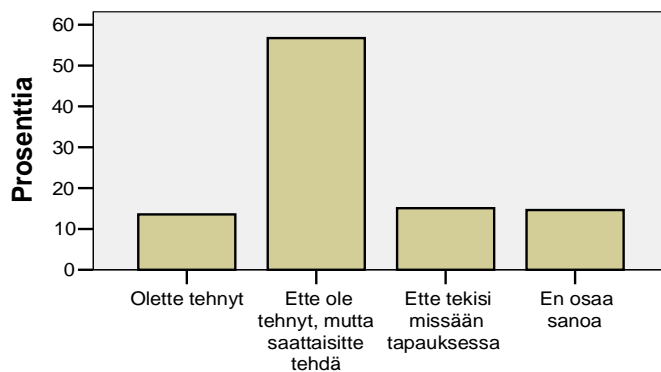
Työttömyys, pitkään jatkunut työttömyys ja tyytymättömyys taloudelliseen tilanteeseen nostavat kaikki protestialttiutta jonkin verran verrattuna kaikkiin kansalaisiin. Ainoastaan työttömyys laskee osallistumista rauhanomaisiin mielenosoituksiin (46,0 %) alle kaikkien kansalaisten osuuden (50,3 %). Ero ei kuitenkaan ole suuri. Suurempi ero saattaisi kertoa työttömyyden passivoivasta luonteesta ja ”pyyhkeen heittämisestä kehään”.

Kuviot 6,7,8,9 ja 10. Muutosorientoitunut yhteiskunnallinen osallistuminen, kaikki kansalaiset. (%)

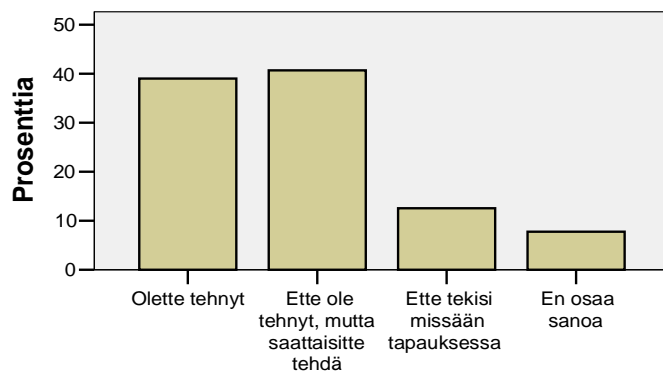
[p3_1] Mitä näistä olette tehnyt tai saattaisitte tehdä: Kirjoittaa yleisönosastoon

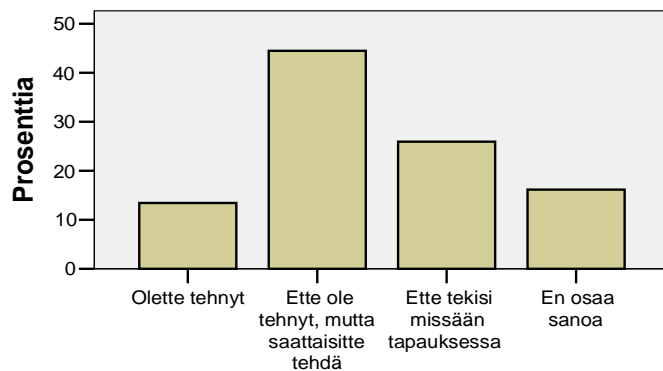
[p3_2] Mitä näistä olette tehnyt tai saattaisitte tehdä: Ottaa yhteyttä poliittisiin päätöksentekijöihin jossakin tärkeässä asiassa

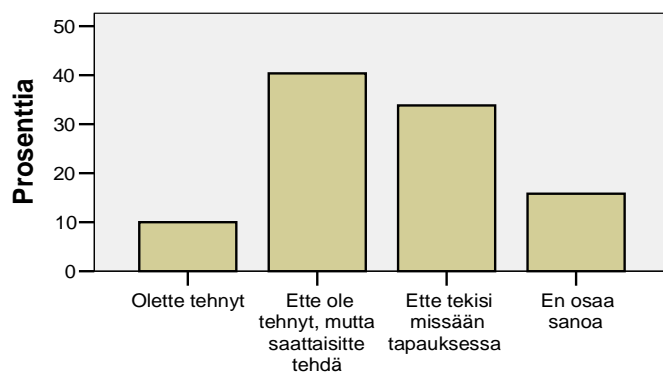
[p3_3] Mitä näistä olette tehnyt tai saattaisitte tehdä: Kirjoittaa nimenne vetoomuksiin

[p3_4] Mitä näistä olette tehnyt tai saattaisitte tehdä: Osallistua boikottiin, maksu- tai ostolakkoon

[p3_5] Mitä näistä olette tehnyt tai saattaisitte tehdä: Osallistua rauhanomaisiin mielenosoituksiin

Äärimmäistä irtiottoa kuvaavien kysymysten ”Olette tehnyt” ja ”Ette ole tehnyt, mutta saattaisitte tehdä” -vastausten osuudet ovat kauttaaltaan huomattavasti matalammat. Ensimmäiseen kysymykseen kaikista kansalaisista näin vastanneiden osuus oli 16,2 prosenttia eli joka kuudes pitää kansalaistottelemattomuuden osoittamista osallistumalla

väkivallattomaan laittomaan toimintaan suotavana ajettaessa asiaa, joka heille on todella tärkeä. Melkein joka neljäs taloudellisesti syrjäytyneistä ja pitkään työttömistä on samaa mieltä. Työttömyys (14,0 %) ja alhaiset tulot (18,2 %) pitävät osuuden hyvin lähellä kaikkia kansalaisia. On syytä muistaa, että niiden osuudet, jotka ovat osallistuneet tällaiseen toimintaan, ovat kaikkien kolmen kysymyksen osalta alle yhden prosentin. Vastaukset kertovat enemmän siitä, mitä ihmiset ajattelevat saattavansa tehdä.

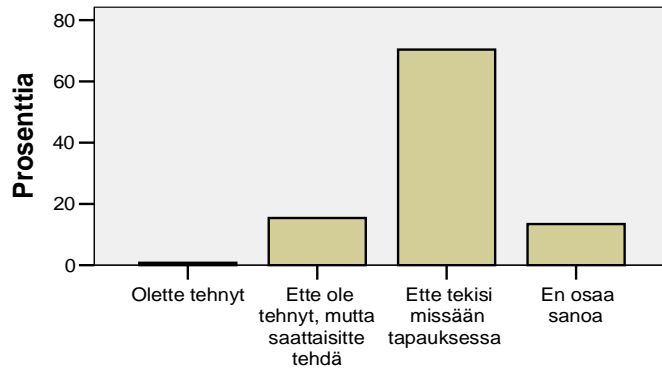
Vain alle viisi prosenttia (4,8 %) eli noin joka kahdeskymmenes kansalainen on osallistunut tai saattaisi osallistua sellaisiin mielenosoituksiin, joissa aiemmin on ilmennyt väkivaltaisuutta. Taloudellisesti syrjäytyneistä 7,9 prosenttia eli joka kolmastoista kokee näin. Tyytymättömyys taloudelliseen tilanteeseen nostaa vastausosuutta toiseksi eniten (7,2 %), pienet tulot kolmanneksi eniten (6,7 %) ja pitkään jatkunut työttömyys tuskin lainkaan (5,3 %). Haastatteluun vastanneista työttömistä kukaan ei ollut osallistunut eikä aikonut osallistua tällaisiin mielenosoituksiin. Kuten uudistusorientaation mukaisissa osallistumismuodoissa, työttömyys näyttää pitävän yllä stabiliteettia sekä passivoivan.

Väkivallan käyttäminen poliittisten päämäärien edistämiseksi sai kaikissa ryhmissä heikoimman kannatuksen. ”Olette tehnyt” ja ”Ette ole tehnyt, mutta saattaisitte tehdä” - vastausten osuudet kaikista kansalaisista oli 2,7 prosenttia. Haastatteluhetkellä työttömät ja pienituloiset pysyttelivät suunnilleen samoissa lukemissa. Työttömät jäivät jälleen kaikkien kansalaisten osuuden alapuolelle (2,0 %). Taloudellisesti syrjäytyneistä osuus oli 7,0 prosenttia. Pitkään työttömyyttä kokeneet ja taloudelliseen tilanteeseensa tyytymättömät sijoittuivat näiden ryhmien väliin (5,3 % ja 4,8 %). Taloudellisesti syrjäytyneiden yli kaksi kertaa valtaväestöä suurempi kannatus väkivallan käyttämiseen poliittisten päämäärien edistämiseksi saattaa selittyä Finifterin luokittelussa olevan korkean voimattomuuden kautta. Taloudellisesti syrjäytyneet voivat kokea asemansa ja vaikutusvaltansa niin heikoksi nykyisissä institutionaalisissa raameissa, että turhautuvat ja ovat valmiita myös väkivallan käyttöön.

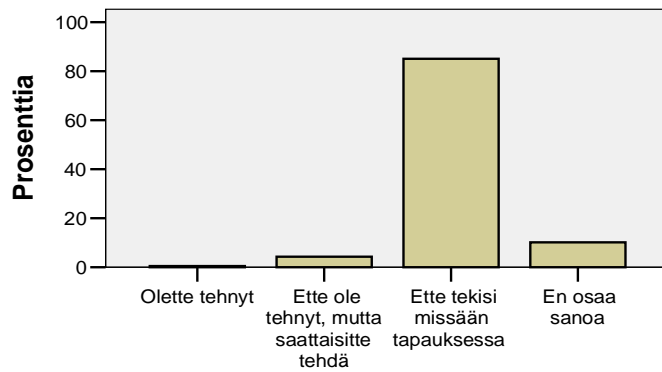
Kokonaisuudessaan laittomia tai väkivaltaisia keinoja käyttävät tai niitä mahdollisesti käyttävät ovat marginaalinen ryhmä. Työttömyydestä ja taloudellisen eriarvoisuuden kasvusta huolimatta suomalainen yhteiskunta ei ole menossa kohti anarkiaa ja separatistisia ryhmittymiä. Tyytymättömyys kanavoituu jonkin verran protestoinnin kautta. Protestitoimintaan osallistuvia on kuitenkin vähän. Suurin osa kansalaisista ja taloudellisesti syrjäytyneistä mukautuu tilanteeseen ja osa passivoituu.

Kuviot 11,12 ja 13. Äärimmäisen irtioton yhteiskunnallinen osallistuminen, kaikki kansalaiset. (%)

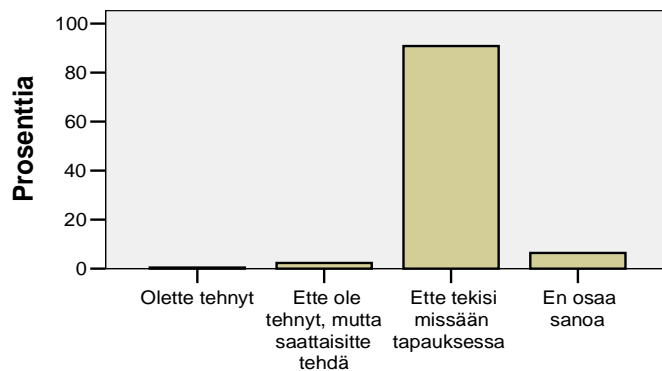
[p3_6] Mitä näistä olette tehnyt tai saattaisitte tehdä: Osoittaa kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan

[p3_7] Mitä näistä olette tehnyt tai saattaisitte tehdä: Osallistua sellaisiin mielenosoituksiin, joissa aiemmin on ilmennyt väkivaltaisuutta

[p3_8] Mitä näistä olette tehnyt tai saattaisitte tehdä: Käyttää väkivaltaa poliittisten päämäärien edistämiseksi

9.2. Muu poliittinen toiminta elaboraatio

Seuraavaksi otan elaboraation kohteeksi kaksi muutosorientoituneen yhteiskunnallisen osallistumisen ja kaksi äärimmäisen irtioton yhteiskunnallisen osallistumisen muotoa. Tutkittavat osallistumismuodot elaboraatioon on valittu siten, että otin molemmista muutosorientaatiota ja äärimmäistä irtiottoa yhteiskunnallisen osallistumisen muotona tarkastelevista kysymyksistä ne, jotka saivat suurimman ja pienimmän kannatuksen kansalaisilta. Nämä kysymykset ovat muutosorientaatiota tarkastelevista kysymyksistä ”Kirjoittaa nimenne vetoomuksiin” (”Olette tehnyt” ja ”Ette ole tehnyt, mutta saattaisitte tehdä” vastausten osuudet kaikki 79,9 % ja taloudellisesti syrjäytyneet 86,8 %,) ja ”Osallistua rauhanomaisiin mielenosoituksiin” (kaikki 50,3 % ja taloudellisesti syrjäytyneet 55,3 %). Äärimmäistä irtiottoa tarkastelevat kysymykset ovat ”Osoittaa kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan” (kaikki 16,2 % ja taloudellisesti syrjäytyneet 23,7 %) ja ”Käyttää väkivaltaa poliittisten päämäärien edistämiseksi” (kaikki 2,7 % ja taloudellisesti syrjäytyneet 7,0 %).

Koulutustaso

Korkeasti koulutetut ovat pääsääntöisesti jonkin verran aktiivisempia osallistumaan muuhun poliittiseen toimintaan (taulukko 32). Huomiota herättävää on, että kun poliittisen tietotason kohdalla, jossa taloudellisesti syrjäytyneet matalan tietotason ryhmässä olivat hanakampia käyttämään äärimmäisen irtioton keinoja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa, niin nyt korkean koulutustaso taloudellisesti syrjäytyneet ovat hanakampia käyttämään näitä keinoja. Matala tietotaso ja matala koulutus tai hyvä tietotaso ja korkea koulutus eivät näin ollen kulje käsi kädessä suhteessa äärimmäisen irtioton mukaiseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Korkeasti koulutetuista taloudellisesti syrjäytyneistä miltei joka kolmas (31,0 %) ja muista joka kuudes (15,9 %) on osoittanut tai saattaisi osoittaa kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan. Taloudellisesti syrjäytyneiden ja muiden suhtautuminen eroaa toisistaan selvästi ($p=0,02$). Matalan koulutustason ryhmässä taloudellisesti syrjäytyneiden ja muiden välillä ei suhtautumisessa ole merkitsevää eroa ($p=0,09$). Heistä taloudellisesti syrjäytyneistä joka viides (20,8 %) ja muista joka seitsemäs (13,8 %) on osoittanut tai saattaisi osoittaa kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan.

Taulukko 32. Muu poliittinen toiminta. ”Olette tehnyt” ja ”Ette ole tehnyt, mutta saattaisitte tehdä” vastausten osuudet koulutustason ja taloudellisen syrjäytymisen mukaan kysymykseen ”Mitä näistä olette tehnyt tai saattaisitte tehdä:” (%)

	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut
<hr/>		
Matala koulutustaso		
Kirjoittaa nimenne vetoomuksiin	83,3	71,4
Korkea koulutustaso		
Kirjoittaa nimenne vetoomuksiin	90,5	86,0
<hr/>		
n	72	318
	42	300
<hr/>		
Matala koulutustaso		
Osallistua rauhanomaisiin mielenosoituksiin	50,7	39,0
Korkea koulutustaso		
Osallistua rauhanomaisiin mielenosoituksiin	61,9	60,1
<hr/>		
n	71	318
	42	301
<hr/>		
Matala koulutustaso		
Osoittaa kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan	20,8	13,8
Korkea koulutustaso		
Osoittaa kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan	31,0	15,9
<hr/>		
n	72	318
	42	301
<hr/>		
Matala koulutustaso		
Käyttää väkivaltaa poliittisten päämäärien edistämiseksi	6,9	2,8
Korkea koulutustaso		
Käyttää väkivaltaa poliittisten päämäärien edistämiseksi	9,5	1,0
<hr/>		
n	72	318
	42	301
<hr/>		

1. 0,04 ja 0,43 2. 0,07 ja 0,83 3. 0,14 ja 0,02 4. 0,09 ja 0,00

Väkivaltaa poliittisten päämäärien saavuttamiseksi on käyttänyt tai voisi käyttää korkeasti koulutetuista taloudellisesti syrjäytyneistä joka kymmenes (9,5 %) ja muista yksi sadasta (1,0 %). Taloudellinen asema selittää eroa erittäin merkitsevästi ($p=0,00$). Matalasti koulutetuista taloudellisesti syrjäytyneistä joka neljästoista (6,9 %) ja muista alle kolme sadasta (2,8 %) on käyttänyt tai saattaisi käyttää väkivaltaa poliittisten päämäärien edistämiseksi. Matalasti koulutetuissa taloudellinen asema ei aiheuta eroa kyseiseen toimintaan osallistumisessa ($p=0,09$).

Sukupuoli

Sukupuolten välillä ei ole ilmeistä eroa osallistumisessa muutosorientoituneeseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen (taulukko 33). Taloudellisesti syrjäytyneet naiset ovat kuitenkin jonkin verran miehiä aktiivisempia. Vetoomuksiin on kirjoittanut nimensä tai saattaisi kirjoittaa miehistä riippumatta taloudellisesta asemastaan suunnilleen kahdeksan kymmenestä ($p=0,46$). Vetoomuksiin kirjoittamiseen taloudellinen asema aiheuttaa eron naisten osallistumisessa ($p=0,03$). Taloudellisesti syrjäytyneistä naisista 90,9 % ja muista 77,7 % on allekirjoittanut tai saattaisi allekirjoittaa vetoomuksen. Osallistumisessa rauhanomaisiin mielenosoituksiin miehet ja naiset eivät juuri eroa toisistaan. Naiset ovat hiukan aktiivisempia. Sukupuolten sisällä taloudellinen asema ei aiheuta ero osallistumisaktiivisuudessa (miehet $p=0,46$ ja naiset $p=0,27$).

Toisin kuin naisilla miehillä taloudellinen asema ei aiheuta eroa äärimmäisen irtioton yhteiskunnallisiin toimintamalleihin osallistumisessa tai mahdollisessa osallistumisessa. Miehistä miltei joka viides on osoittanut tai saattaisi osoittaa kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan ($p=0,84$). Syrjäytymättömistä naisista on näin toiminut tai voisi toimia suunnilleen joka kymmenes ja taloudellisesti syrjäytyneistä kolme kymmenestä ($p=0,00$). Väkivaltaa poliittisten päämäärien edistämiseksi ei syrjäytymättömistä naisista käyttäisi juuri kukaan (0,6 %) ja miehistä 3,4 %. Taloudellisesti syrjäytyneiden miesten, jotka ovat käyttäneet väkivaltaa tai saattaisivat käyttää väkivaltaa tässä tarkoituksessa, osuus on 8,3 % ($p=0,08$) ja naisten 7,3 % ($p=0,00$). Yleistäen voidaan sanoa, että naisilla taloudellinen syrjäytyminen nostaa muuhun poliittiseen toimintaan osallistumisen astetta. Miehillä taloudellinen syrjäytyminen ei laske, mutta ei myöskään nosta, muuhun poliittiseen toimintaan osallistumisen astetta.

Taulukko 33. Muu poliittinen toiminta. ”Olette tehnyt” ja ”Ette ole tehnyt, mutta saattaisitte tehdä” vastausten osuudet sukupuolen ja taloudellisen syrjäytymisen mukaan kysymykseen ”Mitä näistä olette tehnyt tai saattaisitte tehdä:” (%)

	Taloudellisesti syrjäytyneet	Muut
Mies		
Kirjoittaa nimenne vetoomuksiin	83,3	79,1
Nainen		
Kirjoittaa nimenne vetoomuksiin	90,9	77,7
<hr/>		
n	60	297
	55	323
<hr/>		
Mies		
Osallistua rauhanomaisiin mielenosoituksiin	51,7	46,5
Nainen		
Osallistua rauhanomaisiin mielenosoituksiin	60,0	52,0
<hr/>		
n	60	297
	55	323
<hr/>		
Mies		
Osoittaa kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan	20,0	18,9
Nainen		
Osoittaa kansalaistottelemattomuutta osallistumalla väkivallattomaan laittomaan toimintaan	29,1	11,1
<hr/>		
n	60	297
	55	323
<hr/>		
Mies		
Käyttää väkivaltaa poliittisten päämäärien edistämiseksi	8,3	3,4
Nainen		
Käyttää väkivaltaa poliittisten päämäärien edistämiseksi	7,3	0,6
<hr/>		
n		

1. 0,46 ja 0,03 2. 0,46 ja 0,27 3. 0,84 ja 0,00 4. 0,08 ja 0,00

10. JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen tutkimuksessani pyrkinyt hahmottamaan kokonaiskuvaan taloudellisen syrjäytymisen vaikutuksesta poliittiseen osallistumiseen. Poliittisella osallistumisella olen tarkoittanut politiikan suunnattua kiinnostusta, vaaleja, äänestämistä ja muuta poliittista toimintaa.

Kiinnostus politiikkaan on pysytellyt 50/50 asetelmassa neljä vuosikymmentä. Poliitikasta aktiivisesti keskusteli vuonna 2003 viidennes kaikista kansalaisista, taloudellisesti syrjäytyneistä joka kymmenes. Vaalien alla keskusteluaktiivisuus nousi kaikissa ryhmissä huomattavasti. Vaalien seuraaminen joukkotiedotusvälineistä on kaikilla kansalaisilla aktiivisempaa kuin sen taloudellisesti syrjäytyneellä osalla. Pitkään työttömänä olleiden kiinnostus politiikkaan ja politiikan seuraaminen on matalinta muihin ryhmiin verrattuna.

Koulutustaso on vedenjakaja poliittisen kiinnostuksen tasossa. Korkea koulutus on yhteydessä suurempaan kiinnostukseen politiikasta. Toisaalta vuonna 2003 molemmissa koulutusryhmissä taloudellinen syrjäytyminen oli vahvasti yhteydessä kiinnostuksen madaltumiseen verrattuna syrjäytymättömiin ryhmiin. Vuonna 1991 tätä yhteyttä ei pääsääntöisesti ilmennyt.

Miehet ovat naisia jonkin verran kiinnostuneempia politiikasta ja miehet keskustelevat politiikasta hieman naisia enemmän. Toisaalta vaalien alla miehet ja naiset keskustelevat politiikasta yhtä paljon. Riippumatta sukupuolesta taloudellisesti syrjäytyneiden ja muiden välillä on eroa kiinnostuksessa ja keskusteluaktiivisuudessa. Taloudellisesti syrjäytyneet eivät ole yhtä kiinnostuneita politiikasta kuin muut. Eivätkä he keskustele aiheesta yhtä usein kuin muut.

Vaaleihin vallankäytön välineenä suhtautuu positiivisesti suuri osa äänestäjistä. Toisaalta hieman yli kolmannes kaikista äänestäjistä on sitä mieltä, että heidän äänellään ei ole mitään vaikutusta vaalien lopputulokseen. Taloudellisesti syrjäytyneistä kaksi viidestä ajattelee samoin. Pitkään työttömänä olleista melkein puolet ajattelee myös näin. Työttömyys, matalat tulot ja taloudellinen syrjäytyminen heikentävät luottamusta vaaleihin vallankäytön menetelmänä.

Matala koulutustaso on yhteydessä vähäisempään luottamukseen vaaleihin vallankäytön menetelmänä. Matala koulutustaso yhdessä taloudellisen syrjäytymisen kanssa madaltaa luottamusta entisestään. Korkeasti koulutetut ovat luottavaisempia suhtautumisessaan vaaleihin vallankäytön menetelmänä eikä heidän ryhmässään taloudellisesti syrjäytyneiden ja muiden välillä ole eroa vaaleihin vallankäytön menetelmänä suhtautumisessa. Sukupuoli ei pääsääntöisesti vaikutta suhtautumiseen vaaleihin vallankäytön menetelmänä. Tässä kysymyksessä taloudellinen syrjäytyminen yhdessä sukupuolen kanssa ei johda suuriin eroihin suhtautumisessa.

Kaikkien kansalaisten äänestysaktiivisuus on pysynyt melkein samana vuosien 1991 ja 2003 eduskuntavaaleissa. Taloudellisesti syrjäytyneiden äänestysaktiivisuus oli jonkin verran matalampaa. Vuonna 2003 ero taloudellisesti syrjäytyneiden ja kaikkien kansalaisten välillä oli 13,0 prosenttiyksikköä, kun se vuonna 1991 oli 6,7 prosenttiyksikköä. Taloudellinen syrjäytyminen näyttää näin ollen vähentäneen äänestysintoa entisestään. Toisaalta kun vuonna 1991 työttömistä äänestämässä kävi vain joka toinen, niin vuonna 2003 heistä kävi äänestämässä kaksi kolmesta. Voitaisiin sanoa, että työttömyyden yleistymisen on nostanut työttömien äänestysaktiivisuutta. Tähän vaikuttanee se, että 1990-luvun laman myötä työttömäksi joutui monia, joille yhteiskunnallinen osallistuminen äänestämällä oli vankalla pohjalla. Taloudellinen syrjäytyminen kuitenkin madaltaa osallistumista pienemmäksi verrattuna kaikkiin kansalaisiin. Taloudellisesti syrjäytyneiden äänestysosallistuminen on hieman matalampaa kuin vuosikymmen sitten.

Matalasti koulutetut eivät äänestä yhtä innokkaasti kuin korkeasti koulutetut. Vuonna 2003 taloudellisesti syrjäytyneillä ja muilla kansalaisilla on huomattava ero äänestysaktiivisuudessa riippumatta koulutustasosta. Vuonna 1991 korkeasti koulutetut äänestivät yhtä aktiivisesti riippumatta olivatko he taloudellisesti syrjäytyneitä vai eivät, matalasti koulutetuilla taloudellinen asema vaikutti äänestysaktiivisuuteen.

Miehet ja naiset äänestävät suunnilleen samoin. Molemmissa sukupuolissa taloudellinen syrjäytyminen on yhteydessä matalampaan äänestysaktiivisuuteen, joka miehillä on vielä jonkin verran matalampaa kuin naisilla. Toisaalta vuonna 1991 korkeasti koulutetuilla naisilla taloudellisesti syrjäytyneiden ja muiden välillä ei ollut eroa äänestysosallistumisessa. Miehillä oli selvä ero. Taloudellisesti syrjäytyneiden miesten äänestysosallistuminen oli selvästi matalampaa kuin syrjäytymättömien.

Muu poliittinen toiminta näyttää kokonaisuudessaan olevan pääsääntöisesti potentiaalista, eikä kovin aktuaalista ja käytännössä ilmenevää. Vetoomuksiin nimensä kirjoittaneita on monia. Muut osallistumisen muodot ovat melko marginaalisia. Työttömyys ja taloudellinen eriarvoistuminen nostavat kansalaisten osallistumispotentiaalia. Joissakin osallistumisen muodoissa työttömyys myös madaltaa osallistumispotentiaalia. Protestitoimintaan osallistuvia on vähän ja väkivaltainen poliittinen toiminta on erittäin harvinaista. Suurin osa kansalaisista ja taloudellisesti syrjäytyneistä mukautuu tilanteeseen ja osa passivoituu.

Muutosorientoituneessa poliittisessa toiminnassa korkeasti koulutetut ovat aktiivisempia kuin matalasti koulutetut. Taloudellinen syrjäytyminen nostaa matalasti koulutettujen aktiivisuutta, mutta ei korkeasti koulutettujen taloudellisesti syrjäytyneiden tasolle. Äärimmäisen irtioton yhteiskunnallinen osallistuminen saa vain vähäistä kannatusta. Kaikkein aktiivisimpia tässä toimintamallissa ovat taloudellisesti syrjäytyneet korkeasti koulutetut.

Naiset ovat jonkin verran aktiivisempia osallistumaan muutosorientoituneeseen poliittiseen toimintaan. Äärimmäisen irtioton yhteiskunnallinen osallistuminen on syrjäytymättömillä naisilla melko minimaalista, mutta taloudellinen syrjäytyminen saa heidät aktiivisemmiksi. Miesten osallistuminen on hieman suurempaa kuin naisten, mutta taloudellinen syrjäytyminen ei nosta osallistumisprosenttia.

Taloudellinen syrjäytyminen osa-alueineen vaikuttaa madaltavasti poliittiseen kiinnostukseen, vaaleihin vallankäytön menetelmänä suhtautumiseen ja muuhun poliittiseen toimintaan suhtautumiseen sekä äänestys- ja osallistumisaktiivisuuteen. Taloudellisen syrjäytymisen osa-alueista työttömyys ja erityisesti sen jatkuminen pitkään näyttelee merkittävää osaa tässä trendissä. Työttömyys vähentää luottamusta politiikkaan ja poliittiseen osallistumiseen enemmän kuin matalat tulot tai tyytymättömyys taloudelliseen asemaan. Voidaan todeta, että syrjäytyminen yhteiskunnan tuotanto- ja taloussektorilta heikentää sidettä poliittiseen sektoriin ja luo maaperää poliittiselle vieraantumiselle. Hyvä koulutustaso suojaa pitää yllä kiinnostusta ja osallistumisaktiivisuutta paremmin kuin matala koulutustaso. Sukupuoli yhdessä taloudellisen syrjäytymisen kanssa ei aiheuta suuria eroja taloudellisesti paremmassa asemassa oleviin. Miehet ovat hieman kiinnostuneempia politiikasta kuin naiset, mutta taloudellisesti syrjäytyneillä miehillä kiinnostus ja äänestysosallistuminen ovat jonkin verran matalampia kuin taloudellisesti syrjäytyneillä naisilla.

Pelkästään työttömyyden ja muun taloudellisen huono-osaisuuden näkeminen syynä heikentyneeseen poliittiseen kiinnostukseen, luottamukseen ja osallistumiseen, ei ole oikeutettua. Poliitiikalla ja sen toimijoilla on yhtälöön oma vaikutuksensa. Jari Heinonen tiivistää muun muassa lamatutkijoiden Heikki Lehtosen ja Simo Ahon tutkimustuloksia 1990-luvun yhteiskuntapoliittisista leikkauksista. Perusajatuksena oli, että menoja leikataan kaikista menokohteista. Tosiasiassa leikkaukset kohdistuivat pääasiassa erilaisiin huono-osaisten ryhmiin. Näitä ryhmiä olivat:

- 1992: sairaat ja työttömät,
- 1993: sairaat, työttömät, lapsiperheet,
- 1994: työttömät, eläkeläiset, sairaat,
- 1995: lapsiperheet, nuoret,
- 1996: köyhät (eli pienituloiset sosiaaliturvan varassa elävät), sairaat, eläkeläiset,
- 1997: työttömät, nuoret, lapsiperheet, sairaat,
- 1998: työttömät, nuoret, lapsiperheet, sairaat jne. ...

Leikkausten pääkohteena ovat olleet yhteiskuntamme huono-osaisimmat ja ehkä myös vähiten vastarintaan kykenevät ryhmät. Heinonen kysyykin: ”Onko itse asiassa syytä ihmetellä, miksi varsinkaan nämä leikkausten kohderyhmät eivät ryntäile sankoin joukoin vaaliuurnille?” (Heinonen, *Työläismies ahdingossa? Kolme miessukupolvea rakennemuutosten Suomessa*, 2006, 154)

LÄHDELUETTELO

Kirjalliset lähteet

Alkula Tapani, Seppo Pöntinen ja Pekka Ylöstalo, (1995) *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. Juva: WSOY

Berndtson Erkki, (1996), *Politiikka tieteenä. Johdatus valtio-opilliseen ajatteluun*. Helsinki: Edita

Borg Sami, (1996), *Nuoret, politiikka ja yhteiskunnallinen syrjäytyminen. Raportti nuorten osallistumisesta vuoden 1996 kunnallis- ja eurovaaleihin*. Helsinki: Opetusministeriön Nuorisoasiain neuvottelukunta

Borg Olavi, (1986), *Poliittisen vieraantumisen kokonaisvaltaisesta selittämisestä*, Teoksessa: Nousiainen, Jaakko ja Wiberg, Matti (toim.). *Kansalaiset ja politiikka 1980-luvun Suomessa*. Turun yliopiston julkaisuja sarja C osa 57. s. 23 – 35.

Finifter Ada, (1970), *Dimensions of Political Alienation*, teoksessa *The American Political Science Review*, 64, 2, Wisconsin: George Banta Company INC

Heikkilä Matti ja Mikko Kautto (toim.), (2002), *Suomalaisten hyvinvointi 2002*. Helsinki: Stakes.

Heinonen Jari, (2006), *Työläismies ahdingossa? Kolme miessukupolvea rakennemuutosten Suomessa*, Helsinki: Yliopistopaino

Helne Tuula, (2004), *Syrjäytymisen yhteiskunta*, Stakes, Tutkimuksia 123, Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy

Holopainen Martti ja Pekka Pulkkinen, (2002), *Tilastolliset menetelmät*. Vantaa: WSOY

Kangas Olli ja Veli-matti Ritakallio (toim), (1996), *Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa*. Helsinki: Stakes

Kangas Olli, (toim.), (2003), *Laman varjo ja nousun huuma*. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72.

Karisto Antti, Pentti Takala ja Ilkka Haapola, (1998), *Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa*. Juva: WSOY

Nissinen Hilikka, (1973), *Poliittinen vieraantuminen: tutkimus poliittisesta vieraantumisesta eräässä kunnassa*. Pro gradu tutkielma, Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Valtio-oppi

Paloheimo, Heikki (toim.), (2005), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY

Pesonen Pertti ja Risto Sänkiaho (1979), *Kansalaiset ja kansanvalta. Suomalaisten käsityksiä poliittisesta toiminnasta*. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY

Pesonen Pertti, Risto Sänkiaho ja Sami Borg, (1993), *Vaalikansan äänivalta. Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. Juva: WSOY

Pohjantammi, Ismo (2004), *Nuorten poliittisen osallistumisen poliittiset taustat*. Teoksessa kari Paakkunainen (toim.): *Nuorten ääni ja kunnantalon heikko kaiku. Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä*. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 29. Helsinki: Edita

Puukka, Veli-Pekka (1971), *Vieraantuminen ja poliittinen kiinnostuneisuus. Tutkielma vieraantumisesta ja poliittisesta kiinnostuneisuudesta sekä eräistä niiden taustatekijöistä v. 1968 kerätyn Radion indeksitutkimuksen haastatteluaineiston perusteella*. Pro gradu tutkielma, Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Puusaari Hille (1993), *Autoritaarisuus, muukalaisvastaisuus ja poliittinen vieraantuneisuus 1990-luvun Suomessa*. Pro gradu tutkielma, Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos, Valtio-oppi

Roos, J.P. (1987) *Suomalainen elämä: tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista*, Hki : Suomalaisen kirjallisuuden seura

Roos, J.-P. 1988. *Elämäntavasta elämänkertaan*. Tutkijaliitto. Jyväskylä: Gummerus

Sipilä Jorma, (1985), *Sosiaalipolitiikan tulevaisuus*. Helsinki: Tammi

Sänkiaho, Risto, (1986), *Poliittinen vieraantuminen*. Teoksessa: Nousiainen, Jaakko ja Wiberg, Matti (toim.). *Kansalaiset ja politiikka 1980-luvun Suomessa*. Turun yliopiston julkaisuja sarja C osa 57. s. 81 – 127.

Internet lähteet

Fennica.net, 2001, [29.11.05] <http://www.fennica.net/f/0/11.htm>

Haikonen, Jyrki ja Pentti, Kiljunen (2003), EVA, [13.1.2006],
www.eva.fi/files/149_asenne_20v.pdf

Moisio, Pasi (2004), Tilapäis-, toistuvais- ja pitkäaikaisköyhyys Suomessa, *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (2004):4 347, [11.3.2007]
<http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/B5D8396D-7BE6-4F7B-B199-F42EA79D6A9B/0/yp42004.pdf>

MOTV, Menetelmä opetuksen valtakunnallinen tietovaranto, [11.3.2007 ja 27.3.2007]
www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/ristiintaulukointi/ristiintaulukointi.html

Stakes, 2003, Kaarina Lamminpää ja Pirkko Mattila, Toimeentulotuki 2002, 2.12.2003, [22.11.2005] www.stakes.info/files/pdf/Tilastotiedotteet/Tt28_03.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö, (2003), *Suomalainen köyhyys 1990-luvun lopulla - väliaikaista vai pysyvää?*, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2003:7, [11.3.2007]
<http://www.stm.fi/suomi/tao/julkaisut/penttila/koyhjulkaisu.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö, (2002), toimeentulotuki, 1.1.2002, [22.11.2005]
<http://www.stm.fi/suomi/ajankoht/etuudet/etu02.htm>

Sosiaali- ja terveysministeriö, (2001), Indikaattorit (taloudellisen syrjäytymisen), [17.3.2006] <http://pre20031103.stm.fi/suomi/tao/julkaisut/koyhyys/indi.htm>

Tilastokeskus (2006 ja 2007), työttömyys, 8.3.2006, [7.5.2006] ja 9.3.2007 [12.3.2007]
http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_tyoelama.html

Tilastokeskus, (2004), kotitalouksien kulutusmenot, 16.12.2004, [29.11.05]
http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_tulot.html

Tilastokeskus, (2003), Eduskuntavaalit taulukot, 27.03.2003, [6.5.2006]
<http://statfin.stat.fi/statweb/start.asp?LA=fi&DM=SLFI&lp=catalog&clg=eduskuntavaalit>

Työministeriö, (2002), Vuoden 2002 työllisyyskertomus [20.11.2005]
http://www.mol.fi/mol/fi/06_tyoministerio/05_tiedotteet/02_2003/2003-04-03-01/index.jsp+ty%C3%B6ministeri%C3%B6+pitk%C3%A4aikaisty%C3%B6tt%C3%B6myys+2002&hl=fi

Oikeusministeriö (2003), Äänestysaktiivisuus eduskuntavaalit 2003, 19.3.2003, [28.11.05 ja 6.5.2006] <http://www.vaalit.fi/>

Oikeusministeriö (2007) Äänestysaktiivisuus eduskuntavaalit 2007, 18.3.2003, [19.3.2007] <http://192.49.229.35/E2007/s/aanaktiivisuus/aanestys1.htm>

Prekariaatti (2006), kotisivu, sivuilla ei ilmene päivämääriä eikä päivityspäivämääriä, [6.6.2006] <http://www.prekariaatti.org>

Wikipedia (2006) vapaa tietosanakirja, 4.10.2006
[24.10.2006] <http://fi.wikipedia.org/wiki/Puolue>

Aineistot

Eduskuntavaalitutkimus 2003 [elektroninen aineisto]. Karvonen, Lauri (Åbo Akademi) & Paloheimo, Heikki (Tampereen yliopisto) & Vaalit- ja edustuksellinen demokratia Suomessa -tutkimusryhmä [tekijät], 2003. Espoo : Suomen Gallup [aineistonkeruu], 2003. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja], 2005.

Finnish national election study, Principal investigators Pertti Pesonen, Risto Sänkiäho and Sami Borg, Research Institute for Social Science, University of Tampere, 1991. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]

Liite 1 Aineistojen tarkempi kuvaus

FSD1260 Eduskuntavaalitutkimus 2003

Asiasanat: eduskuntavaalit, Internet, poliittinen osallistuminen, poliittiset asenteet, puolueiden kannatus, tulevaisuudenodotukset, vaalikampanjat, vaalit, äänestäminen

Tämä vaalitutkimus koostuu kahdesta vuoden 2003 eduskuntavaalien jälkeen kerätystä osasta: käyntikyselyllä kerätystä aineistosta ja nk. perävaunulomakkeella kysytystä aineistosta. Aineisto sisältää yliotoksen ruotsinkielisestä väestöstä. Käyntikyselyaineisto on Suomen osuus kansainvälisestä CSES-hankkeesta.

Tutkimuksen ensimmäisessä kyselyosuudessa vastaajilta selvitettiin mitä asioita he olivat tehneet vaalien yhteydessä, esimerkiksi olivatko he osallistuneet vaalitulaisuuksiin. Lisäksi tiedusteltiin, kuinka paljon he olivat seuranneet eduskuntavaaleja eri tiedotusvälineistä. Vastaajilta kysyttiin, onko sillä merkitystä kenellä on poliittinen päätösvalta, ovatko he tyytyväisiä demokratian toimivuuteen Suomessa, mitä mieltä he ovat hallituksen toiminnasta, olivatko he äänestäneet vuoden 1999 eduskuntavaaleissa ja miten heidän tuolloin äänestämänsä puolue oli viimeisten neljän vuoden aikana menestynyt. Käsityksiä vaaleista selvitettiin kysymällä kuinka hyvin vaalit turvaavat sen, että edustajien mielipiteet edustavat äänestäjien mielipiteitä. Lisäksi selvitettiin mitä puoluetta vastaajat kannattavat ja suhtautuvatko he muihin puolueisiin myönteisesti vai kielteisesti sekä miten he sijoittavat eri puolueet vasemmisto-oikeisto -akselille. Heiltä kysyttiin myös tyytyväisyyttä omaan taloudelliseen tilanteeseensa ja elämäänsä ylipäätään sekä tulevaisuuden näkymiä oman, perheen ja Suomen taloudellisen ja työllisyystilanteen suhteen. Vastaajien tietämystä nykyisestä eduskunnasta kysyttiin mm. tiedustelemalla mitkä ovat eduskunnan neljä suurinta puoluetta. Erilaisilla väittämillä selvitettiin vastaajien käsityksiä politiikasta ja äänestämiseen liittyvistä asioista. Vastaajilta kysyttiin myös olivatko he äänestäneet vuoden 2003 eduskuntavaaleissa ja jos eivät olleet niin mikä siihen oli syynä. Niiltä jotka ilmoittivat äänestäneensä kysyttiin, mitä puoluetta he olivat äänestäneet ja miksi juuri tätä puoluetta. Lisäksi heiltä kysyttiin syitä ehdokkaan valintaan sekä kumpaa he pitivät tärkeämpänä valintakriteerinä: puoluetta vai ehdokasta.

Varsinaista kyselyä seuranneessa vastaajien itse täyttämässä lomakkeessa eli ns. perävaunussa selvitettiin mielipiteitä ajankohtaisista poliittisista kysymyksistä. Vastaajilta kysyttiin, mistä lähteistä he olivat saaneet äänestyspäätöksen kannalta tarpeellista tietoa. Lisäksi selvitettiin vastaajien halukkuutta ja suhtautumista yhteiskunnalliseen ja poliittiseen osallistumiseen. Vastaajille esitettiin joukko äänestämiseen ja yhteiskuntaan yleisesti liittyviä kysymyksiä ja väittämiä. Lisäksi selvitettiin käsityksiä vaalimainonnan tehosta ja otettiin selvää vastaajien Internetin käyttötarkoituksista, käytön useutta ja -paikkaa. Tarkemmin tiedusteltiin, ovatko vastaajat seuranneet eduskuntavaaleihin liittyviä tai politiikkaa ja yhteiskuntaa koskevia asioita Internetin välityksellä, ovatko vastaajat käyttäneet julkishallinnon kotisivuja tai vaalikoneita tai ottaneet yhteyttä johonkin poliitikkoon sähköpostin tai Internetin välityksellä ja voisivatko he äänestää eduskuntavaaleissa Internetin avulla. Lisäksi selvitettiin kuuluvatko vastaajat erityyppisiin järjestöihin. Äänestämiseen liittyen kysyttiin eri asioiden vaikutusta äänestyspäätökseen. Taustamuuttujina olivat mm. asuinalue, kuntaryhmä, maakunta, tulot, äidinkieli, ikä, koulutus, työssäkäynti ja sukupuoli.

FSD1018 Eduskuntavaalitutkimus 1991

Asiasanat: eduskuntavaalit, poliittinen osallistuminen, poliittiset asenteet, puolueiden kannatus, Suomi, vaalikampanjat, äänestäminen

Suomen eduskuntavaaleja 17.3.1991 koskevassa paneelitutkimuksessa haastateltiin valitsijoita sekä ennen vaaleja että niiden jälkeen. Ennen vaaleja tehdyissä haastatteluissa vastaajilta tiedusteltiin kuuluvatko he ammattijärjestöihin, poliittisiin puolueisiin ja muihin yhdistyksiin ja miten aktiivisesti he toimivat ko. järjestöissä. Heiltä kysyttiin myös lukevatko he sanomalehtiä ja seuraavatko TV:n ja radion uutis- ja ajankohtaislähetystyksiä, kuinka usein ja mitä lehtiä / lähetystyksiä. Vastaajilta tiedusteltiin heidän yleistä kiinnostustaan politiikkaa kohtaan, heidän halukkuuttaan käyttää eri kansalaisvaikuttamisen keinoja sekä heidän osallistumistaan poliittiseen toimintaan. Vastaajille esitettiin myös joukko politiikkaa ja poliittisia toimijoita käsitteleviä väittämiä. Heidän tuli myös arvioida 17 yhteiskunnan ryhmää asteikolla +50...-50 sen mukaan suhtautuivatko he näihin ryhmiin myönteisesti vai kielteisesti. Haastatelluilta kysyttiin myös onko yhteiskunnan vallanpitäjillä liikaa, liian vähän vai sopivasti valtaa. Vastaajien tietämystä nykyisestä eduskunnasta kysyttiin mm. tiedustelemalla mitkä ovat eduskunnan neljä suurinta puoluetta ja mitkä puolueet muodostavat nykyisen hallituksen. Lisäksi vastaajilta tiedusteltiin, aikovatko he äänestää tulevissa vaaleissa sekä syitä äänestämiseen tai äänestämättä jättämiseen. Niiltä vastaajilta jotka aikovat äänestää vaaleissa kysyttiin, mitä puoluetta he aikovat äänestää ja miksi juuri tätä puoluetta. Haastatelluilta tiedusteltiin myös heidän äänestyskäyttäytymistään edellisissä eduskuntavaaleissa ja presidentinvaaleissa sekä sitä miten he arvelivat nykyisten eduskuntapuolueiden menestyvän vaaleissa. Vaalien jälkeen suoritettu haastattelukerta sisälsi kysymyksiä vaalituloksesta, vaalikampanjaa kohtaan tunnetusta mielenkiinnosta ja eduskuntavaaleja edeltävistä tapahtumista. Vastaajilta tiedusteltiin uskoivatko he kansainvälisten tapahtumien, kuten Persianlahden sodan ja Baltian tilanteen vaikuttaneen vaalitulokseen. Heiltä kysyttiin myös mistä lähteistä he saivat tietoa äänestyspäätöksensä tueksi sekä miten usein he keskustelivat eduskuntavaaleista ennen vaaleja ja mitä he muistavat vaalikampanjasta. Joukko kysymyksiä käsitteli television vaalikampanjaohjelmia: mitä ohjelmia haastatellut olivat nähneet ja mitä he muistivat niistä. Vastaajilta kysyttiin olivatko he äänestäneet vaaleissa ja miksi olivat/eivät olleet. Niiltä jotka ilmoittivat äänestäneensä kysyttiin, mitä puoluetta he olivat äänestäneet ja miksi juuri tätä puoluetta. Lisäksi heiltä kysyttiin syitä ehdokkaan valintaan sekä kumpaa he pitivät tärkeämpänä valintakriteerinä: puoluetta vai ehdokasta. Lisäksi vastaajilta kysyttiin luottavatko he suomalaisiin poliitikkoihin ja mitä poliittisen toiminnan tavoitteita he pitävät tärkeimpinä (Inglehartin materialismi-postmaterialismi - ulottuvuus). Heitä pyydettiin myös nimeämään viisi tärkeintä asiaa elämässään (Rokeachin arvopreferenssit), heiltä kysyttiin myös tyytyväisyyttä taloudelliseen tilanteseensa ja elämään yleensä. Taustamuuttujina kysyttiin mm. ikää, sukupuolta, ammattia, siviilisäätyä ja asuinpaikkaa. Paneelihaastattelun viimeisen osan muodostaneessa kirjekyselyssä tiedusteltiin kiinnostusta vaalimainontaan ja käsityksiä vaalimainonnan tehosta. Lisäksi esitettiin kysymyksiä vaalituloksista ja muusta vaalityöstä sekä siitä mitkä asiat vaikuttivat toisaalta puolueen toisaalta ehdokkaan valintaan. Lopuksi vastaajille esitettiin joukko äänestämiseen ja yhteiskuntaan yleisemminkin liittyviä väittämiä.